

Мен Абдулла Авлонийнинг «Тарбия биз учун ё ҳаёт ё мамот, ё нажот — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат масаласидир» деган фикрини кўп мушоҳада қиламан.

Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарбдир.

Чунки таълим-тарбия — онг маҳсули, лекин айни вақтда онг даражаси ва унинг ривожини ҳам белгилайдиган омилдир. Бинобарин, таълим-тарбия тизимини ўзгартирмасдан туриб онгни ўзгартириб бўлмайди. Онгни, тафаккурни ўзгартирмасдан туриб эса биз кўзлаган олий мақсад — озод ва обод жамиятни барпо этиб бўлмайди.

Ислом КАРИМОВ

**БАРКАМОЛ
АВЛОД
ОРЗУСИ**

**«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ
БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 1999**

МУНДАРИЖА

БАРКАМОЛ АВЛОД — УЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ПОЙДЕВОРИ (Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг IX сессиясида сўзлаган нутқи)	8
ЖАМИЯТИМИЗ МАФКУРАСИ ХАЛҚНИ — ХАЛҚ, МИЛЛАТНИ — МИЛЛАТ ҚИЛИШГА ХИЗМАТ ЭТСИН (Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг «Тафаккур» журнали бош муҳаррири саволларига берган жавоблари)	31
ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ ТИЗИМИНИ ТУБДАН ИСЛОҲ ҚИЛИШ БОРАСИДА УЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИ ИСЛОМ КАРИМОВНИНГ ФИКР ВА МУЛОҲАЗАЛАРИ	49
«КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШ МИЛЛИЙ ДАСТУРИ»НИ АМАЛГА ОШИРИШ БОРАСИДАГИ ПУБЛИЦИСТИК МУЛОҲАЗАЛАР	

Биринчи фасл Аждоллар орзуси

Миллат қонидаги барҳаёт маърифат.....	86
Маърифатни унутиш поймол бўлишдир.....	87
Миллий кадр ҳақида орзу	89
Мудҳиш тузумда биз ким эдик?	95

Иккинчи фасл Мустақиллик — орзулар рўёби

Буюк неъмат қандай имкониятлар яратди?.....	99
Биринчи қонун нима берди?.....	101
Тест — адолат мезони	102

Президентга ёзилган илк мактуб.....	105
Хориждан келтирилган олтинлар.....	109
Ўқитувчилар куни қайси давлатда умумхалқ байрами?.....	112
Қайси мамлакатда кўп мактаб қурилди?.....	116
«Умид» совриндорларидан умидим қатта».....	118
Президент орзусидаги ШАХС.....	123

Учинчи фасл
Орзуга эришмоқ йўли

Авалло мақсад аниқ бўлмоғи лозим.....	128
Вазифа тўғри англанса, орзуга етишмоқ осон кечади.....	136
Бу вазифаларни бирдан бажариб бўладими?	140
Миллий модел нима?.....	142
Узлуксиз таълимнинг таркибини биласизми?.....	148
Мактабгача таълим деганда фақат «боғча» тушуниладими?.....	149
Мажбурий таълим неча йил?	150
Академик лицей нимаю, касб-хунар коллежи нима?.....	153
Олий таълимни ислоҳ қилиш омиллари нималардан иборат?.....	159
Давлат грантлари ва тўлов-контракт усулидаги қабул деганда нима тушунилади?	161
Бакалаврият нима? Магистратурачи?.....	162
Олий ўқув юртидан кейинги таълим тўғрисида қандай маълумотларга эгасиз?.....	166
Мутахассисларни қайта тайёрлаш тизимининг ислоҳотларни амалга оширишдаги роли нималардан иборат?.....	167
Боланинг бўш вақти.....	169
Фаннинг кадрлар тайёрлашдаги ўрни нималардан иборат?.....	170
Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлашга таъсири.....	172

Тўртинчи фасл
Баркамол авлод ёхуд
«Портлаш эффекти» нима?

.....	175
Махсус адабиётлар.....	182

БАРКАМОЛ АВЛОД — ЎЗБЕКИСТОН ТАРАҚҚИЁТИНИНГ ПОЙДЕВОРИ

**Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон
Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида
сўзлаган нутқи**

Муҳтарам халқ ноиблари!

Азиз дўстлар!

Олий Мажлиснинг бугунги сессиясида кўриб, муҳокама қилинаётган, ҳаётимизни ҳал этувчи муҳим масалалар қаторида таълим-тарбия тизимини тубдан узгартириш, уни янги замон талаби даражасига кутариш, баркамол авлодимиз келажагига дахлдор қонун лойиҳалари ҳам бор.

Фурсатдан фойдаланиб бугунги кун тартибига қўйилган мана шу масалалар бўйича узимнинг баъзи фикрларим, мулоҳазаларимни билдиришга рухсат бергайсиз.

Хурматли дўстлар!

Азиз ватандошлар!

Барчангиз яхши биласизки, келажак авлод ҳақида қайгуриш, соғлом, баркамол наслни тарбиялаб етиштиришга интилиш бизнинг миллий хусусиятимиздир.

Бу муқаддас заминда яшаётган ҳар қайси инсон уз фарзандининг бахту саодати, фазлу камолини кўриш учун бутун ҳаёти давомида курашади, меҳнат қилади, узини аямайди.

Бола тугилган кунидан бошлаб оила муҳитида яшайди. Оилага хос анъаналар, қадриятлар, урф-одатлар бола зуваласини шакллантиради./

Энг муҳими, фарзандлар оилавий ҳаёт мактаби орқали жамият талабларини англайди, ҳис этади.

Ўзбек оиласи мустабидлик замонида ҳам ўзининг тарихан

шаклланган қиёфасини йўқотмади. Улуғ адибимиз Абдулла Қодирий қаҳрамонларидан бирининг: «Бу хонадондан ҳеч ким норизо бўлиб кетган эмас», дея айтган гапларида элимизга хос катта ҳаётий фалсафа мужассам.

Бу йўқ жойдан пайдо бўлган гап эмас. Ота-онанинг фарзанд олдидаги бурчлари, ўзларининг охиратини обод этувчи қарзлари бор. Дину диёнатли хонадон оқсоқолларидан сўрасангиз, уларни лўнда қилиб санаб беради: **яхши ном қўйиш, яхши муаллим қўлига топшириб, саводини чиқариш, илмли, касбли-ҳунарли қилиш, бошини икки, ўйли-жойли қилиш** ✓

Бугун ана шундай олийжаноб анъаналар қайтадан мустаҳкам қарор топиши ва ривожланиши учун истиқлол шарофати туфайли энг қулай муҳит яратилди. Бу, шубҳасиз, биз ота-оналар ва мустақил буюк келажакка интилаётган давлатимиз зиммасига жуда катта вазифалар ва масъулият юклайди.

Мана шунинг учун ҳам бугунги кунда биз бу масалага жиддий эътибор бермоқдамиз. Шунинг учун ҳам бу мақсадга қаратилган лойиҳалар жамоатчилигимиз диққат-эътибори марказига ўтмоқда, тарбия соҳаси ислоҳоти бугунги энг долзарб, эртанги тақдиримизни ҳал қилувчи муаммога айланмоқда.

Лўнда қилиб айтганда бугунги кунда олдимизга қўйган буюк мақсадларимизга, эзгу ниятларимизга эришишимиз, жамиятимизнинг янгиланиши, ҳаётимизнинг тараққиёти ва истиқболи амалга оширилаётган ислоҳотларимиз, режаларимизнинг самараси тақдири — буларнинг барчаси, авваламбор, замон талабларига жавоб берадиган юқори малакали, онгли мутахассис кадрлар тайёрлаш муаммоси билан чамбарчас боғлиқлигини барчамиз англаб етмоқдамиз. ✓

Шу билан бирга, ҳаммамиз яна бир ҳақиқатни англаб етмоқдамиз. Фақатгина чинакам маърифатли одам инсон қадрини, миллат қадриятларини, бир сўз билан айтганда, ўзлигини англаш, эркин ва озод жамиятда яшаш, мустақил давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб обрўли ўрин эгаллаш учун фидойилик билан курашиши мумкин.

Сир эмаски, ҳар қайси давлат, ҳар қайси миллат нафақат ер ости ва ер усти табиий бойликлари билан, ҳарбий қудрати ва ишлаб чиқариш салоҳияти билан, балки **биринчи навбатда ўзининг юксак маданияти ва маънавияти билан кучлидир!**

Бундай бойликнинг аҳамиятини англаш учун чор Россиясининг Туркистон ўлкасидаги генерал-губернатори М. Скобелев:

«Миллатни йўқ қилиш учун уни қириш шарт эмас, унинг маданиятини, санъатини, тилини йўқ қилсанг бас, тез орада ўзи таназулга учрайди», деб айтган гапини эслашнинг ўзи кифоя қилади.

Бундай ёвуз қарашларга қўшимча изоҳ беришга ҳожат йўқ, деб ўйлайман. Лекин улардан керакли хулоса-сабоқ чиқариш учун бугун ҳам кеч эмас.

Шу боис мамлакатимизнинг истиқлол йўлидаги биринчи қадамлариданоқ, буюк маънавиятимизни тиклаш ва янада юксалтириш, миллий таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш, унинг миллий заминини мустаҳкамлаш, замон талаблари билан уйғунлаштириш асосида жаҳон андозалари ва кўникмалари даражасига чиқариш мақсадига катта аҳамият бериб келинмоқда.

Бу жараёнда охириги йилларда қилган ишларимиз ҳақида қисқача тўхталиб ўтмоқчиман.

Мақтаб соҳасида «Таълим ҳақида» Қонун қабул қилдик. 1996 – 1997 ўқув йилидан бошлаб мактабларнинг биринчи синфларида ўқиш янги алифбода олиб борилди. Янги имло, алифбода ўқитиш учун зарур дастур, қўлланма ва дареликлар яратилди.

Шу давр мобайнида 300 га яқин янги турдаги таълим муассасалари очилди. Олий ўқув юртлари қошида 46 та лицей ташкил этилди. 800 га яқин ўқувчи чет элларда таълим олди, кўнгина ўқитувчилар хорижий давлатларнинг илғор тажрибаларини ўрганиш мақсадида чет мамлакатларга бориб қайтди.

Жойларда мактабларга ва ўқитувчи мураббийларга, уларни моддий ва маънавий рағбатлантириш, ёрдам бериш масалаларига эътибор анча кучайтирилди.

Ўрта махсус таълим соҳасида вилоятларда, жойларда бизнес мактаб, кичик ва ўрта мактаб учун касб-хунар курсларининг очилиши, бозор иқтисодиёти талабларидан келиб чиққан ҳолда, янги мутахассислик (фермер, солиқ ва боғхона ходими, аудит ва ҳоказо) ларнинг киритилиши эътиборга лойиқдир.

Тошкент, Самарқанд, Урганч, Тўрткўл ва Андижонда банк коллежлари ҳамда Тошкент аёллар коллежи ташкил қилиниши ҳам шулар жумласидандир.

Олий мактаб соҳасида тест усули жорий этилишини вилоятлар марказларида педагогика институтларининг университетларга айлантирилиши ва жойлардаги ўқув юртларига юқори таъсис низоми берилиши ташкил этилган миллий ташкилот ва халқаро жамоалар ҳисобидан чет элларга тажриба алмашиши ва талабаларни ўқишга юбориш йўлга қўйилиши, иқтисод ва бизнес соҳасидаги мутахассис ва ўқитувчиларни қайта тайёрлаш бўйича аниқ мақсадга йўналтирилган ишлар олиб борилиши, ўтиш даврида 2 мингдан ортиқ талаба ва мутахассиснинг чет элларда ўқиб келиши, 200 дан ортиқ чет эл мутахассисининг Республикамиз ўқув муассасаларига жалб қилинишини қайл этишимиз зарур, деб ҳисоблайман.

Давлат ва жамият қурилиши академияси, Банк-молия академияларини ташкил қилганимиз ҳозирданок ўз самарасини бераётганини катта мамнуният билан таъкидлашимиз лозим.

«Маҳалла», «Камолот», «Соғлом авлод учун», «Нуроний», «Улуғбек», «Умид» жамғармаларининг таълим-тарбия соҳасидаги эзгу ишларини, ўсиб келаётган авлодни жисмонан соғлом ва маънавий жиҳатдан баркамол қилиб тарбиялашга қўшаётган ҳиссалари ҳақида алоҳида айтиб ўтмоқчиман. Бу борада амалга оширилаётган ижобий тадбирларимиз кам эмас.

Аmmo ҳолисона баҳо берганда шуни тан олишимиз керакки, ўтган давр мобайнида амалга оширилган тадбирларимиз бугун ҳаёт талаб қилаётган натижаларини бераётгани йўқ. **Аввало шуни таъкидлашимиз керакки**, биз эски шўролар замонидан қолган таълим-тарбия тизимига хос мафкуравий қарашлардан ва сарқитлардан ҳали бери тўлиқ қутулганимиз йўқ.

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Иккинчидан, барча амалдаги ўзгаришлар ва тадбирлар асосан юзаки бўлиб, таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бир-бири билан узвий боғлаш, яъни узлуксиз таълим-тарбия тизимини ташкил қилиш муаммоларини ечиб берган эмас.

Учинчидан, бизнинг амалдаги таълим-тарбия тизимимиз бугунги замонавий, тараққий топган демократик давлатлар талабларига жавоб бера олмаслиги кўп жойларда яққол кўринмоқда.

Бугунги кунда мутахассис кадрларни тайёрлаш, таълим ва билим бериш тизими, ҳаётимизда, жамиятимизда бўлаётган ислоҳот, янгиланиш жараёнлари талаблари билан яқиндан боғланмаганлиги ҳар томонлама сезилмоқда.

Рухсатингиз билан, азиз дўстлар, ана шу масалаларга алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Очиқ тан олиш керак: мактабларнинг моддий базаси жуда ночор. Бу масалада нақадар оқсоқлигимизни, ночорлигимизни, биринчи навбатда, қишлоқ жойлардаги аҳвол-вазият мисолида очиқ тан олишимиз керак.

Иккинчи масала, аввал айтганимдек, тарбиячи, яъни ўқитувчига **бориб тақаляпти**.

Тарбиячиларнинг ўзига замонавий билим бериш, уларнинг маълумотини, малакасини ошириш каби пайсалга солиб бўлмайдиган долзарб масалага дуч келмоқдамиз.

Менинг фикримча, таълим-тарбия тизимини ўзгартиришдаги асосий муаммо ҳам мана шу ерда. Ўқитувчи болаларимизга замонавий билим берсин, деб талаб қиламиз. Аммо замонавий билим бериш учун, аввало мураббийнинг ўзи ана шундай билимга эга бўлиши керак.

Шу билан бирга ўқитувчи ва мураббийларнинг ҳаётий талабларини қондириш, уларни рағбатлантириш, уларнинг ўзи иши, касбидан мамнун бўлишини таъминлашимиз лозим.

Албатта, бу масалани бирдангина ечиш қийин, лекин уни ечмасдан туриб, келажак авлодни тарбияси тўғрисида гапиришнинг ўзи мутлақо номақбулдир.

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Учинчи масала ўқув жараёнига тегишли. Биз совет даврининг охирида 11 йиллик ўқув тизимига ўтдик.

11 йиллик тизим таркибан 3 қисмга бўлинади: бошланғич таълим — 4 йил, тўлиқсиз ўрта таълим — 9 йил ва ниҳоят, 2 йиллик тўлиқ ўрта таълим. Лекин ҳеч ким шу кунгача бошланғич синфларда ва ундан кейинги босқичларда ўқиётган болаларга қайси синфда нимани ўқитиш мақсадга мувофиқлигини илмий нуқтаи назардан асослаб берган эмас. Нима учун 10 йиллик умумтаълим жараёнини 11 йилликка ўтказганимизни ҳам кўпчилик ҳозиргача тушунгани йўқ. Эски таълим тизимининг энг ёмон қусури бошланғич таълимга иккинчи даражали иш деб қараётганимиздир. Очиқ айтишимиз керак: Билими саёз муаллимлар ҳам биринчи синфда дарс бераверади. Бошланғич таълимга паст назар билан қаралишининг исботи шуки, собиқ СССРда бутун бошли педагогика техникумлари ва билим юртлари тизими ташкил этилиб, улар асосан 1 — 4 синф ўқувчиларини ўқитадиган муаллимлар тайёрлар эди.

Ваҳоланки, боланинг дунёқараши, диди, салоҳияти шаклланидиган бошланғич синфларга энг етук, энг тажрибали мураббийлар бирктиб қўйилишини оддий мантиқнинг ўзи талаб этади.

Замонавий бошланғич таълимнинг ўзи нимадан иборат бўлиши керак. Бола 1 — 4 синфларда қандай билимга эга бўлиши лозим. Уларнинг тарбияси қандай бўлиши керак. Шу масалаларга жавоб топишимиз зарур.

Яна бир муҳим савол.

Норасида боланинг мияси, онги нимани ўзига сингдира олади, нимани қабул қилмайди. Ким бу масалани илмий жиҳатдан тадқиқ қилган?

Болаларимизга қачондан бошлаб, қандай қилиб, қандай усулда ва услубда миллий қадриятларимиз, урф-одатларимизни ўргатишимиз, чуқур англатишимиз керак?

Афсуски, бу ҳақда ҳеч ким бош қотираётгани йўқ. Шу масалалар билан шуғулланиши керак бўлган мутасадди институт ва марказларимиз етарли. Хулоса шундайки, бугунги умумтаълим

жараёнидаги уч босқичдан ҳеч қайсисида ўзига яраша талаб йўқ. Бошқача айтганда, ҳар қандай ўқув босқичига аниқ талаблар стандарт даражасида расмийлаштирилгани йўқ.

Шунга қараб, ўқув жараёни, мазмуни ўқитиладиган дарсликлар сонини, қанақа синфда қандай билим ва тарбия бериш кераклигини аниқлаш мумкин бўлади.

Мисол учун умумтаълим мактабларида ўқитилаётган фанларнинг сони 20 га етади. Лекин, афсуски, ўқув режаларида ёшларга ахлоқ ва одоб, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий билимлар асосларини ўргатадиган фанлар етарли ўрин олган эмас. Мавжуд фанлар эса таркибан эски ҳолида сақланиб қолмоқда. Бу эса мустақиллик ва бозор иқтисодиёти шароитида юзага чиққан давлат ва миллий эҳтиёжларни қондиришга тўсқинлик қилмоқда.

Ҳаммамизга аёнки, таълим дарсликдан бошланади. Аччиқ бўлса ҳам тан олишга мажбурмиз: деярли барча соҳада дарслиklarимиз аҳволи бугунги ва эртанги кун талаблари даражасида эмас.

Бир нарсанинг аҳамиятига етиб боришимиз зарур, азиз дўстлар, ватандошларим. Эски қолипда, мустабил даврда ёзилган дарсликлардан фойдаланиб, эски мафкурадан холос бўлмасдан болаларимизни янгича фикрлашга ўргатолмаймиз ахир. Буни барчамиз тушунишимиз, англашимиз даркор.

Олимлар орасида дарслик ёзишга пастроқ бир илмий иш сифатида қараш иллати бор. Нега бундай? Бу психология қаердан пайдо бўлган? Ахир, дарсликларда миллат фикрининг, миллат тафаккури ва миллат мафкурасининг энг илғор намуналари акс этиши керак эмасми? Ҳар бир соҳа бўйича дарсликни ўша фаннинг атоқли вакиллари ёзмайдиларми?

Биз дарслик яратишга энг илғор ва энг шарафли вазифа сифатида қарашимиз, яхши дарслик яратган одамларни бошимизга кўтаришимиз керак. Дарсликни, агар керак бўлса, катта танлов асосида яратиш лозим. Танлов ғолибларидан маблағни аямаслигимиз лозим.

Яна бир муҳим масала.

Ҳозирги пайтда хорижий тилларни ўрганиш ва ўргатишга

юртимизда катта аҳамият берилмоқда. Бу ҳам албатта бежиз эмас. Бугун жаҳон ҳамжамиятидан ўзига муносиб ўрин эгаллашга интилаётган мамлакатимиз учун, чет эллик шерикларимиз билан ҳамжиҳатликда, ҳамкорликда ўз буюк келажagini кураётган халқимиз учун хорижий тилларни мукамал билишнинг аҳамиятини баҳолаш ҳожати йўқдир.

Аmmo шунга алоҳида урғу беришимиз зарурки, чет тилларни ўрганиш, минбаъд она тилини эсдан чиқариш ҳисобига бўлмаслиги лозим.

Ўз фикрини мутлақо мустақил, она тилида равон, гўзал ва лўнда ифода эта олмайдиган мутахассисни, авваламбор, раҳбар курсисда ўтирганларни бугун тушуниш ҳам, оқлаш ҳам қийин.

Кечаги тарихимизда бизнинг ғарб тилларни ўрганишимизда она тилимиз эмас, асосан, рус тили воситачи бўлиб келди. Шунинг ҳисобига ҳозиргача, мисол учун, инглизча-ўзбекча ва ўзбекча-инглизча лугатлар деярли йўқ.

Бунинг натижасида ўзбек мактабларини битирган болаларимиз қисилиб қолиб, чет тилларини ўрганишда жуда кўп тўсиқларга учраяпти.

Бундай заиф, ноўрин ҳолатларни тезда ўзгартириш, ўзбек боласига чет тилларнинг ажиб дунёсига бемалол кириш учун имкониятларни тўлиқ очиб беришимиз ларкор.

Мамлакатимизда хорижий тилларни ўрганишнинг миллий асосдаги жадаллаштирилган методикасини тайёрлашни тезлаштиришимиз керак.

Муҳтарам ватандошлар !

Бир эътибор беринг: педагогика тажрибасида «Битирувчи» деган ибора бор. Бу иборага изоҳ бериб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Яъники, бола мактабни битирса бас, унинг билим ва тарбияси ҳақида гапирмаса ҳам бўлаверади.

Таълим-тарбия ислоҳоти ҳақида гапирар эканмиз. Унинг мазмунини лўнда қилиб ифода этиш мумкин: **Бизга битирувчилар эмас, мактаб таълим ва тарбиясини кўрган шахслар керак .**

Шу жойда яна бир оғир саволга дуч келамиз: болалар қайси синфдан бошлаб мустақил фикр юрита бошлайди, умуман,

мактабларда болалар мустақил фикр юритишга ўргартиладими, аминманки ўргатилмайди. Мабодо, бирор ўқувчи ўқитувчига эътироз билдирса, эртага у ҳеч ким ҳавас қилмайдиган аҳволга тушиб қолади. Мактаблардаги жараёнда ўқитувчи ҳукмрон. У боладан фақат ўзи тушунтираётган нарсани тушуниб олишни талаб қилади. Принцип ҳам тайёр: «менинг айтганим-айтган, деганим-деган».

Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатидаги мажбурий итоаткорлик ўрнини онгли интизом эгаллаши жуда қийин кечаяпти. Ўқитувчининг бош вазифаси ўқувчиларда мустақил фикр юритиш кўникмаларини ҳосил қилишдан иборатлигини кўпинча яхши тушунамиз, лекин, афсуски, амалда тажрибамизда унга риоя қилмаймиз.

Демократик жамиятда болалар, умуман ҳар бир инсон эркин фикрлайдиган этиб тарбияланади. Агар болалар эркин фикрлашни ўрганмаса, берилган таълим самараси паст бўлиши муқаррар. Албатта, билим керак. Аммо билим ўз йўлига. Мустақил фикрлаш ҳам катта бойликдир.

Умумтаълим мактабларининг оқсоқ томонлари ҳақида гапирар эканмиз, бир муҳим муаммони таъкидламасдан ўтолмаймиз.

Бу муаммо – бугун 9-синфни битираётган болаларимиз тақдири. Республикамизда тахминан 5 миллион 200 минг мактаб ўқувчисидан 9-синфни битираётганлар 450 минг нафар болани ташкил қилади.

Хўш, ўзимизча бир тасаввур қилиб кўрайлик. 9-синфни тугатаётганларнинг кейинги йўли – тақдири қандай бўлиб қолмоқда.

Маълумотларга қараганда, уларнинг 250 минг нафарга яқини, яъни 55 фоизи 10-синфда ўқишни давом эттирар экан, тахминан 100 минг нафари ҳунар-техника ёки махсус ўқув юртларига кириши мумкин. Қолганлари эса гап — 100 минг нафар болаларимиз ҳақида кетяпти — ҳисоб-китоб бўйича умуман кўчада қолмоқда. Бу маълумот ҳам тўлиқ эмас. 11-синфни битираётганлардан 20—25 минг нафари, яъни ҳаммаси бўлиб, 10 фоизи олий ўқув юртларига ўқишга кириши мумкин.

Қолган 90 фоизи эса на бир аниқ ихтисос, на бир эртанги ҳаётга керак бўладиган малака ва на бир касб-хунарни эгаллай олмаяпти. Ва шунинг оқибатида 16—18 яшар йигит-қизларимиз ўз қобилияти, ҳаваси, интилишига мос, ҳаётда ўзига муносиб ўрин тополмаяпти.

Кимки бу рақамларни, бу ачинарли ҳолатни чуқур таҳлил қилса, юрагидан ўтказиб, ўзининг шахсий дардидай англаса, албатта, бундай вазиятга беларво бўлиб қолишига ишонмайман. Шунинг учун ҳам бугунги замон талаби, эртанги келажагимизнинг ташвишлари биздан халқ таълими тизимини ислоҳ қилиш зарурлигини тақозо этмоқда.

Азиз дўстлар!

Энди ўқув тизимининг навбатдаги босқичига — вилоятлар ва туманларда жойлашган хунар-техника билим юртларига бир назар ташласак. Бугунги кунда уларда 280 мингга яқин ўғил-қизларимиз таълим олмоқда. Уларнинг фаолиятига танқидий кўз билан қараганда, моддий-техника базасининг ночорлиги, улар бераётган билим ва тарбиянинг сифати, ўқувчилар олаётган жуда тор ихтисос-мутахассислиги, шу билан бирга, тарбиячи-ўқитувчилар малакасининг пастлиги, бу билим юртларининг умуман бугунги кун талабига жавоб бермаслиги барчамиз учун аниқ бўлиши керак, деб ўйлайман.

Ўзбекистонда бугунги кунда 22 вазирликка қарашли 268 ўрта махсус билим юрти, техникум мавжуд ва уларда 170 мингга яқин болаларимиз ўқимоқда.

Бундай ўқув муассасалари ишини ҳам, авваламбор, уларнинг самарасини бозор иқтисодиёти ва замон талаби нуқтаи назаридан қараб чиқишимиз лозим.

Қисқа қилиб айтганда, ҳаётимизнинг ўзи уларнинг ўрнига замон талаб қилаётган бутунлай янги таркибдаги ва ягона усулбдаги замонавий ўрта махсус касб-хунар ва билим ўқув юртларини ташкил қилишни тақозо этмоқда.

Энг муҳими, ўрта поғонада янги ташкил қилинаётган ўқув муассасаларининг олдинги ўқув босқичи — умумтаълим мактаблари ва кейинги поғонада турган олий ўқув юртлари

тизими билан узлуксиз алоқа ва муносабатларини таъминлаш ва замон талабига жавоб бериш масалаларига алоҳида эътибор қаратиш даркор.

Ҳурматли депутатлар!

Навбатдаги муҳим масала — олий ўқув юртлари ислоҳотидир.

Бугунги олий таълим олиш тизимининг заиф томонларидан бири—олий ўқув юртларида тайёрланаётган талабаларни олдиндан аниқланган фан ва техника, иқтисодиёт, ишлаб чиқариш ва бошқа соҳаларнинг эҳтиёжига, бир сўз билан айтганда, ҳаёт талабларига қараб ташкил қилмаганимиз, деб биламан.

Ўқув юртларимизни битириб, таълим-тарбия олиб чиқаётган ёшларимизнинг олган мутахассислиги ва тайёргарлиги кўн жиҳатдан замон талабларига, бозор иқтисодиёти эҳтиёжига жавоб бермаслиги кўзга ташланмоқда. Таълим соҳасида халқаро меъёрлар ва андозалар асосида давлат стандартларини ишлаб чиқмаганимиз, шунга қараб, ўқув юртларини замонавий ускуна ва жиҳозлар билан таъминлаб, керакли моддий база тугдириб бермаганимиз, авваламбор, ўқув дастурлари эскича қолиб кетаётгани бугун тайёрланаётган мутахассислар сифатига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Шунинг учун ҳам олий ўқув юртлари ислоҳотини амалга ошираётганда мана шу ҳолатдан чиқаётган баъзи бир нуқсонларга алоҳида эътибор беришимиз зарур.

Биринчидан, олий ўқув юртини битираётганлар қандай талабларга жавоб беришини аниқлаб олишимиз лозим.

Иккинчидан, билимга чанқоқ, билим олишни ўзининг олий мақсади қилиб қўйган истеъдодли болаларни топиш, таълаш, қабул қилишда объектив адолатли тизим ва тартиб ўрнатиш, улар етарли маълумот олиши учун барча замонавий имкониятларни яратиб беришимиз керак.

Учинчидан, олий ўқув юртларида қандай ва неча хил мутахассислик бўйича таълим берилиши лозимлигини белгилаб олишимиз керак.

Шу жумладан, ҳозир тайёрланаётган 90—100 тага яқин мутахассисликдан қайси бири кераг-у қайси бири керак

эмаслигини ва янги замон талаб қилаётган янги мутахассисликларни аниқлаб олишимиз лозим.

Зарур мутахассисликлар бўйича давлат буюртмасини белгилаб олишимиз зарур.

Бугунги кунда 21 минг талабани давлат буюртмаси бўйича олий ўқув юртларига қабул қилиш белгиланган. Шу борада жиддий ўйлаб, қайси соҳаларга қанча давлат гранти берилди, қайси олий ўқув юртларида, қайси мутахассисликлар тайёрланади — шунини аниқлаб олиш ва шунга яраша давлат маблағини ажратиш зарур. Шу билан бирга, контракт асосида, яъни ўзининг ҳисобидан билим ва мутахассислик олмоқчи бўлганларнинг ҳам режаларини аниқлаб олишимиз зарур.

Тўртинчи масала. Замон талабига мос мутахассис тайёрламоқчи эканмиз, биринчи навбатда ўқув юртларимизнинг шакли, қиёфаси ва таркиби, моддий базаси ҳам замонавий бўлиши шарт. Ўқув юртларининг раҳбарлари ва домла-профессорларининг таъминоти ва иш ҳақи ҳам шу жумладан.

Бешинчи масала. Ўқув дастур ва программаларини замонавий талабларга мослаштириб, истиқбол ва келажагимизни кўзлаган ҳолда тузиб олишимиз ва жорий этишимиз зарур. Бугун ишлатилаётган ўқув программаларининг оқсоқ ва заиф томонларини албатта инобатга олишимиз даркор.

Масалан, бугун олий ўқув юртларининг дипломи билан ҳаётга кираётганларнинг ишни ташкил қилиш, маъмурий соҳаларда, маркетинг ва менежмент, бошқарув, ижтимоий психология ва социология каби фанларда заиф томонлари алоҳида эътибор талаб қилади.

Олий ўқув юртини ислоҳ қилаётганда, уларнинг бошқа давлатлардаги олий ўқув юртлари билан алоқасини мустаҳкамлаш зарур. Ўз домлаларимиз билан чекланиб қолмай, четдан ҳам домлалар чақиришни йўлга қўйишимиз керак.

Юртимиз йигит-қизлари таҳсилнинг охириги йилларини тараққий тошган давлатларнинг ўқув марказларига бориб ўқишларини ташкил қилишимиз мақсадга мувофиқ иш бўларди. Бунга ҳеч қандай мафкура аралашмаслиги керак. Шартномаларга

ректорлар жавобгар бўлиши керак. Ректор ташқи иқтисодий масалаларни ўз зиммасига олиши зарур. Қайси давлат, қайси университетлар билан алоқа қилишни илмий кенгашлар ҳал этиши лозим. Чет давлатлардаги ўқув юртлари билан бирлашган илмий кенгашлар тузиш ҳам мақсадга мувофиқ бўлади.

Энг муҳим масалалардан бири шуки, домлаларнинг савияси ва билимини оширишга шарт-шароитлар туғдиришимиз керак. Домлалар, профессорлар, кафедра мудирлари ўз устида ишламаса, ўз соҳаси бўйича чет мамлакатларга илмий сафарларга бориб келмаса, тажриба алмашилмаса, албатта, бундай аҳвол ўқув жараёнига ва унинг самарасига салбий таъсир қилади.

Етук савияли домлаларни тайёрлаш бўйича махсус бир фонд ташкил этиш керак. Биз шу фонд орқали домлаларни, Ўзбекистон профессорларини чет мамлакатларга юбориб, малакасини ошириб келишига имконият яратишимиз керак.

Улар чет элларда малакасини оширсин, донғи чиққан университетларда ўзлари лекциялар ўқисин, тажриба орттирсин, мана шундан кейин Ўзбекистоннинг обрўйи-номи оламга овоза бўлади, иншооллоҳ.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Барчангизга маълумки, шу йил март ойида Вазирлар Маҳкамасининг фармойишига мувофиқ таълим тизимини ислоҳ қилиш, кадр тайёрлаш жараёнига замон талаб қилаётган туб ўзгартиришларни киритиш мақсадида махсус ҳукумат комиссияси тузилган эди. Тегишли вазирлик ва идоралар, олим ва мутахассислар бу масалалар устида анча иш олиб бордилар. Бунинг натижаси — бугун сиз, депутатлар муҳокамасига қўйилган кадрлар тайёрлашнинг миллий дастури ва таълим-тарбия бўйича тайёрланган қонуннинг янги таҳриридир.

Шуни алоҳида таъкидлаш лозимки, таълим-тарбия соҳасида ислоҳотлар ўтказиш ва уларнинг асосий йўналишлари, талаблари ва мақсадларини аниқлаш ҳамда тегишли хулосаларни чиқаришда, бугунги муҳокама қилинадиган ҳужжатларда кенг жамоатчилигимизнинг фикр-мулоҳазалари, тавсия ва изоҳлари ифода топган десак, ҳеч қандай муболаға бўлмас.

Нега деганда, бу муаммонинг ечимини топиш, бу масалада аниқ режаларимизни белгилаб олиш, ҳеч шубҳасиз, бугунги ва эртанги ҳаётимиз ва истиқболимизнинг гарови эканини аксарият халқимиз англаб олмоқда.

Шунинг учун ҳам амалдаги таълим-тарбия тизимининг заиф томонларини замон талаблари, жамиятимиз келажаги ва мақсадларига жавоб бермайдиган жиҳатларини чуқур тасаввур қилиш, эркин, бадавлат яшаётган мамлакатлар тажрибасини ўрганиш, ўз ўлкамизда юксак малакали, ҳар жиҳатдан етук кадрлар тайёрлаш дастуримизнинг асосий шартини бўлмоғи лозим.

Миллий дастур кўзда тутилган таълим-тарбия тизимини ислоҳ қилиш, тубдан янгилашга қаратилган асосий томоғиллари ҳақида ва бу дастурни жорий этиш жараёнлари ҳақида алоҳида тўхталиб ўтмоқчиман.

Ҳаммамизга маълумки, ҳаётимизнинг барча соҳаларида ислохотларни ўтказиш, ўзбек модели деб ном олган ислохотлар сиёсатининг асослари бўлмиш беш томоғилнинг бирида ислохотларни босқичма-босқич ўтказиш вазифаси қўйилган. Олти йиллик мустақил ҳаётимиз бу муҳим томоғил бизнинг шароитимизда нақадар тўғри эканлигини тасдиқлади.

Шунинг учун таълим-тарбия соҳасида ҳам белгиланаётган ислохотларни ҳаётга татбиқ қилишда мана шу принцип — ислохотларни босқичма-босқич ўтказиш принципи қўйилган.

Биринчи босқич — утиш даври булиб, у 1997—2001 йилларда, яъни 4 йил давомида жорий этилади. Бунда кадрлар тайёрлаш тизими салоҳиятини сақлаб қолиш, унинг ривожланиши учун ҳуқуқий-меъёрий, илмий-методик, молиявий-моддий шарт-шароитлар яратиш лозим. Бу босқичда асосан қуйидаги вазифаларни бажариш керак:

Миллий дастурни амалга оширишнинг бошланиши: янги талабларга жавоб бера оладиган педагог кадрларни тайёрлаш, ўқув стандартларини яратиш ва янги ўқув программалари устида ишлаш, умумтаълим мактабларини тузилиш жиҳатидан қайта қуриш, уч йиллик таълим (урта махсус ва касб-ҳунар билим юртлари, касб коллежи ва академик лицей) тизимига замин

тайёрлаш, узлуксиз таълим-тарбия тизимига асос соладиган талбирларни амалга ошириш, ижтимоий ҳимояни кафолатлаш каби масалаларни ечиш босқичи.

Иккинчи босқич — 2001—2005 йилларни ўз ичига олади. Бунда миллий дастурни кенг миқёсда тўлиқ амалга оширишга эришиш даркор. Табиийки, тизим фаолиятининг самарадорлигини, меҳнат бозорини инobatга олиб, ижтимоий-иқтисодий шароитдан келиб чиқиб дастур ғоялари ва қоидаларига керакли ўзгартишлар киритилади.

Учинчи босқич — 2005 ва кейинги йилларга мўлжалланган бўлиб, унда тўнланган тажрибаларни таҳлил этиш ва умумлаштириш асосида ўзгарувчан ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитларни эътиборга олган ҳолда кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш зарур.

Биз шошилмасдан, асосий мақсаддан оғишмай, изчиллик билан миллий дастурни амалга оширишимиз лозим. Шундагина у умумий маданиятни юксалтиришга, фарзандларимизнинг жамиятда ўз муносиб ўрнини топишига хизмат қилади.

Уларнинг касбий ва таълимий дастурларни онгли равишда танлаш ва эгаллашлари учун ҳуқуқий меъёрларни, ташкилий, руҳий-педагогик шарт-шароитларни таъминлашга кўмаклашади. Йигит-қизларимизни жамият, давлат, оила олдида ўз масъулиятини чуқур англаб етувчи шахслар этиб тарбияланганга замин бўлиб хизмат қилади.

Умумлаштирган ҳолда кадрлар тайёрлаш тизимининг шаклланиши ва фаолият кўрсатишнинг **асосий тамойиллари**, менинг назаримда, қуйидаги вазифаларни ўз ичига олади:

— барча хил ва турдаги таълим муассасаларида юқори малакали мутахассислар тайёрлаш учун узлуксиз таълим, фан ва ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланиш;

— давлат таълим стандартларини жорий этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш механизмини ишлаб чиқиш;

— ихтисосликлар, малака даражасига кўра мутахассисларга бўлган умумдавлат ва минтақавий талабларнинг истиқболини аниқлаш;

— таълим тизимини тузилиш ва мазмун жиҳатидан ислоҳ қилиш учун ўқитувчиларни ва мураббийларни қайта тайёрлаш;
— давлат ва ижтимоий муассасаларнинг касбга йўналтириш бўйича фаолиятини такомиллаштириш. Бунда касб танлашнинг бозор эҳтиёжлари ва имкониятларини эътиборга олиш зарур, токи ҳар бир шахс ўзига мос касбни эгаллай олсин.

— ўқувчи ёшларни Ватанга салоқат, юксак ахлоқ, маънавият ва маърифат, меҳнатга виждонан муносабатда бўлиш руҳида тарбиялаш;

— таълим муассасаларини, биринчи навбатда умумтаълим мактабларини давлат томонидан молиявий ва моддий-техникавий тўлиқ таъминлаш меъёрларини ошириш ва унинг механизмини такомиллаштириш;

— кадрлар тайёрлаш тизими истеъмолчилари — корхоналар, муассасалар, фирмалар, ҳиссадорлик жамиятлари, банклар ва бошқа тузилмаларнинг имкониятларидан, биринчи навбатда, ўрта махсус касб-хунар ўқув юртлари ва олий ўқув юртларининг моддий ва молиявий базасини мустаҳкамлаш учун мумкин қадар кенгроқ фойдаланиш;

— кадрлар тайёрлаш ва таълим соҳасига чет эл сармоялари, халқаро донорлик ташкилотлари ва жамғармаларининг маблағларини жалб этиш;

— қонун доирасида ўқув режалари, дастурлари ва ўқитиш йўриқлари, таълимий хизматларини белгилашда таълим муассасаларига, биринчи навбатда, олий ўқув юртларига мустақиллик бериш ва ўзини-ўзи бошқариш усулларини жорий этиш.

Табиийки, бундай мураккаб вазифаларни амалга оширишда давлат ва жамиятнинг масъулияти алоҳида аҳамият касб этади.

Давлат ва жамият кадрлар тайёрлаш тизимини узлуксиз ривожлантириш ва такомиллаштириш кафили бўлиши зарур. Улар юқори малакали, рақобатга қодир мутахассислар тайёрлаш бўйича таълим муассасаларининг фаолиятини уйғунлаштириши лозим.

Хурматли депутатлар!

Маълумки, халқ таълимининг асосий бўғинини узлуксиз таълим тизими ташкил этади. Шу сабабли бу масалага алоҳида диққат-эътибор қаратиш даркор. Узлуксиз таълимни давлат

таълим стандартлари ва тегишли таълим дастурлари билан таъминлашда аввало уларнинг жаҳон талаблари даражасида бўлишига, юксак маънавият заминида қурилганига асосий эътибор бериш керак.

Шунинг учун ҳам умумтаълим дастурларини мактабгача тарбия, бошланғич, умумий таълим ва мактабдан ташқари таълим тарзида тузсак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Бунинг учун қуйидаги тизимни асос қилиб олсак, кўзланган натижаларга эришамиз, деб ўйлайман.

Биринчи. Мактабгача таълим. Уч ёшдан бошланиб, олти-етти ёшгача оилада, болалар боғчасида ва мулкчилик кўринишидан қатъи назар, бошқа хил таълим ташкилотларида олиб борилали.

Иккинчи. Бошланғич таълим. 1—4 синфларни ўз ичига олади ва бунда ўқиш олти-етти ёшдан бошланади.

Учинчи. Умумий таълим. Бунда ўқувчиларга 5—9-синфлар доирасида билим ва тарбия берилади.

Алоҳида таъкидлаб ўтишимиз керак: умумтаълим мактаби барчамиз учун мажбурий бўлиб, уларда болаларимизга умумий билим асосларини чуқур ўргатишимиз керак, том маънода фарзандларимизнинг дунёқарашини шакллантириш ва кенгайтиришимизга асос солишимиз керак.

Тўртинчи. Ўрта махсус билим ва касб-ҳунар таълими. Ўқиш муддати 3 йилдан кам бўлмаган академик ва касб-ҳунар лицейлари ва коллежлари.

Бешинчи. Олий мутахассислик таълими одатда ўн саккиз-ўн тўққиз ёшдан бошланиб, тўрт йилдан кам бўлмаган муддатда давом этади.

Олий мутахассислик таълими бакалаврлик ҳамда магистратурага бўлинади.

БАКАЛАВРЛИК—йўналишлардан бири бўлиб, базавий олий таълим бериш демакдир. Унда ўқиш камида 4 йил давом этиб, у олий маълумот ва таянч мутахассислик дипломини олиш билан тугайди.

МАГИСТРАТУРА — аниқ мутахассислик бўйича олий касбий таълим бўлиб, бакалаврлик негизида камида икки йил давом

этади. Ундаги таҳсил якуний квалификацион давлат аттестацияси ва магистрлик диссертациясини ҳимоя қилиш билан ниҳоясига етказилади.

Шу билан бирга, биз ўз эҳтиёжларимиздан ва ички шароитларимиздан келиб чиқиб, узлуксиз таълимнинг расмий тизимида якунловчи бир босқични ҳам жорий этишимиз керак. Бу босқич икки даражага бўлинади, яъни аспирантура ва докторантуралдан иборат бўлади.

АСПИРАНТУРА – ниҳоясига етказилган магистрлик негизида 3 йил давом этади.

Аспирантуранинг мақсади – муайян мутахассисликлар буйича олий квалификацяли илмий ва илмий-педагогик кадрларни шакллантириш. Аспирантура академик ва квалификацион имтиҳонлари ҳамда номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилиш билан якунланади. Бу якунларга кура танланган мутахассислик буйича «Фан номзоди» илмий даражаси берилади.

ДОКТОРАНТУРА – фан номзоди илмий даражаси негизида 3 йил давом этади, диссертация ҳимоя қилиш билан якунланади. Якунга кура танланган мутахассислик буйича «Фан доктори» илмий даражаси берилади. Бошқача айтганда, бу соҳада аввалги тартиб сақланиб қолади.

Булардан ташқари, янги тизимда қўшимча касбий таълим — қайта тайёрлаш ва малака ошириш масаласига ҳам катта эътибор берилиши керак.

Азиз юртдошлар!

Таълим-тарбия соҳасини ислоҳ қилаётганда бир муҳим масалага катта эътибор бериш лозим.

Болаларимизни неча ёшдан ўқишга қабул қилиш маъқул.

Олимларнинг фикрига кўра, нормал ривожланган болаларни 6 ёшдан мактабга қабул қилиш уларнинг ақлий, руҳий ва жисмоний камолотида, ўқув дастурларини яхши ўзлаштиришида ижобий самара беради.

Айни замонда, болаларни 6 ёшдан ўқишга жалб этишда уларнинг ҳар бирига алоҳида ёндошиш, биринчи навбатда,

уларнинг саломатлиги ва зехни, шуури қай даражада шаклланганлиги эътиборга олинishi лозим.

Шу билан бирга мутахассислар ўтказган илмий талқиқотлар шуни кўрсатдики, болаларимизнинг 10—30 фоизи юқорида айтилган сабабларга кўра, ҳозирги кунда 6 ёшдан мактабга боришга тайёр эмас. Айниқса, бу ҳол қишлоқ шароитида ўсаётган болаларнинг тахминан 50 фоизига тегишлидир. Жисмоний ва ақлий томондан ҳали тўлиқ шаклланмаган болаларнинг 6 ёшдан мактабга мажбуран қабул қилиниши уларнинг ўқиш давомида ўз ожизлигини сезиши ва қийналишига олиб келиши мумкин.

Агар биз болаларимизнинг ҳар қайсисининг хусусиятларини алоҳида эътиборга олмай, барчасини 6 ёшдан ўқишга жалб этишни мажбурий қонунлаштириб қўйсақ, улардан анчагина қисмининг тарбиясига салбий таъсир ўтказишимиз мумкин. Биринчи синфга 6 ёшдан ўқишга борган боладан ёнидаги болага нисбатан жисмонан, руҳан ва ақлан тайёргарлик бўлмаса, бу болада мутелик, кўрқоқлик, ўз кучига ишонмаслик, ношудлик авж олади, бошқалар олдида у ўзини камситилган ҳис қила бошлайди.

Юқоридагиларни назарда тутиб, болаларнинг жисмоний ва ақлий етуклигини эътиборга олган ҳолда, уларни 6—7 ёшдан қабул қилиш мақсадга мувофиқ, деб ўйлайман.

Азиз дўстлар!

Бир нарсани олдиндан англаб олишимиз керак. Миллий дастурни амалга оширишдаги энг оғир, энг мураккаб ва энг нозик масала — 3 йиллик таълим муассасаларини ташкил этишда ва бу поғонада болаларимизга билим бериш ва касб-хунарга ўргатиш муаммоларидир.

Таълим-тарбия тизимини такомиллаштирар эканмиз, биринчидан, 3 йиллик таълимнинг мазмун-моҳиятини аниқлаштириб олишимиз керак.

Янги — ўзимизга хос миллий тизимга ўтишнинг асосий моҳияти шундан иборатки, таянч умумтаълим босқичини тугатган ўқувчига ўзининг хоҳиш-иродаси ва интилишига қараб

икки турдаги уч йиллик ўрта махсус ўқув юртларида таълимни мажбурий-ихтиёрий давом эттиришга имконият яратишдир.

Назарда тутилган **биринчи турдаги билим муассасаларини ўрта махсус билим юртлари** (академик лицейлар) деб атасак мақсадга мувофиқ бўлади. Чунки 9 йил давомида мактабларда ўқувчилар умумий таянч маълумоти олсалар, ўрта махсус билим юртларида улар ўзи танлаган таълим йўналиши бўйича билимини ошириш ва муайян олий ўқув юртига кириш учун аниқ мақсадга йўналтирилган фанларни мукамал ўрганишга қаратилган махсус билим олиш имкониятига эга бўладилар.

Иккинчи турдаги 3 йиллик ўқув юртларини эса ўрта махсус касб-хунар ўқув юртлари (коллежлар) деб атасак тўғри бўлади. Чунки, унда талабаларга ўзлари танлаган касб-хунар йўналишлари бўйича махсус билим берилади ва касб-хунар ўргатилади.

Мазкур ўқув юртлари замонавий жиҳозланганлиги, ўқитувчи-педагоглар савияси, ўқиш жараёнининг ташкил этилиши ва талабаларга камида 2—3 замонавий касб-хунар бера олиши билан олдинги ПТУлардан тубдан фарқ қилиши керак.

Шундай қилиб, бу икки турдаги 3 йиллик махсус таълим йўналишларини ёшларимиз уз иқтидорларидан ва истакларидан келиб чиқиб, ихтиёрий танлайдилар.

Шу тариқа ёшларнинг бирон-бир шаклда билимларини такомиллаштириш, муайян касб-хунар эгаси бўлиб етишишлари учун шароит яратилади.

Ўқувчиларга 12 йиллик умумий ва ўрта махсус таълим бериш давлат томонидан кафолатланади. Бу ёшларнинг билим олишлари ёки хунар урганишларидан ташқари, уларни бозор иқтисодиёти шароитида ижтимоий ҳимоя қилишни таъминлайди.

Миллий дастурни амалга оширишнинг иккинчи мураккаб томони шундаки, бунда ҳар бир ҳудуднинг ўзига хос, жуғрофий, этник хусусиятларидан ва эҳтиёжидан келиб чиқиб, болаларнинг ота-оналар бағрида ўқиши, касб-хунар эгаллаши таъминланади

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

ва шу билан бирга бу билим юртлари уша ҳудуднинг маданий-маърифий марказига айланиши лозим.

Узингизга маълум, узоқ қишлоқларда яшовчи ота-оналар фарзандларини уз бағрида олиб қолишни истайди. Айнан шундай ҳолатларни ҳам инobatга олиб, жойларда 3 йиллик замонавий махсус касб-ҳунар уқув юртлари ташкил этилиши лозим.

Ушбу масалани пухта ҳал қилиш мақсадида Меҳнат вазирлиги, Макроиқтисодиёт ва статистика вазирлиги Олий ва халқ таълими вазирликлари иштирокида вилоятларда, туманларда маҳаллий ҳокимият вакиллари билан биргаликда демографик вазият, мактаблар, урта махсус уқув юртлари, ҳунар-техника билим юртларининг жойлашиши, уларнинг моддий-техника базаси, уқитувчиларнинг салоҳияти, имкониятлари ва бошқа кўрсаткичларини ниҳоятда чуқур урганиб чиқишлари керак.

Дастурни татбиқ этишдаги **учинчи мураккаб томони** махсус билим юртларида дарс беришга яроқли уқитувчиларни тайёрлаш масаласидир. Мавжуд мактаблар, билим юртлари уқитувчилари бу ишга тайёр эмаслиги равшан.

Шунинг учун барча педагогика институтлари ва университетларда 3 йиллик билим юртлари учун домлаларни тайёрлайдиган махсус факультетларни ташкил этиш лозим.

Шу билан бирга ҳар бир вилоятда 3 йиллик билим юртларида ишлаши мумкин булган мактаб уқитувчиларининг малакасини оширишни ва қайта тайёрлашни йулга қўйувчи алоҳида марказлар очиш зарур булади.

Юқоридаги муаммолар ва мураккабликларни ҳал қилиш мақсадида янги ташкил этиладиган 3 йиллик махсус уқув юртларининг моддий-техника базасини мустаҳкамлаш, молиявий ва таъминот манбаларини излаш муҳим аҳамиятга эга. Бу борада ташқи инвестицияларни кенгроқ жалб этиш, бошқа манбалар: ҳомийлик, маҳаллий бюджет ва бошқа бюджетдан ташқари манбалардан унумли фойдаланиш йулларини излаш керак.

Дастурнинг тўртинчи мураккаб томони уқув жараёнини ташкил этиш, таълим мазмунини белгилаш, уларни махсус дастурлар, дарсликлар, уқув қўлланмалари билан таъминлаш масаласидир.

Бу ерда тамомила янгидан ташкил этилаётган 3 йиллик махсус билим юртларининг 1,2,3-курсларида нималар ва қандай ихтисосликлар ўқитилади, маҳаллий ва замонавий эҳтиёжлардан келиб чиқиб, талабаларга қандай касб-ҳунарлар берилади, деган қатор масалаларни ҳал қилиш тақозо этилади. Шу асосда оптимал давлат таълим стандартларини ишлаб чиқиш ҳамда жорий этиш зарурати пайдо бўлади.

Мазкур ишларга мамлакатимизнинг йирик олимларини, тажрибали, юқори малакали амалиётчи ўқитувчилар, хорижий экспертларни кенг жалб этиш лозим.

Ҳурматли халқ ноиблари!

Мен уйлайманки, барчангизни қизиқтирадиган масалалардан энг каттаси — миллий дастурни амалга ошириш учун керакли маблағ ва харажатлар ҳажми ва уларнинг манбаларидир. Дастурни қабул қилиш ва жорий этишдан олдин бу саволга жавоб топишимиз керак албатта.

Молия вазирлигининг ҳисоб-китоблари бўйича кадрлар тайёрлаш миллий дастурини жорий этишда давлат бюджетига қўшимча сарф-харажатларнинг ҳажми ўтиш даврининг ўзида тахминан 65 миллиард сумни ташкил этади.

Куриб турибсизки, халқ таълимини тубдан ислоҳ қилиш, мазкур дастурни амалга ошириш биздан ниҳоятда катта куч, маблағ ва имконият талаб қилмоқда. Лекин истиқболимиз, иқболимиз кўзи билан қараганда, ҳам иқтисод, ҳам сиёсат, ҳам маънавият нуқтаи назаридан бу сарф-харажатларга назар ташласак, ундан келадиган манфаат ҳар қандай харажатларни қоплаши ва оқлаши муқаррар.

Ишончим комилки, Ўзбекистоннинг бугунги салоҳияти ва иқтисодий ҳолати, халқимизнинг ақл-заковати ва иродаси бу ута масъулиятли, шу билан бирга шарафли, оддий тил билан айтганда, эл-юртимизнинг фаровон ва бахтли келажагини

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

ҳал қилувчи вазифани муваффақиятли адо этишга замин ва имкон беради.

Азиз ватандошлар.

Бизнинг аجدодларимиз ҳамيشа узоқни кузлаб яшаган. Миллат, ватан, халқ истиқболи деган муқаддас тушунчалар ҳамма вақт қалбимизнинг тўридан жой олиб, ҳар биримизнинг хаёлимизда, онгимизда чарх уриб туриши даркор.

Чинакам халқ булсак, чинакам миллат булсак, улкан, қудратли дарёга айланайлик, фарзандларимизга узгалар ҳавас қиладиган озод ва обод Ватан қолдирайлик.

ЖАМИЯТИМИЗ МАФКУРАСИ ХАЛҚНИ — ХАЛҚ, МИЛЛАТНИ — МИЛЛАТ ҚИЛИШГА ХИЗМАТ ЭТСИН

**Гояга қарши фақат гоя, фикрга қарши фақат
фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан
баҳсга киришиш, олишиш мумкин.**

САВОЛ. Муҳтарам Президент, аввало, нафақат журналхонларимиз, балки кенг жамоатчилигимизни уйлантириб турган саволларга ўз муносабатингизни билдиришга розилик берганингиз учун Сизга ташаккур изҳор этамиз.

Маълумки, бундан бир юзу ўттиз йил муқаддам халқимиз миллий мустақиллиги ва тарихий давлатчилигини йўқотиб, мустамлака асоратига тушиб қолган эди. Шу давр мобайнида аждодларимиз, миллатимиз машаққатли синов ва кураш йулларини босиб ўтди. Боболаримиз чор Россиясининг зулмини беадад тортган бўлса, оталаримиз Октябрь тўнтаришини, Гражданлар урушини, қулоқлаштириш компанияси, Сталин қатағонларини, Иккинчи жаҳон муҳорабасининг азобу уқубатларини, таҳликали эллингинчи ва ниҳоят «десантчилар зулми» номини олган саксонинчи йиллар воқеаларини бевосита бошидан кечирди. Биз — нисбатан ёш авлод эса «ривожланган социализм» деб аталган даврни ҳам кўрдик, коммунистик мафкуранинг ҳукмрон тазйиқи остида ҳам яшадик. Бу мафкура зулм ва зуравонликка, фирромлик ва сохтакорликка асосланганини яхши биламиз. Шу сабабли ҳам у ҳалокатга учради.

Гарчи кейинги йилларда миллий мафкура яратиш борасида муайян ишлар қилинган бўлса-да, мафкура тушунчасига ҳанузгача ҳолис илмий таъриф берилган эмас.

Сиз мафкура деганда нимани тушунаси? Жамият фаолиятида, хусусан, Ўзбекистоннинг бугунги ҳаётида мафкура қандай ўрин тутади?

ЖАВОБ. Мафкура ҳар қандай жамият ҳаётида зарур. Мафкура бўлмаса одам, жамият, давлат ўз йўлини йўқотиши муқаррар. Иккинчидан, қаердаки мафкуравий бўшлиқ вужудга келса, ўша ерда бегона мафкура ҳукмронлик қилиши ҳам тайин. Бунинг исботи учун хоҳ тарихдан, хоҳ замонамиздан кўплаб мисоллар келтириш қийин эмас.

Келинг, бир лаҳза атрофга теранроқ назар ташлайлик. Кўп синовлар, азобу уқубатлар, хатолар, фожеалар, урушлар, қатағонларни бошидан кечирган асримиз поёнига етаётган, инсоният янги аср бўсағасида турган бугунги кунда турли хил эски ва янги мафкураларнинг ўзаро кураши ҳар қачонгидан ҳам кўра шиддатли тус олмақда. Ранг-баранг, баъзан бир-бирига мутлақо зид дунёқарашлар, сиёсий, миллий, диний оқимлар, мазҳаб ва секталар ўртасидаги фикр талашувлари гоҳо баҳс-мунозара доирасидан чиқиб қонли тўқнашувлар, оммавий қирғинларга сабаб бўлмақда, одамлар бошига беҳисоб қайғу-кулфатлар солмақда.

Бошқача айтганда, ҳозирги вақтда дунёда икки қарама-қарши кутб барҳам топган бўлса-да, турли хил мақсад-манфаатларни ифода этувчи мафкуралар тортишуви тўхтагани йўқ. Очиқ айтиш керакки, бу тортишувлардан кўзланган асосий мақсад—инсон, авваламбор, ёшлар қалбини эгаллаш, муайян мамлакат ёки минтақадаги бирор миллат ёки халқнинг онгига, унинг сезгитуйғуларига таъсир ўтказиш, уни ўз дунёқарашига бўйсундириш, маънавий жиҳатдан заиф ва тобе қилиш. Фикр қарамлиги, тафаккур қуллиги эса ҳар қандай иқтисодий ёки сиёсий қарамликдан ҳам даҳшатлидир.

Узоқ тарихимиздан маълумки, ҳар қандай зўравон босқинчилар ва юртимизда ҳукмронлик қилмоқчи бўлган кучлар ёвуз ниятларига эришиш учун, аввало, миллий маданият ва анъаналаримизни йўқ қилиш, шу йўл билан бизни маънавий жиҳатдан заифлаштиришга, куч-қудратимизни йўқотишга ҳаракат қилганлар. Бу ҳақиқатни ҳеч қачон ёдимиздан чиқармаслигимиз керак.

Бугунги кунда одамзод маълум бир давлатлар ва сиёсий кучларнинг манфаатларигагина хизмат қиладиган, олис-яқин манбалардан тарқаладиган, турли маъно-мазмундаги мафкуравий кучларнинг таъсирини доимий равишда сезиб яшайди. Ахборот асри, электроника асри деб аталган XX асрнинг ниҳоясида — бугунги давримизда бу таъсирлардан холи бўлиш деярли имконсиздир. Таъбир жонз бўлса, айтиш мумкинки, бугунги замонда мафкура полигонлари ядро полигонларига нисбатан ҳам кўпроқ кучга эга. Энг қизиги, шу билан бирга, кишини доимо огоҳ бўлишга ундовчи томони шундаки, агар ҳарбий, иқтисодий, сиёсий тазйиқ бўлса, бунга сезиш, кўриш, олдини олиш мумкин, ammo мафкуравий тазйиқ, унинг таъсири ва оқибатларини тезда илғаб етиш ниҳоятда қийин.

Мана шундай бир вазиятда одам ўз мустақил фикрига, собит этиқодига, ўзи таяниб яшайдиган ҳаётий-миллий қадриятларига, шакланган дунёқараш ва мустаҳкам иродага эга бўлмаса, ҳар турли мафкураларнинг босимига, уларнинг гоҳ ошкора, гоҳ пинҳона кўринишдаги тазйиқларига бардош бериши амримаҳол. Бунга кундалик ҳаётда учраб турадиган кўплаб воқеалар мисолида ҳам кузатиш мумкин. Масалан, Япониядан тарқалган «АУМ Сенрикё» деган диний оқим вакилларининг фаолиятини эслайлик. Улар дунёнинг турли мамлакатларидаги юзлаб ёш йигит-қизларни иродасидан, онг-шууридан маҳрум қилиб, зомби—яъни манқуртга айлантириб қўйгани яхши маълумку. Ёки дин ниқоби остида Марказий Осиё, жумладан, Ўзбекистонга ҳам кириб келишга уринаётган ваҳҳобийлик оқими намояндаларининг зарарли кирдикорларини олайлик. Бу каби ҳолатларнинг қандай мудҳиш оқибатларга олиб келишини, менимча, узоқ тушунтириб ўтиришнинг ҳожати йўқ.

Кўриниб турибдики, табиатда ҳам, жамиятда ҳам вакуум — бўшлиқ бўлиши мумкин бўлмаганидек, мафкура соҳасида ҳам бўшлиқ вужудга келишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Айниқса, бутун дунёда, жумладан, информация оламида глобаллашув жараёни кечаётган ҳозирги пайтда, яъни лўнда қилиб айтганда,

жаҳоннинг бир чеккасида содир бўлаётган воқеалар ва ҳаракатларнинг тез тарқалиб кетаётганини ҳисобга олганда, бу масаланинг аҳамияти ва долзарблиги янада ортиб бормоқда.

Фикримни соддароқ қилиб тушунтиришга уриниб кўраман.

Агар аср бошидаги ҳаёт ва тафаккур тарзи билан бугунги кунни қиёсласак, ер билан осмонча фарқни яққол кўраемиз. Техник тараққиёт ҳозиргидек юксак босқичга кўтарилмаган бир даврда дунёнинг тартиботи ҳам, одамлар ўртасидаги муносабатлар ҳам, бинобарин, маънавий-мафкуравий тушунчалар ҳам шунга мос равишда содда ва аниқ-равшан эди.

Яқинда Абдулла Қодирийнинг «Фирвонлик Маллавой» деган кичик бир асарини ўқиб қолдим. Унда асримиз бошида Туркистонга поезд кириб келиши билан боғлиқ бир ҳангома кулгили шаклда акс эттирилади. Наманганга темир йўл тортилиб, синов паровози келадиган бўлади. Паровозни умрида кўрмаган одамлар уни буғ қуввати билан юрадиган «жонивор» деб тасаввур қилишади. «Ўзи қоп-қора бўлса, юрганда дам-бадам пишқирса, чанқаганда қичқирса, минг челақлаб сув ичиб, очикқанда бўкирса, бу — албатта, зўр бир ҳайвон бўлса керак», деб ўйлашади. Кимдир унга «қора айғир» деб ном ҳам қўяди. Синов паровози келишидан бирор кун илгари уни кутиб олишга тайёргарлик кўрилади. Станция ёнига «қора айғир»га атаб ўн арава кўк беда, эллик пудча арпа тайёрлаб қўядилар...

Албатта, бу асарда жиндак муболаға, ҳазил мутоиба ҳам йўқ эмас. Лекин у ўша пайтдаги одамларнинг тасаввурларию дунёқарашлари нақадар одми, содда, самимий бўлганини ҳам кўрсатади. Шу билан бирга, бу фақат ўзбек халқиға хос хусусият эмас, бошқа халқларнинг ҳам ўша даврдаги турмушини кўздан кечирсангиз, шунга яқин жиҳатларни учратиш мумкин.

Энди шундай ҳолатни ҳозирги кунда тасаввур қилиш мумкинми? Айтайлик, компьютер, факс, «уяли» телефон, параболлик антенна, электрон почта каби мўъжизалар ҳаётимизга нисбатан яқинда кириб келди. Лекин ҳозир шу мўъжизалар билан юртимизнинг энг олис ва чекка қишлоғида яшаётган мактаб ўқувчисини ё

бўлмаса бирор отахонни ҳайратга солиш мумкинми? Эҳтимол, улар бу нарсаларга бирпас ҳайрон бўлиб турар, аммо кейин худди бу асбобларни умр бўйи биладигандек тезда кўникиб, ўзлаштириб кетади.

Айтайлик, ҳозир жаҳоннинг олис бир бурчагида қандайдир воқеа содир бўлса, зум ўтмай бутун дунёга маълум бўлади. Ва бу воқеа ер юзининг бошқа бир четида дарҳол акс садо беради. Биздан узоқ-узоқ минтақалар ва ҳудудларда рўй бераётган яхши ва ёмон ишлар, уларнинг таъсирлари ҳам ҳаётимизга яшин тезлигида, биздан сўраб-нетиб ўтирмасдан кириб келаверади. Замонавий ахборот майдонидаги ҳаракат шунчалар тиз, шунчалар тезкорки, энди илгаригидек, ҳа, бу воқеа биздан жуда олисда юз берибди, унинг бизга алоқаси йўқ, деб бепарво ўтириб бўлмайди.

Мана шу шарт-шароитларнинг барчаси ҳам маънавият, миллий мафкуранинг аҳамиятини янада кучайтиради. Чунки, сир эмас, баъзан беозоргина бўлиб туюлган мусиқа, оддийгина мультфильм ёки реклама лавҳаси орқали ҳам маълум бир мафкуравий мақсадлар ва интилишлар ифодаланади.

Демак, бугунги кунда гоёни, фикрни тақиқ билан, маъмурий чоралар билан енгиб бўлмайди. Гоёга қарши фақат гоё, фикрга қарши фақат фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳсга киришин, олишин мумкин.

Ҳар бир инсон, ҳар бир фуқаро бунга яхшилаб тушуниб, мағиз-мағзига етиб олиши керак. Чунки жамиятнинг, жамият аҳлининг мустаҳкам ва равшан мафкураси бўлмаса, ўз олдига қўйган аниқ бир мақсад-муддаоси бўлмаса, у муқаррар равишда инқирозга юз тутади.

Модомики, мақсад, гоё ҳақида мулоҳаза юритаётган эканмиз, илгари айтган бир фикримни такрорлаб ўтсам, ўринли бўлар, деб ўйлайман.

Мақсад дегани — халқни, миллатни бирлаштирувчи, йўлга бошловчи бамисоли бир байроқ. Бу байроқ бутун Ўзбекистон халқининг руҳини, ғурур-ифтихорини, керак бўлса, қудратини, орзу-интилишларини мужассамлаштирадиган улуғ кучдир. Давлатимизнинг, халқимизнинг, эл-юртимизнинг мақсади

Ўзининг улуғворлиги, ҳаётийлиги ва ҳаққонийлиги билан ҳаммамизни жалб этадиган бўлмоғи лозим. Токи, бу мақсад халқни — халқ, миллатни — миллат қила билсин, қўлимизда енгилмас бир кучга айлансин.

Одамларнинг минг йиллар давомида шаклланган дунёқараши ва менталитетига асосланган, айна вақтда шу халқ, шу миллатнинг келажагини кўзлаган ва унинг дунёдаги ўрнини аниқ-равшан белгилаб беришга хизмат қиладиган, кечаги ва эртанги кун ўртасида ўзига хос кўприк бўлишга қодир ғояни мен жамият мафқураси деб биламан.

Шўро даврининг мафқураси, коммунистик дунёқараш, агарки аслини суриштирсангиз, моҳият эътиборига кўра, бизнинг турмуш тарзимизга, халқимизнинг табиатига тамоман бегона эди. Шунга қарамасдан, кишиларнинг онгига мажбуран сингдирилган бу сохта таълимотнинг салбий таъсири ҳануз сезилиб туради. Афсуски, биз бу сарқитлардан ҳали буткул халос бўла олганимиз йўқ.

Шунинг учун ҳам истиқлолга эришган кунимиздан бошлаб миллий мафкура, Ўзбекистон жамиятининг миллий ғоясини яратиш масаласи долзарб бўлиб келмоқда.

Албатта, мафқурани бир кун ёки бир йилда яратиб бўлмайди. Чунки мафкура шаклланади, шакллантириб борилади. Унинг асосий тамойилларини ишлаб чиқиш мумкин. Аммо бу тамойиллар реал ҳаётда ўз ўрнини топмаса, бундай мафкура фақат қоғозда бўлади, холос. Шунинг учун ҳам, менинг фикримча, мафқурани шакллантириш жараёнида, авваламбор, мамлакатнинг бугунги ҳаёти, ўтмиши, келажаги, бутун тақдири учун қайғурадиган, Ватан қисматини ўз қисмати деб биладиган кенг жамоатчиликнинг илғор дунёқараш ва тафаккурига асосланиш лозим.

Иккинчи шарт шундан иборатки, миллий тарихимиз ва умумбашарий тараққиёт ривожига унутилмас ҳисса қўшган олиму фузалоларнинг мафкура ва унинг жамият ҳаётидаги аҳамияти ҳақида қолдирган илмий мероси, фалсафий қарашларини ҳар томонлама ўрганиш даркор. Мен бу ўринда Абу Наср Форобий, Беруний, Ибн Сино, Аҳмад Яссавий, Алишер Навоий, Баҳоуддин Нақшбанд, Нажмиддин Кубро каби улуғ аждодларимизнинг шу мавзуга дахлдор асарларини назарда тутяпман!

Масалан, Форобийнинг ўша машҳур «Фозил одамлар шаҳри» асарини эсга олайлик. Бундан минг йилча муқаддам яратилганига қарамасдан, бутунги ўқувчи ҳам бу асардан ҳозирги ҳаётнинг мураккаб муаммоларини ҳал қилишда асқотадиган муҳим фикр ва йўл-йўриқларни топа олади.

Мен миллий мафкура хусусида бош қотираётган олимларимиз, маънавият ва маърифат соҳаси ходимларига ер юзида инсоният ва давлатчилик пайдо бўлганидан буён шаклланган жамиятнинг ривожланиш қонуниятларини теран ўрганиш, кишилик тарихининг юксалиш ва таназзул даврларини, тараққиётни ана шу индиروزлардан омон сақлаб қолувчи ижтимоий-маънавий омилларни ҳар томонлама тадқиқ этган ҳолда бирон хулосага келишни тавсия этган бўлур эдим.

Шу муносабат билан бу мафкуранинг шаклланишида кимнинг манфаатлари ва қарашлари юзага чиқиши керак, деган савол туғилади.

Бордию бу саволга мендан жавоб сўралса, даставвал Ўзбекистонда яшаётган, ўз тақдирини тимсолида минг-минглаб кишиларнинг тақдирини мужассамлаштирган ватандошимизнинг ҳаётини, унинг орзу-интилишларини, бугун ва эртанги кунга бўлган умидворлигини ўзимча тасаввур қилишга уриниб кўрардим. Ўзимни шу одамнинг ўрнига қўйиб, унинг кўзи, идроки, тафаккури, ёндашуви билан келажакка қарардим.

Содда қилиб айтганда, жамиятимизнинг мафкураси шу жамиятнинг таянчи бўлмиш оддий инсон ва унинг манфаатларини ифода этиши, халқимизнинг беҳатар, тинч-омон, фаровон, бадавлат турмушга эришиши учун куч-ғайрат манбаи бўлиши лозим.

Ўзбекистоннинг миллий мафкураси мамлакатимизнинг мана шу минтақада, ён-атрофдаги давлатлар орасида ва жаҳон миқёсида ўзига муносиб ўринни, яна ҳам аниқроқ айтадиган бўлсак, ўзининг ихтисосини тўғри ва холисона англаб, шу асосда изчил ҳаракат қилишимиз учун хизмат этиши зарур.

Хўш, миллий ғоя, миллий мафкура нималарни ўзида мужассамлантириши ва қандай талабларга жавоб бериши керак?

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Миллий мафкура, авваламбор, ўзлигимизни, муқаддас анъаналаримизни англаш туйғуларини, халқимизнинг кўп асрлар давомида шаклланган эзгу орзуларини, жамиятимиз олдига бугун қўйилган олий мақсад ва вазифаларни қамраб олиши шарт.

Иккинчидан, жамиятимизда бугун мавжуд бўлган хилма-хил фикрлар ва ғоялар, эркин қарашлардан, ҳар қандай тоифалар ва гуруҳларнинг интилишлари ва умидларидан, ҳар қандай инсоннинг эътиқоди ва дунёқарашидан қатъи назар, уларнинг барчасини ягона миллий байроқ атрофида бирлаштирадиган, халқимиз ва давлатимизнинг дахлсизлигини асрайдиган, эл-юртимизни энг буюк мақсадлар сари чорлайдиган ягона ғоя—мафкура бўлиши керак.

Учинчидан, миллий мафкурамиз ҳар қандай миллатчилик ва шунга ўхшаган унсурлардан, бошқа элат ва халқларни менсимаслик, уларни камситиш кайфияти ва қарашларидан мутлақо холи бўлиб, кўшни давлат ва халқлар, умуман жаҳон ҳамжамиятида, халқаро майдонда ўзимизга муносиб ҳурмат ва иззат қозонишда пойдевор ва раҳнамо бўлиши даркор.

Тўртинчидан, миллий ғоя биринчи навбатда ёш авлодимизни ватанпарварлик, эл-юртга садоқат руҳида тарбиялаш, уларнинг қалбига инсонпарварлик ва одамийлик фазилатларини пайванд қилишдек олийжаноб ишларимизда мададкор бўлиши зарур.

Бешинчидан, у Ватанимизнинг шонли ўтмиши ва буюк келажагини узвий боғлаб туришга, ўзимизни улуғ аждодларимиз боқий меросининг муносиб ворислари деб ҳис қилиш, шу билан бирга, жаҳон ва замоннинг умумбашарий ютуқларига эришмоққа йўл очиб берадиган ва шу мақсадларга муттасил даъват қиладиган ғоя бўлиши керак.

Миллий ғоя, миллий ифтихор кундалик машаққатли ишларимизда ва бунёдкорлик фаолиятимизда кучимизга куч, ғайратимизга ғайрат кўшиб, ҳақиқатан ҳам келажаги буюк давлат қураётганимизга мустаҳкам ишонч бағишлаб, руҳимизни баланд, белимизни бақувват қилишига ишонаман.

Миллий мафкура воситасида элу юрт бирлашади, ўз олдига буюк мақсадлар қўяди ва уларни адо этишга қодир бўлади.

Миллатнинг, халқнинг ҳамжиҳатлиги эса ҳар қандай тараққиётнинг гаровидир!

САВОЛ. Сиз мустақил давлатнинг етакчиси сифатида фаолиятингизнинг дастлабки кунидан бошлаб мамлакатимизда таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилишдек ғоят муҳим ва мураккаб ишга бевосита раҳбарлик қилиб келмоқдасиз. Сизнинг ташаббусингиз билан бу борада амалга оширилган улкан ишларнинг баъзиларини эслаб утсак: вилоятларимиз марказларида унга яқин университетлар ташкил этилди, истиқлолга қадар бизда умуман булмаган бир қанча олий ўқув юртлари, жумладан, Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия, Жаҳон тиллари дорилфунунлари, Давлат ва жамият қурилиши, Банк-молия, Ички ишлар, Қуролли Кучлар академиялари, Кончилик институти, Фуқаро авиацияси институти каби янги таълим даргоҳлари очилди, замонавий лицей ва коллежлар таъсис қилинди. «Улуғбек», «Умид», «Устоз» каби жамғармалар тузилиб, ривожланган хорижий мамлакатлардаги энг нуфузли олий ўқув юртларига юзлаб ёшлар ўқишга юборилди, муаллим-мураббийларнинг билим ва савиясини юксалтириш борасида жиддий ишлар амалга оширилмоқда.

Утган йили Олий Мажлис сессиясида қабул қилинган Кадрлар тайёрлашнинг Миллий дастури ғоясининг бош ташаббускори ва ташкилотчиси ҳам мамлакат Президенти булганини кенг жамоатчилик яхши билади. Яқинда матбуотда Сиз имзо чеккан яна иккита муҳим ҳужжат эълон қилинди. Уларнинг биринчиси «Ўзбекистон Республикасида умумий урта таълимни ташкил этиш тўғрисида», иккинчиси эса «Ўзбекистон Республикасида урта махсус, касб-ҳунар таълимини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида» деб аталади. Сизнинг сиёсатингизда таълим-тарбия масаласига бу қадар катта эътибор берилишининг сабаблари нимада?

ЖАВОБ. Мен Абдулла Авланийнинг «Тарбия биз учун ё ҳаёт ё мамот, ё нажот — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат масаласидир» деган фикрини кўп мушоҳада қиламан.

Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам кўра муҳим ва долзарбдир.

Чунки таълим-тарбия — онг маҳсули, лекин аини вақтда онг даражаси ва унинг ривожини ҳам белгилайдиган омилдир. Бинобарин, таълим-тарбия тизимини ўзгартирмасдан туриб онгни ўзгартириб бўлмайди. Онгни, тафаккурни ўзгартирмасдан туриб эса биз кўзлаган олий мақсад — озод ва обод жамиятни барпо этиб бўлмайди.

Кўриб турганимиздек,буларнинг барчаси бир-бири билан занжир каби чамбарчас боғлиқ масалалардир.

Мен кўп йиллар давлат режалаштириш идораларида ишлаганман. Хизмат тақозосига кўра фан ва таълим масалалари билан ҳам шуғулланганман. Шу сабабли, совет таълим тизимининг барча жиҳатларини яхши биламан, деб айта оламан.

Бизга мерос бўлиб қолган таълим-тарбия тизимининг маълум бир маъқул жиҳатлари билан бир қаторда унинг энг номақбул томони шундан иборат эдики, ўқув жараёнида ўқувчи ва талабаларни мустақил ва эркин фикрлашига йўл қўймаслик, ҳар қайси ўқув юртини битирувчиларни билимига қараб эмас, аввало, уларнинг собиқ совет тузумига ва сохта ғояларга садоқатини ҳисобга олиб баҳолаш ва ҳаётга йўллаш тамойили асосий ўринни эгаллар эди. Кўп жойларда сифат ўрнига сон кетидан қувиш устунлик қиларди. Кўпчилик ҳақиқий билим ёки малака орттириш мақсадида эмас, амал-тақал қилиб дипломли бўлиб олиш илинжида техникум ёки институтларга кирар эди. Бу тузумдан бизга қолган мерослар ичидаги шунга ўхшаган салбий асоратларни, афсуски, ҳозир ҳам сезиб турибмиз.

Бу тизим ватанига, халқига, миллатига фидокор, мустақил фикрлайдиган, бирон-бир масалани онгли равишда, масъулият билан ҳал қиладиган, изланувчи, янгиликка интилувчи кадрларни эмас, асосан саёз савияли ходимларни, муте кишиларни минг-минглаб етиштирган эди. Жамиятимизни янгилаш,ислоҳотларни ҳаётга татбиқ этиш, бозор иқтисодиёти асосларини барпо қилишга

ўтар эканмиз, ана шундай онги қотиб қолган, азму шижоатдан йироқ, эл-юрт манфаати учун куйиб-ёнмайдиган кадрлар муттасил равишда ишнинг белига тепиб туришини ҳис қилдик, очигини айтсам, ҳозир ҳам сезяпмиз.

Шунинг учун ҳам мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ бутун мамлакат миқёсида таълим-тарбия, илм-фан, касб-ҳунар ўргатиш соҳаларини ислоҳ қилишга ниҳоятда катта зарурият сезила бошлади. Бусиз жамиятимизнинг бирон-бир соҳасини ўзгартиришга киришиб бўлмас эди. Ислоҳотларнинг тақдирини ва самарасини биринчи навбатда кадрларнинг савиясига, уларнинг замон ва тараққиёт талабларига нечоғлиқ жавоб беришига тақалиб қолар эди. Юртимизнинг эртанги ҳаёти ва тақдирини авваламбор шу муаммоларни узил-кесил ечиш билан чамбарчас боғланганини ҳар қайси фикрловчи одам англаши қийин эмас.

Шу сабабли ҳам биз ниҳоятда мураккаб, кўп вақт ва кўп маблағ талаб этадиган ана шу вазифани адо этишга киришдик. Кадрлар тайёрлашнинг Миллий дастурини ишлаб чиқиш билан боғлиқ жараён узоқ йиллар мобайнида бу соҳада талай муаммолар йиғилиб қолганини кўрсатди. Мен бунга ушбу дастур лойиҳаси устида саккиз ой мобайнида ишлаш жараёнида шахсан амин бўлдим. Шунинг учун ҳам бу оғир, масъулиятли, аммо, ҳал қилишни асло пайсалга солиб бўлмайдиган ишни қадам-бақадам, изчиллик билан бажаришга бел боғладик.

Ишончим комил: агар бу ислоҳотни муваффақиятли равишда амалга ошира олсак, тез орада биз ҳаётимизда ижобий маънодаги «портлаш эффекти»га, яъни унинг самарасига эришамиз.

Бу нима дегани?

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастуримиз, шу жумладан, ҳали сиз тилга олган икки ҳужжатда назарда тутилган вазифалар тўлиқ амалга ошган тақдирда улар, биринчидан, ижтимоий-сиёсий иқлимга ижобий таъсир қилади ва натижада мамлакатимизда мавжуд муҳит бутунлай ўзгаради.

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Иккинчидан, таълимнинг янги модели ишга тушгач, инсоннинг ҳаётдан ўз ўрнини топиш жараёни тезлашади. Ҳар қандай одам ҳам ўсмирлик чоғида, эндигина вояга етиб келаётган даврида жамиятдан муносиб ўрнини топиши керак. Акс ҳолда бу нарса нохуш оқибатларга, баъзан эса оғир фожиаларга, ҳатто ижтимоий ларзаларга ҳам сабаб бўлади. Ёш йигит-қизларимизнинг ишда, турмушда, оила ва жамоа орасида ўз ўрнини тополмаслик ҳолатлари уларнинг жамиятда ўз қадрини йўқотишига олиб келади. Ўз қадрига, ўз шаънига эга бўлмаган инсон ҳаётда кўп-кўп тўсиқларга дучор бўлади, беқарор ва салбий таъсирларга тез берилади, унинг шахс сифатидаги емирилиши ҳам тез кечади.

Биз жорий этилаётган мазкур таълим модели орқали аввало ана шу вазиятнинг олдини оламиз. Қолаверса, ёшларни муайян бир ихтисосга эга қилиб, ҳаётга йўлланма берамиз. Дунёга умид билан қадам қўйиб келаётган навниҳол инсон ҳаётдан муносиб ўрнини топса, турмушидан, тақдирдан, ватанидан рози бўлиб яшайди, умр бўйи бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўлади.

Бу ғоят муҳим ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга бўлган масалалар.

Учинчидан, таълимнинг янги модели жамиятда мустақил фикрловчи эркин Шахснинг шаклланишига олиб келади. Ўзининг қадр-қимматини англайдиган, иродаси бақувват, иймони бутун, ҳаётда аниқ мақсадга эга бўлган инсонларни тарбиялаш имконига эга бўламиз. Ана шундан кейин онгли турмуш кечириш жамият ҳаётининг бош мезонига айланади. Шунда одам оломон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча—ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз масъулияти билан, онгли тарзда, озод ва ҳур фикрли инсон бўлиб яшайди. Бундай одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий-руҳий муҳитни сохта ақидалар, бақирӣқ-чақирӣқлар, ҳавойи шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл-идрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётий мақсадлардан чалғитиб ҳам бўлмайди.

Тўртинчидан, таълимнинг янги модели жамиятимизнинг потенциал кучларини рўёбга чиқаришда жуда катта аҳамият касб этади. Ҳар қайси инсонда муайян даражада интеллектуал салоҳият мавжуд. Агар шу ички қувватнинг тўлиқ юзага чиқиши учун зарур бўлган барча шарт-шароит яратилса, тафаккур ҳар хил қотиб қолган эски тушунча ва ақидалардан халос бўлади. Ва ҳар қайси инсон Оллоҳ таоло ато этган ноёб қобилият ва истеъдодини аввало ўзи учун, оиласининг, миллати ва халқининг, давлатининг фаравонлиги, бахт-саодати, манфаати учун тўлиқ бахшида этса, бундай жамият шу қадар кучли тараққиётга эришадик, унинг суръат ва самарасини ҳатто тасаввур қилиш ҳам осон эмас. Олдимизда турган буюк мақсадларга эришишда жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси кўшадиган ҳисса шу ҳисобдан беқиёс бўлиши муқаррар. Мен «портлаш эффекти» деганда айнан шундай ҳолатни назарда тутмоқдаман.

Бешинчидан, биз фуқаролик жамияти қуришни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз. Бу соҳада дастлабки, аммо муҳим қадамлар қўйилди. Ишончим комилки, вақти-соати келиб, бугунги ўтиш даври учун зарур бўлган кучли давлат функциялари ва аломатлари аста-секинлик билан тадрижий равишда кучли жамият зиммасига ўтади. Мана шу йўл, мана шу назарий масаланинг моҳиятини атрофлича ёритиш, уни ҳаётимизда, амалиётимизда ҳал қилувчи сиёсатга айлантириш нафақат бугунги, балки эртанги кунимизнинг ҳам энг муҳим ва долзарб вазифасидир. Тараққиётнинг умумбашарий қонуниятлари, инсониятнинг кўп йиллик ҳаётида синовлардан ўтиб, ижобий натижалар берган тажрибалар худди шу йўлни тақозо этади.

Биз бир нарсани яхши англаб олишимиз керакки, умумий ва махсус билимларга эга, онгли, тафаккури ҳар хил «изм»лардан озод, замонавий дунёқараш, миллий ва умуминсоний қадриятларга ворис бўлган инсонларгина фуқаролик жамиятини барпо этишга ва уни янада такомиллаштиришга қодир бўлади.

Бу моделдан кўзланган яна бир мақсад бор. Унинг воситасида биз дунёдан муносиб ўрин олишга, ўзбек номини янада кенг ёйиб тараннум этишга эришамиз.

Бугун халқаро ҳаёт, кишилиқ тараққиёти шундай босқичга кирганки, энди унда ҳарбий қудрат эмас, балки интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, фикр, илғор технологиялар ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Амир Темур бобомизнинг «Куч— адолатда» деган машҳур таъбирини бугунги кунга нисбатан қўллаб айтадиган бўлсак, мен унга кўшимча қилиб «Куч — билим ва тафаккурда» деган бўлардим. Келгуси асрда бу тамойил янада кучаяди ва ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларини қамраб олади. Бинобарин, халқаро майдонда биз бошқа мамлакатлар билан соғлом фикр мусобақасига, ижодий рақобатга киришмоғимиз лозим бўлади. Бизнинг келажагимиз мана шу мусобақа ва рақобатга қай даражада бардош бера олишимизга боғлиқ. Уйлайманки, бунинг учун миллатимизнинг салоҳияти ҳам, ақл-заковати ҳам етарли.

Мана, яқинда «Умид» жамғармаси орқали Европа, Осиё ва АҚШнинг энг нуфузли университетларида ўқиётган талабаларимиздан ўн беш нафари магистрлик ва бакалаврлик илмий даражаларига муддатидан олдин сазовор бўлгани ҳақида хабар олдик. Мен бу хушхабарни эшитиб, худди ўзимнинг ўғил-қизларим шундай ютуққа эришгандек бениҳоя хурсанд бўлдим. Бу — ҳаётимдаги энг қувончли воқеалардан бири бўлди десам, муболаға бўлмайди. Ўзбек миллатининг, ўзбек фарзандларининг қобилият, зеҳн-заковат, тиришқоқлик борасида бошқа ҳеч бир миллат ёки халқдан қолишадиган жойи йўқ. Фақат мавжуд интеллектуал имкониятларимизни тўлиқ ишга солишимиз, улардан мукамал тарзда фойдалана билишимиз зарур. Ота-боболаримиз шуҳратининг соясига маҳлиё бўлиб юрадиган даврлар энди ўтди. Бугун жаҳон биздан ўз сўзимизни айтишимизни, ўз тафаккуримизни намоён этишимизни талаб қилмоқда. Бошқа халқлар, бошқа миллатлар бизга ётсираб-беписанд қарамаслиги, балки бизни эътироф этиши, бизни эҳтиром этиши керак. Биз ана шу юксак муносабат ва ҳурматга лойиқ бўлишимиз даркор.

Тўққизинчи-ўн бешинчи асрларда маърифатли дунё бухорийлар, фарғонийлар, хоразмийлар, берунийлар, ибн синолар, улугбекларни

қанчалик иззат-икром қилган бўлса, йигирма биринчи асрда биз халқимиз, миллатимизга нисбатан ана шундай эҳтиромни қайтадан қўлга киритишимиз керак. Ўша даврда улуғ аждодларимиз асос солган ва оламга донг таратган илмий мактабларни замонавий шаклда қайтадан тиклашимиз лозим.

Такрор айтаманки, бунга таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш билангина эришиш мумкин. Аслида таълим-тарбия соҳасидаги ислохотнинг чегараси ва поёни йўқ. Токи ҳаёт давом этар экан, таълим ҳам, тарбия ҳам замон ўртага қўяётган янги-янги талабларга кўра муттасил равишда ўзгариб-янгиланиб бораверали. Фақат биз бу соҳадаги дастлабки қадамларни тўғри қўя олсак, пойдеворни мустаҳкам қилиб барпо этсак, мен шунга ишонаманки, бугунги авлод унинг самарасидан баҳраманд бўлажак, келгуси авлод эса бизнинг қилган ишларимизни эҳтиром ва миннатдорлик туйғуси билан эслайди.

САВОЛ. Сиз шуғулланадиган ғоят кўламдор ва серқирра масалалар, адо этадиган вазифалар бири-биридан муҳим ва зарур. Уларнинг барчаси мамлакат ва жамият, ҳар қайси фуқаронинг ҳаёти, келажаги учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга. Аммо Сизнинг фаолиятингиздаги энг устувор йўналиш, энг олий мақсад нимадан иборат?

ЖАВОБ. Агар бу саволга бир оғиз сўз билан жавоб бериш лозим бўлса, мен «Халқимнинг омонлиги», деб айтган бўлардим. Содда қилиб айтганда, элу юртимизнинг осойишталиги, осмонимизнинг мусаффолиги, сарҳалларимизнинг беҳатарлиги, бугунги кунимиздан розилик, эртанги ҳаётга ишонч, оналаримиз ва фарзандларимиз юзидаги табассум, бу—мен ўз фаолиятимда интиладиган энг олий мақсаддир. Халқимнинг осойишталиги ва фаровонлиги мен учун ҳамма нарсадан афзал.

Бу дунёда инсон ўз меҳнати, ақл-ғайрати билан кўп нарсага эришиши мумкин. Бойликка ҳам, шон-шуҳратга ҳам, илмий, ижодий кашфиётларга ҳам, оила, севги бахш этадиган бахту саодатга ҳам. Фақат бунинг учун аввало инсоннинг уйида,

маҳалла-кўйида, юртида, қисқача айтганда, одамнинг кўнглида тинчлик-хотиржамлик ҳукм суриши керак. Узоққа бормайлик, мана шу Миллий дастурдан кўзланган мақсадларни амалга ошириш учун ҳам энг аввало тинчлик-омонлик даркорлигини бугун ким инкор эта олади дейсиз!

Мен бу тўғрида илгарилари ҳам кўп бор айтганман. Аччиқ тажрибалар асосида туғилган ва қалбимга чуқур ўрнашган шу ҳаётий ҳақиқатни такрорлашдан толмайман: тинчлик-омонлик бўлса, ҳамма нарса бўлади — ислоҳот ҳам, бозор иқтисодиёти ҳам, жамиятимизнинг янгиланиши ҳам. Аслида ҳаётимиздаги бугунги барча ислоҳот, демократик ўзгаришлардан кўзланган мақсад—юртдошларимизнинг турмушини фаровон қилиш, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари, манфаатларини ҳимоя этиш.

Бизнинг сиёсатимизнинг бош йўналишини Ўзбекистон хавфсизлиги ташкил этади. Албатта, ҳозирча турмушимиз биз орзу этган даражада эмас. Ҳали етишмовчиликлар, қийинчиликлар ва йўлимизда тўсиқлар ҳам оз эмас. Аммо шундай мураккаб бир вазиятда одамлар омонлиги, мамлакатимиз тинчлигини таъминлашга эришаётганимиз, ўйлайманки, бизнинг энг катта ютуғимиздир.

Чуқурроқ мулоҳаза юритиб қарайдиган бўлсак, шу ҳолни кўрамизки, Ўзбекистон дунёдаги етакчи давлатларнинг, турли-туман сиёсий кучларнинг бир-бирига зид манфаатлари ўзаро муттасил тўқнашиб турадиган бир майдонда жойлашган. Биз буни истаимизми-йўқми, тарих, тақдир тақозоси шундай. Юртимиздаги беҳисоб табиий бойликлар, унинг геостратегик шароити жаҳонда бизга нисбатан фақат хайрихоҳлик ёки ҳавас туйғусини эмас, балки ҳасад, қора ниятларни ҳам уйғотиши сир эмас.

Харитага диққат билан разм солсангиз, мамлакатимизни этник, демографик, иқтисодий ва бошқа муаммоларнинг оғир юки остида қолган мамлакатлар қуршаб олганини кўриш мумкин. Бунинг устига, Ўзбекистон диний экстремизм, этник жанжаллар, нарқобизнес ва ҳар хил ташқи кучларнинг таъсирида ички

низолар авж олган Афғонистон каби беқарорлик ўчоғи билан чегарадош. Олти йилдирки, қўшни Тожикистонда нотинчлик ҳукм сурмоқда.

Минтақамиздаги мавжуд муаммолар камдек, яқинда қўшни давлатлардан бири — Ҳиндистон ядро синовларини ўтказиб, янги бир таҳлика манбаини вужудга келтирди. Бу нарса минтақадаги барқарорлик мувозанатига жиддий зарар етказди. Бунга жавобан шу ҳудуддаги бошқа бир давлат, яъни Покистон ҳам ядро синовлари ўтказиш ҳаракатига тушиб қолди. (Суҳбат Покистон ядро синовлари ўтказишидан аввал тайёрланган — таҳр.изоҳи). Демак, минтақамизда ядро хавфи мавҳум хатардан реал хавфга айланиб бормоқда.

Табииyki, буларнинг барчаси бизни ташвишлантирмасдан қўймайди. Ўз навбатида биз ҳам давлатимизнинг мудофаа салоҳиятини мустаҳкамлаш ва ҳар қандай таҳдид балосидан сақланиш учун зарур ҳимоя чораларини кўришга мажбур бўламиз.

Ҳеч сир эмаски, бугунги кунда хавфсизликни таъминлаш, хатарларнинг олдини олиш қанчалар мураккаб, нозик ва қалтис бир масала. Буни, албатта, билган билади, билмаган билмайди. Хўш, ўйлаб кўрайлик-чи, мамлакатимиз хавфсизлигини таъминлаш, биз учун қанчага тушмоқда? Ўзи, хавфсизликнинг баҳоси борми? Умуман, тинчлик-омонлик, барқарорликни пулга чақиб-ўлчаб бўладими?

Мен бу фикрларни фуқароларимиз, ватандошларимиз юртимиздаги тинчлик, барқарорликнинг қандай қийинчилик, қандай меҳнат-машаққатлар эвазига қўлга киритилаётганини озми-кўпми тасаввур қилишлари учун айтяпман.

Яратганимизга минг қатла шукроналар бўлсинки, биз ҳам сиёсий, ҳам иқтисодий соҳаларда, ҳам хавфсизликни сақлаб қолиш борасида энг оғир ва мураккаб даврни бошимиздан эсон-омонлик билан кечирдик. Халқимизнинг донолиги, бағрикенглиги, сабр-бардоши бизни ҳар қандай бало-қазолардан асраб, идрокимизни, ақл-заковатимизни чархлаб, юртимизда осойишталик ва миллатлараро, фуқаролараро

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

тинчликни сақлаб қолишга хизмат қилди. Бугун энди ёруғ кунларга етганимиздан ғурурланиб, янги-янги марралар сари қадам қўяётганимиз учун фахрланиб ишлаш ва яшашга асосимиз бор.

Халқимизни яна бир ҳақиқатни ҳеч қачон унутмасликка даъват этмоқчиман: Эл-юртимизнинг, шу юртда яшаётган ҳар қайси инсоннинг эсон-омонлиги бизнинг энг катта ютуғимиз ва бойлигимиздир. Бу бойликни кўз қорачиғидай асраб-авайлаш, қадрига етиш — барчамизнинг муқаддас инсоний бурчимиздир.

**Таълим-тарбия
тизимини тубдан
ислоҳ қилиш
борасида Ўзбекистон
Республикаси
Президенти
Ислом Каримовнинг
фикр ва
мулоҳазалари**

Хронологик тўплам

Кадрлар тайёрлаш бўйича Миллий дастур тасодифан пайдо бўлгани йўқ — бу айнан шу халқимизнинг қон-қонига сингган маърифат қонуниятининг давоми.

И.А. КАРИМОВ

/ 1. «Қашқадарё ҳақиқати». 1988 йил, 24 май.

«Ҳар ким чуқур ва мустақкам билимсиз олдимизда турган вазифаларни бажариш мумкин эмаслигини, ишла силжишга эришиш мумкин эмаслигини аниқ тушунмоғи даркор».

2. «Ўқитувчилар газетаси». 1989 йил, 28 октябрь.

«Агар келажакимизни ўйлаб иш қилмоқчи бўлсак, келажакда ишимизни давом эттирадиган бугунги ёшларимизга шароит яратиб, унинг ҳаёти ҳақида қайғурадиган бўлсак, аввало маҳаллий ёшларни тарбиялаш ишига муносабатимизни мутлақо ўзгартиришимиз керак. Мумкин қалар кўпроқ иқтидорли ёшларимизни Иттифоқнинг энг илғор корхоналарига, шулар жумласидан ҳатто хорижий мамлакатларга, керак бўлса янги технология, янги иш ташкил қилишни ўрганиш учун Япония, Америкага ҳамда бошқа жойларга юбориб, уларнинг ўқишига, тажриба орттиришига имконият яратиш лозим. Иқтисодимизни, ҳаётимизни ўзгартириш ана шуларга боғлиқ бўлади. Агар шуни қилмасак, бу юришимизда катта йўлга чиқишимиз қийин бўлади.

Айтиш керакки, кадрларни пухтароқ қилиб тайёрламасдан, уларнинг қадрига етмасдан, уларга ишонмасдан ва қўллаб-қувватламасдан, ўйлайманки бирон-бир соҳада аҳволни ҳеч қанақа тарзда ўзгартириб бўлмайди».

3. «Ўқитувчилар газетаси»нинг 1989 йил 25 ноябрь сонидан чоп этилган нутқдан:

«Бир нарса равшан — инжчилар ва инженер-техник кадрлар тайёрлашнинг таркиб топган системасини тубдан янгилаш талаб қилинади...

Моддий базани мустаҳкамлаш, кадрлар масаласи, маънавий эҳтиёжлар — буларнинг ҳаммаси диққат-этиборимизда бўлиши керак. Бу гап тарихий ва маданий мерос масалаларига, асоссиз тарзда унутиб юборилган халқ анъаналарини ва удумларини тиклашга ҳам тўла тааллуқлидир».

4. «Илм-фан имкониятларидан тўлароқ фойдаланайлик» нутқидан («Ўқитувчилар газетаси». 1989 йил, 2 декабрь):

«Фанга истеъдодли ёшларнинг кириб келишини таъминлаш учун комплекс талбирлар туркуминини амалга ошириш зарур. Бу ўринда олий мактабнинг, ҳатто умумий таълим мактабларининг фаолиятини тубдан қайта қуриш керак...

Истеъдодли ва иқтидорли ёшларни излаб топиш, уларни қўллаб-қувватлаш ҳамда уларнинг қобилиятларини ривожлантириш учун барча шарт-шароитларни яратишнинг республика системасини ишлаб чиқиш керак. Ана шу системанинг аниқ жиҳатлари ва босқичлари хусусида сизлар билан биргаликда ўйлаб кўришимиз зарур. Махсус республика фондини ташкил этиш ҳамда иқтидорли боладар учун, мактаблар ва интернатлар тармоғини вужудга келтириш, ёш олимлар учун турли мукофотлар таъсис этиш ана шу системага киралдиган масалалардир».

5. «Республика учун илмий кадрлар тайёрлашни кенгайтириш тўғрисида»ги нутқдан («Ўқитувчилар газетаси». 1990 йил, 28 февраль):

«Ёшларни замонавий фан-техниканинг, умуман илм-фаннинг ютуқларидан баҳраманд қилмасдан туриб, уларга юқори малакали ихтисос эгалари бўлиб етишишга шароит туғдирмай туриб, биз республикамиз халқ хўжалигини, sanoat

ишлаб чиқаришни соҳаларини тубдан ўзгартира олмаймиз. Бунга ҳам доим ёдда тутиш керак. Чунки ишсизлик, маош камлиги, мутахассислар етишмаслиги ва бошқа кўп етишмовчиликлар ана шундан деб ўйлайман. Бу кетишда биз учун юртимизни социал-иқтисодий ва миллий ривожлантиришдек муҳим вазифани тезроқ амалга ошириш жуда қийин бўлади. Демак, халқ сайлаб қўйган депутатларнинг биринчи галдаги вазифаларидан бири — ёшларимиз тарбияси миллий сиёсатини, ҳаракат дастурини ишлаб чиқиш масаласидир. Бунга халқ маорифи системасини тубдан ўзгартириш, болалар боғчалари, мактаблар, ҳунар-техника билим юрталари, техникумлар, олий ўқув масканлари моддий - техника базасини мустаҳкамлаш, махсус мактаб-интернатларини кўпайтириш каби кўпгина мураккаб вазифалар кирди. Ёшлар тарбияси билан бевосита машғул бўлган, ўз умрини шу муқаддас ишга бағишлаган ўқитувчиларимизга эътибор ҳақида эса гапириб ўтирмамиз ҳам бўлади, деб ўйлайман. Биз ҳали уларга чинакам ғамхўрлик кўрсатаётганимиз йўқ. Бу масалани ҳам чуқур ўйлаш керак».

6. «Ўқитувчилар газетаси»нинг 1990 йил 28 март сонидан чоп этилган нутқдан:

«Истеъдодли ёшларимизнинг, йигит-қизларимизнинг, ўз қизиққан соҳаларида етук инсонлар бўлиб етишишлари учун тегишли шарт-шароитлар ҳали тўла яратилгани йўқ.

Ўзимизнинг маънавий бурчимизни оқлашни истасак уларга оталарча ғамхўрлик қилишимиз керак. Ана шу мақсадда биз уларнинг мамлакатимиз ва чет эллардаги энг нуфузли илмий марказларда таълим олишлари учун маблағлар ажратдик.

Бу ишлар учун ҳеч нарсани, шу жумладан валютани ҳам аямаймиз».

7. «Ўқитувчилар газетаси»нинг 1990 йил 4 август сонидан чоп этилган нутқдан:

«Кадрлардан самара олиш учун уларни тайёрлашга маблағ сарфлаш лозим. Агар биз ҳақиқатан ҳам қашшоқлик ва

қолоқлик кишанларидан қутулмоқчи бўлсак, ёшларни тайёрлаш билан жуда жиддий равишда шуғулланишимиз, замонавий касбни эгаллашда уларга ёрдам беришимиз керак. Бу соҳада хасислик ярамайди.

Бизга миллий кадрлар тайёрлашнинг махсус дастури керак, бу дастур:

— Умумий таълим мактабларида дарс бериш сифатини ошириш (ўқитувчиларни, методистларни қўшимча равишда моддий рағбатлантириш, махсус синфхоналар барпо этиш, олий ўқув юртларининг мактабларни оталиққа олишини йўлга қўйиш ва шу кабиларни);

— Энг истеъдодли болалар учун мактаблар очишни;

— Корхоналар билан мактаблар ўртасида сифат жиҳатидан янги муносабатларни жорий этишни;

— Хунар-техника билим юртларида хўжалик ҳисобини жорий этишни ва шу асосда оммавий касб кадрларини тайёрлаш сифатини кескин оширишни;

— Олий ўқув юртларида мутахассислар тайёрлаш система-сини қайта қуришни, бу соҳага кадрлар тайёрлашнинг буюрт-ма бериш усулини жорий этишни ўз ичига олиши керак».

8. XII чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг навбатдан ташқари тўққизинчи сессиясидаги нутқдан («Маърифат» газетаси. 1992 йил, 7 январь):

«Келажак бугундан бошланади. Ҳозир тарбия масаласига эътибор қилинмаса, келажак бой берилади. Тарбиядан ҳеч нарса аямаймиз!

Маънавий ва ахлоқий покланиш, имон, инсоф, диёнат, ор-номус, меҳр-оқибат ва шу каби чинакам инсоний фазилатлар ўз-ўзидан келмайди. Ҳаммасининг заминида тарбия ётади».

9. XII чақириқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг ўнинчи сессиясидаги нутқдан («Маърифат» газетаси. 1992 йил, 4 июль):

«Бизда ташкил топган маориф ва фан тизими, гашининг рости, бозор иқтисодига неча ўн йиллаб олдин ўтган мамлакатларда ҳам йўқ. Булар — бизнинг бахтимиз, бойлигимиз. Мақсад — барпо этилган мукамал тизимни йўқотмаслик, уни миллий мустақиллик асосида қайтадан ташкил этиш ва янги миллий мазмун билан бойитишдир». /10. «Илм - зиё салоҳияти — юрт бойлиги» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1993 йил, 21 июль):

«Айниқса, ўсиб келаётган авлод тақдирига ҳеч ким бефарқ қарай олмайди. Бунда олий ўқув юрларининг аҳамияти каттадир. Ёшларни қай усулда ўқитиш, уларни тарбиялаш, мустақил мамлакатнинг етук мутахассислари бўлишига қайғуриш ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир. Бунда олий ва ўрта махсус таълим тизими савиясини жаҳон андозалари даражасига етказиш, халқ хўжалигида мутахассисликларга бўлган талаб ва эҳтиёжларни илмий таҳлил асосида аниқлаш, хорижий мамлакатлар тажрибасидан оқилона фойдаланиш шу куннинг долзарб вазифаларидандир... /

Илм - зиё салоҳияти, бу — халқнинг, ватаннинг улкан бойлиги, келажак пойдеворидир. Уни ривожлантиришда, етук мутахассисларни тарбиялашда давлат имкони бўлган ҳамма ишни қилади, ҳеч нарсани аямайди».

/ 11. «Соғлом авлод учун» орденини топшириш маросимида сўзланган нутқдан («Маърифат» газетаси. 1994 йил, 4 май):

«Олдимизда мустақил буюк давлат қуришдек мураккаб ва шарафли вазифа турган бир пайтда бу маънавий қадриятларнинг аҳамияти минг карра ортади. Нега деганда, ҳар қандай улуғ мақсадларга етишиш, янги жамият, фаровон турмуш қуриш, инсон зотига муносиб гўзал ҳаёт барпо этиш, аввало, шу жамият аъзолари бўлган комил одамларга, келажак баркамол авлодга боғлиқдир. Шу боисдан ҳам ҳозирги кунда халқимиз, фарзандларимиз иқболини ўйлаб, қаттиқ бел боғлаб меҳнат қилаётган

масъулиятли бир даврда мазкур тушунчалар янада теран маъно касб этади...

Соғлом авлодни тарбиялаш — буюк давлат пойдеворини, фаровон ҳаёт асосини қуриш деганидир. Биз тарихан қисқа фурсат ичида бошқа соҳаларда бўлгани каби бу борадаги мақсад ва бурчимизни ҳам яхши англаб етдик».

12. Ўзбекистон Фанлар Академияси умумий йиғилишида сўзланган «Илму фан мамлакат тараққиётига хизмат қилсин» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1994 йил, 13 июль):

«Агар иқтисодий ўсиш, тараққиёт — жамиятимизнинг танаси бўлса, маънавият - маърифат ва сиёсий онг етуклиги унинг руҳи, ақли ва жонидир. Буюк давлат, буюк келажагимизга эришиш учун оқил, маърифатли, айни пайтда ўзининг ўтмиши, улуғ қадриятлари, миллати билан фахрланадиган ва келажакка ишонадиган инсонларни тарбиялашимиз керак».

/ 13. «Ижобий ишларимизни охирига етказайлик» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1994 йил, 28 сентябрь):

«Ҳам давлат, ҳам ижтимоий ташкилотлар, янги пайдо бўлаётган бирлашмалар ва жамғармалар ўз кучларини мужассамлаштириб, бир ёқадан бош чиқариб, маҳалла — мактаб—онла ҳаракатларини амалга оширишда, жисмонан бақувват, ахлоқан етук, руҳан соғлом авлод тарбиялашда ҳеч қандай куч ва маблағларини аямасликлари керак.

Бундай сиёсат фаровон ва мустақил Ўзбекистонимизнинг пойдеворини мустаҳкам қилишимизда устувор давлат дастурига айланиши даркор. Бизнинг барча маънавий, ахлоқий, иқтисодий, ижтимоий - сиёсий муносабатларимиз ана шунга суяниши лозим... /

Яқинда, шу ўқув йили бошланиши билан, Тошкентнинг эски шаҳар қисмида 24 - мактабнинг янги биноси қуриб битказилди. Бу мактаб бугунги замонавий ҳаёт талабларига жавоб берадиган ўқув даргоҳига айланди. Бир қарашда, бу

мамлакат миқёсида, Тошкент шаҳри миқёсида унчалик кўзга ташланмайдиган воқеа. Лекин, бунга бошқача кўз билан қарасак, шу мактабда тарбия олаётган 1800 боланинг 1800 оиласи мана шу ғамхўрликдан баҳраманд ва бахтиёр бўлганига мен ишонаман.

Қани энди, шундай олижаноб воқеалар юртимизда, ҳар бир шаҳар, туман ва қишлоқда янада кўпроқ бўлса! Қани энди, ҳар қайси ҳокимлик вазифасида ўтирган ўзини халқ етакчиси деб ҳисоблайдиган раҳбар биттадан шунга ўхшаш мактаб курса!».

/ 14. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг биринчи сессиясида сўзланган «Ўзбекистоннинг сиёсий - ижтимоий ва иқтисодий истиқболининг асосий тамойиллари» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 1 март):

«Иқтисодий ва сиёсий соҳалардаги барча ислохотларимизнинг пировард мақсади юртимизда яшаётган барча фуқаролар учун муносиб ҳаёт шароитларини ташкил қилиб беришдан иборатдир. Айнан шунинг учун ҳам маънавий жиҳатдан мукамал ривожланган инсонни тарбиялаш, таълим ва маорифни юксалтириш, миллий уйғониш ғоясини рўёбга чиқарадиган янги авлодни вояга етказиш давлатимизнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолади. ↵

Муҳтарам биродарлар!

Шу ўринда ҳақли савол туғилди:

бизнинг ўрта, ўрта махсус ва олий мактабларимиз касб маҳорати ва маънавий руҳий жиҳатдан ана шундай замонавий соҳаларда ишлайдиган ёшларни тайёрлашга қодирми? Менимча, унчалик тайёр эмас. Халқ таълими янгича шароитларда ўз ишини ниҳоятда секинлик билан қайта қурмоқда.

Жаҳон бозоридаги интеграция, илмий-техникавий тараққиёт суръатлари халқ таълимининг барча бўғинлари ўртасидаги ўзаро алоқаларни мустаҳкамлашни талаб этмоқда. Бинобарин, бу

ҳол тарбия, таълим, сиёсий ва касбий тайёргарлик масалаларини ҳал этишга жамулжам ёндошишни тақозо қилмоқда».

✓ 15. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг иккинчи сессиясида сўзланган «Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 9 май):

«Миллий истиқлолимизнинг оташин курашчиларидан бири Абдурауф Фитрат бир шеърида «Ватан — саждагоҳимдир» деган фикрни баён қилади.

Чиндан ҳам, ватан туйғуси, ватан тушунчаси биз учун саждагоҳдай муқаддас, саждагоҳдай пок ва улуғ бўлмоғи керак.

Биз она Ўзбекистон истиқлолини, унинг шаъну шавкатини қандай ҳимоя этишни ота-боболаримиздан мерос қилиб олишимиз ва унинг ҳимоясига ҳаминша тайёр турмоғимиз даркор.

Улуғ аждодларимиздан муқаддас мерос бўлиб келаётган ватанга муҳаббат туйғуси, фарзандларимиз, бугунги ва келажак авлодларимиз учун чинакам эътиқодга, чинакам ақилага айлансин».

16. «Мақсадимиз — тинчлик, барқарорлик, ҳамкорлик» Ўзбекистон телевидениеси мухбирининг саволларига берилган жавоблардан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 8 ноябрь):

«Илму маърифат эъзозланган мамлакатда ҳеч ким уруш ҳақида бош қотирмайди. Чунки илму маърифат инсонни юксакликка кўтаради. XXI асрда, мен ишонаман, маданият учун, илму маърифат учун жонини берадиган ва буни ҳаётининг асосий мақсади қилиб қўядиган янги авлод пайдо бўлади. Биз ана шу авлод учун яшаймиз. Биз ана шу олижаноб мақсадларни одамлар қонига сингдириш учун ҳаракат қиляпмиз. Биз кутаётган авлод мана шу бойликни дунёдаги энг катта бойлик деб билса, ҳаётини шунга бахшида этса, билингки, одамзод ёруғ кунларга эришиши муқаррар!».

17. Халқ депутатлари Самарқанд вилоят кенгаши сессиясида сўзланган нутқдан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 29 ноябрь):

«Хукуматимиз фан, маърифат ва маданият соҳасига жиддий эътибор билан қарамоқда. Ўтиш даврининг энг қийин ва мураккаб пайтида ҳам давлат маорифни такомиллаштириш, билимли ва ҳар томонлама баркамол авлодни вояга етказиш учун ҳеч нарсани аямаяпти. /

Ахир, ўйлаб кўрайлик, биродарлар, биз бугун не-не машаққатлар билан қураётган давлатимиз, мустақил ва ҳар жиҳатдан мустаҳкам мамлакатимиз эртага кимнинг қўлида қолади?

Бугунги катта ислоҳотлар эвазига қўлга киритаётган ютуқларимизни эртага фарзандларимиз давом эттиришга қодир бўладими-йўқми?..

Ислоҳотнинг тақдири, унинг қай даражада амалга оширилиши биринчи навбатда кадрларнинг малакасига, уларнинг ўз ишларини қай даражада ўзлаштириб олганлигига, юртпарварлиги ва фидойилигига боғлиқ».

/ 18. Халқ депутатлари Қашқадарё вилояти кенгаши сессиясида сўзланган «Истиқлол имкониятларидан оқилона фойдаланайлик» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 6 декабрь):

«Зеро, илму тафаккур — кишини эзгуликка бошлайдиган беқиёс куч. Илм ва тафаккур одамлар қалбига нур, онгига зиё, хонадонига файз-барака келтирадиган буюк мўъжизадир. Ана шу нуқтаи назардан қараганда, баркамол, ташкилотчи ва зукко кадрларни тайёрлаш ишига алоҳида аҳамият беришимиз керак. Бинобарин, саводли халқ ва илмли раҳбарлар билан ишлаш ҳам осон, ҳам завқли... /

Вилоятнинг қишлоқ жойларида ташкил қилинган жами 45 та ўрта махсус ва ҳунар ўқув юртлари мавжуд. Уларнинг аҳволини, ўқув дастурлари, дарсликларини кўриб, аксарият ўқитувчиларни, ҳатто раҳбарларнинг малакаси ва маданиятини кўриб одам ачинади.

Бундай аҳволдаги ўқув юртларида ёшларимизни қандай касб-ҳунарга ўргатиш мумкин?

Бу ўқув юртларидан ўсиб келаётган авлодни зукко, билимдон ва бугунги эркин бозор иқтисоди талабларига жавоб берадиган қилиб тарбиялашни кутиш мумкинми?

Эртанги кун янгича фикрлайдиган, замонавий билимларга эга бўлган юксак малакали мутахассисларни талаб этади. Биз шунга тайёрмизми? Бугунги раҳбарларнинг бу ишдаги ҳиссаси қандай?».

✓ 19. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиснинг IV сессиясида сўзланган нутқдан («Маърифат» газетаси. 1995 йил, 22 декабрь):

«...Миллий тикланиш мафкурасига ва умумбашарий қадриятларни ўрганишга асосланиши зарур бўлган таълим-тарбия, унинг янгича мазмуни тўғрисида беш йилдан бери гапирамиз. Бироқ кўпгина ўқув юртларида, айниқса ижтимоий, жамиятшуносликка оид фанлар бўйича ҳамон эски ўқув қўлланмалари, ўқув дастурларидан фойдаланиб келинмоқда. Бундай аҳволни мустақил мамлакатимиз болаларига, ёш авлодига қарши жиноят деб баҳолаш керак. ✓

...Тегишли вазирликлар, олий ўқув юртлари, кўп сонли педагог олимлар ёш авлодни мутлақо янги сиёсий ва иқтисодий шароитларда ҳаётга тайёрлашнинг яхлит концепцияси ва дастурини ишлаб чиқиб, давлат ва жамиятга тавсия эта олмаяптилар».

✓ 20. Самарқанд шаҳридаги Амир Темур ҳайкалининг очилиш маросимида сўзланган «Азалий буюклик маскани» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1996 йил, 19 октябрь):

«Жаҳоннинг барча ҳудудларидан илм тилаб, маърифат тилаб инсонлар Самарқанд сари интилганлар. Чунки дунёнинг энг катта бой кутубхоналари, ўша замоннинг энг улуғ дорилфунунлари — мадрасалар, энг машҳур алломалар айнан шу ерда, мана шу заминда фаолият кўрсатар эди. ✓

Халқимиз, шу жумладан, Самарқанд аҳлининг бугунги ҳаётимиз ва эртанги истиқболимиз йўлида қилаётган меҳнати, фан ва маданият намояндаларининг изланишлари соҳибқирон давридаги ўша оламшумул ишларнинг узлуксиз лавомидир».

21. Шаҳрисабз шаҳрида Амир Темури ҳайкалининг очилиш маросимида сўзланган нутқдан («Маърифат» газетаси. 1996 йил, 19 октябрь):

«Инсоният янги асрга қадам қўяётган бугунги кунда ҳам Амир Темури маънавияти ва шижоати, адолатпарвар сиёсати юксак ибрат намунаси бўлиб қолғусидир.

Яна бир бор таъкидламоқчиманки, кимки ўзбек номини, ўзбек миллатининг куч-қудратини, адолатпарварлигини, чексиз имкониятларини, унинг умумбашарият ривожига қўшган ҳиссасини, шу асосда келажакка ишончини англамоқчи бўлса, Амир Темури сиймосини эслаши керак.

Бугунги қутлуғ кунда Амир Темури бобомиз баланд кўтарган ва асримиз охирига келиб бизнинг қўлимизда қайтадан мағрур ҳилпираётган мустақиллигимиз байроғи остида туриб сизларни, барча халқимизни шу улуг шодиёна билан муборакбод этаман.

Маълумки, Шаҳрисабз аҳлининг темурийлар даври улкан маънавий ва маданий меросини, ноёб тарихий ёдгорликларини асраб-авайлаш, ёш авлодни буюк аждоқларимизнинг муносиб ворислари, озод мамлакатимиз буюк истиқболини яратишга қодир кишилар қилиб тарбиялаш ишига қўшган алоҳида хизматларини эътиборга олиб Шаҳрисабз шаҳри «Амир Темури» ордени билан мукофотланган эди».

22. Амир Темури таваллудининг 660 йиллигига бағишланган халқаро илмий конференцияда қилинган «Амир Темури — фахримиз, ғуруримиз» маърузасидан («Маърифат» газетаси. 1996 йил, 26 октябрь):

«Биз бугун мустақил, адолатли, ҳуқуқий давлат

қурмоқдамиз. Ҳайлайманки, бизнинг бу борадаги принципларимиз — беш тамойилимиз ҳақида бу залда ўтирган кўнчилиكنинг хабари бор. Бинобарин, уларни такрорлаб ўтиришининг зарурати йўқ. Лекин мен иккита нуқтага сизларнинг эътиборингизни қаратмоқчиман:

— биринчидан, биз ўз миллатимиз, ўз халқимиз хусусиятларига, ўз миллий қадриятларимизга асосланиб;

— иккинчидан, тараққий топган давлатларнинг тажрибаларига ва умумбашарий ақидаларга таяниб мустақил давлатимизни қурмоқдамиз ва шу асосда жаҳон ҳамжамиятидан ўз муносиб ўрнимизни эгаллаб олмоқчимиз.

Хулоса шуки, бизнинг тарихимизда Амир Темурдай улуг сиймо бор экан, унинг қолдирган мероси, панду ўғитлари бугунги ҳаётимизга ҳамоҳанг экан, олдимизда турган бугунги муаммоларни ечишда бизга қўл келаётган экан, бизнинг бу меросни ўрганмасдан, таърифламасдан, тарғибот қилмасдан ҳаққимиз йўқ».

23. 1997 йил 7 январь Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони.

Мамлакатимизда ижтимоий-сиёсий, маънавий-иқтисодий ислохотларни амалга оширишга жаҳон андозалари даражасида билим олган заковатли, ҳар томонлама баркамол миллий кадрлар улкан ҳисса қўшишини назарда тутиб, Ватанга фидокорона хизмат қиладиган, садоқатли, унинг буюк ва қудратли бўлиши учун қайғуралиган, ўз иқтидори билан онаюртини улуғлашга қобил, истеъдодли йигит-қизлардан халқ хўжалигининг устувор тармоқлари учун юксак малакали мутахассислар тайёрлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш «Умид» жамғармаси тузилди.

Жамғарма фаолиятининг асосий йўналишлари этиб қуйидагилар белгиланган:

— Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг устувор

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

йўналишлари бўйича юқори малакали мутахассислар тайёрлаш мақсадида истеъдодли ёшларни танлаб олиш, саралаш ва ўқитиш, тегишли режа ва дастурлар ишлаб чиқиш ва уларни таълим тизимига жорий этиш, ҳамда танлов асосида чет эл ўқув юртларига ўқишга юбориш;

— қобилиятли ёшларнинг нуфузли халқаро олимпиада ва танловларда иштирок этишини ташкил этиш ва уларни рағбатлантириш, шунингдек етакчи чет эл олий ўқув юртлари ва илмий марказлари, таълим йўналишида фаолият кўрсатаётган халқаро ва хорижий ташкилотлар ва жамғармалар билан ўзаро ҳамкорлик муносабатларини ўрнатиш;

— иқтидорли ёшларнинг жаҳон андозалари талаблари даражасидаги илғор билимлар асосида таҳсил олишлари, баркамол инсон ва юксак маънавиятли, юқори малакали мутахассис бўлиб этишларига моддий-маънавий ҳомийлик қилиш;

— чет эл ўқув юртларида таълим олаётган ҳамда таълим олиб келган иқтидорли ёшлар билан донмий алоқалар ўрнатиш, уларни миллий тикланиш мафкурасига асосланган ҳолда умумбашарий кадриятларни ўрганишга, Ўзбекистон илм-фанининг шон-шухратини, обрў-эътиборини дунёвий миқёсларга олиб чиқишга даъват этиш.

24. 1996 йил якунлари ҳамда 1997 йилдаги қилинадиган ишларга бағишланган мажлисдаги «Ислоҳотлар изчиллиги — инсон манфаатлари омили» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 1 март):

«Яна бир муҳим, устувор масала. 1997 йилда биз яхши, замонавий талабларга жавоб берадиган кадрлар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор беришимиз керак.

Таълим тизимини тубдан қайта кўриб чиқиш вақти етди, профессионал билимларни эгаллаш имкониятларини кенгайтириш, маъмур-менежерларни тайёрлашни йўлга

қўйиш, янги шароитларда, янги замонавий технологияларда ишлашга қобил ишчи ва мутахассисларни тайёрлашни йўлга қўйиш лозим.

Биз бугун шунга тайёрмизми? Бунинг учун зарур куч ва ресурсларимиз борми?

Мана шу минбардан туриб қатъий айтаманки, ҳа, Ўзбекистон ана шундай куч-қувват ва зарур ресурсларга эга.

Бизда умумий ўрта таълим тизими мавжуд, ўқув муассасалари маълум моддий базага эга, ўрта махсус ва олий ўқув юртлари тармоғи кенг, кўп мутахассисликлар бўйича кадрлар тайёрланмоқда... Аммо биз маърифий салоҳиятимизни ошириш учун кўп иш қилишимиз керак. Ўқув муассасалари тизимини такомиллаштириш зарур. Тўққизинчи синфни тугатаётганлар учун махсус ўқув юртлари тармоғини кенгайтириш ва ташкил этиш лозим. Кичик ва хусусий бизнес ташкилотчиларини тайёрлаш бўйича техник коллеж ва махсус бизнес-мактаблар ташкил этиш керак. Ўқув жараёнига талбиркорлик фаолияти, ҳуқуқ, солиқ, суғурта асослари ҳақида билим берадиган фанларни дадиллик билан киритиш керак.

Университет дипломи даражаси ва обрўсини ошириш зарур. Бунинг учун ўқув муассасалари моддий базасини мустаҳкамлаш, уларни замонавий ўқув ва компьютер техникаси билан жиҳозлаш, зарур ўқув адабиётлари билан таъминлаш, ўқувнинг турли шаклларини кенгайтириш, ўқитувчиларнинг меҳнатга рағбатини кучайтириш керак.

Бугунги кун ёшлар билан мунтазам, кунт билан иш олиб бориш, истеъдодли болаларни саралаб, уларга чет элнинг яхши ўқув марказларида профессионал билим олишлари учун шарт-шароитлар яратишни тақозо этяпти. Бу мақсадни амалга оширишда яқинда тузилган «Умид» жамғармасидан умидимиз катта.

Бир сўз билан айтганда, биз ўз истеъдодли, фидойи болаларимизга, фарзандларимизга билим ва касб чўққиларини забт этиши учун қанот беришимиз керак.

Бу муаммоларни ечиш учун, демократик ва бозор ислохотлари талабларидан келиб чиққан ҳолда, кадрлар тайёрлаш бўйича давлат, жамият ва инсон фаолиятининг барча соҳаларини қамрай оладиган махсус миллий Дастур тузиш лозим».

25. Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур тузиш тўғрисида («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 15 март).

«...Кадрлар тайёрлаш бўйича давлат, жамият ва инсон фаолиятининг барча соҳаларини қамраб оладиган миллий дастур тузилсин».

«Кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастур тузишда қуйидагилар назарда тутилсин:

бутун таълим тизимини тубдан ислоҳ қилиш, ишлаб турган ўқув юртларини янги йўналишга солиш ҳамда янги шароитлар ва замонавий технологияларда ишлай оладиган мутахассислар тайёрлаш учун янги ўқув юртлари, энг аввало техник коллежлар, бизнес мактаблари ва махсус ўқув юртлари ташкил этиш йўли билан тузилма янгиланишларини амалга ошириш;

ўқув-тарбия жараёни сифатини жаҳон стандартлари даражасига кўтариш, таълим, замонавий педагогик ва ахборот технологияларининг бутунлай янги усулларини жорий этиш;

ўқув юртлари тузилмаларини такомиллаштириш, хусусан тўққизинчи синфни битирувчилар учун тадбиркорлик фаолияти асослари, иқтисодий ва ҳуқуқий билимлар дарслари киритилган махсус таълим муассасаларини барпо этиш ва уларнинг тармоғини кенгайтириш;

ёшларга миллий уйғониш ва умуминсоний қадриятларни идрок этиш мафқураси асосида, Ватанга меҳр-муҳаббат, мустақиллик идеалларига садоқат руҳида таълим-тарбия бериш;

ёшлар билан мунтазам равишда тинимсиз ишлаш, иқтидорли болаларни қидириб топиш, уларнинг энг яхши хорижий ўқув марказларида профессионал таълим олишни учун шароит яратиш;

Ўзбекистоннинг иқтисодий ва маънавий эҳтиёжига мос келадиган, юксак малакали хорижий мутахассислар билан рақобат қила оладиган кадрлар салоҳиятини юзага чиқариш ва уни ривожлантириш;

таълим муассасаларининг моддий-техник базасини янги ўқув адабиётлари, замонавий жиҳозлар ва компьютер техникаси билан мустаҳкамлаш;

педагогик касбига ҳурматни ошириш, педагог ва мураббийлар меҳнатига қизиқишни кучайтириш учун зарур бўлган ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитлар яратиш».

26. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини яратиш бўйича Республика комиссиясининг мажлисида сўзланган «Замонавий кадрлар — тараққиётимизнинг муҳим омилidir» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 7 июнь):

«Дастурда кўзда тутилган асосий мақсад нимадан иборат? Биринчидан, биз эркин, демократик жамият барпо этаямиз. Бозор муносабатлари ҳаётимизга теран кириб бормоқда. Маънавийтни юксалтириш борасида улкан ишлар амалга оширилмоқда. Қисқача айтганда, дунёқаранмиз, ҳаётимиз ўзгармоқда. Лекин таассуфки, республикада кадрлар тайёрлаш, таълим-тарбия тизимида жиддий ўзгариш рўй бермаяпти. Аслида ислоҳотларни мана шу соҳадан бошлаш керак эди. Бу тизимдаги ишларимиз ҳамон эски қолипда давом этмоқда ва у ҳозирги замон талабларига мутлақо мос эмас. Шунинг учун биз бу тизимга танқидий нуқтаи назардан баҳо беришимиз, миллий дастуримизда қандай ўзгаришларни амалга ошириш лозимлигини белгилаб олишимиз зарур...

Энг муҳими, шуни англаб етишимиз керакки, кадрлар масаласини ҳал этмас эканмиз, саъй-ҳаракатларимиз кутилган

натижаларни бериши, ҳаётимиз, маънавиятимиз ўзгариши қийин кечади. Демакки, замонавий таълим-тарбия тизимини ислоҳ қилиш, замон талабларига мос кадрлар тайёрлаш ишини йўлга қўйиш фаолиятимизнинг бош йўналиши бўлмоғи даркор...

Натижада биз ёшларимизни мустақил фикрлашга керакли даражада ўргата олмадик. Мактабларни битириб чиққан айрим ёшларнинг мустақил фикри йўқ. Мустақил фикрга эга бўлмаган одам эса ҳар қандай оломонга эргшиб кетаверади. Масаланинг энг муҳим жиҳати айнан мана шундадир».

27. «Иқтидорли ёшларни чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш «Умид» жамғармаси грантлари совриндорларига» йўлланган табрикдан («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 6 август):

«Азиз ёш дўстларим!

Сизларни, иқтидорли ёшларни чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш «Умид» жамғармаси грантларини қўлга киритганликларингиз ва жаҳоннинг энг нуфузли олий ўқув юртларида билим олиш бахтига муяссар бўлганликларингиз билан чин дилдан самимий табриклайман.

Азалдан халқимиз орасида доно ва истеъдодли ёшлар кўп чиққан, улар ақлу заковат бобида дунёни лол қолдиришган. Сиз, фарзандларимизнинг томирида инсоният маънавий хазинасига улкан ҳисса қўшган Амир ТЕМУР, Имом БУХОРИЙ, Ал-ХОРАЗМИЙ, Абу Райҳон БЕРУНИЙ, Абу Али ибн СИНО, Мирзо УЛУҒБЕК, Алишер НАВОИЙ, Бобур МИРЗО каби боболаримизнинг қони жўш урмоқда.

Сизлар дунёнинг энг тараққий этган мамлакатларида ўқиб, жаҳон андозалари даражасида билим олиб, энг замонавий касб-хунар ўрганиб, озод ва обод Ўзбекистоннинг буюк давлат бўлишида муносиб ҳисса қўшасизлар деган

умиддамиз. Бунинг учун ҳаёт синовларига бардош бериш, жамиятда ўзингизга муносиб ўрин топиш, юксак маърифатли ва улкан салоҳиятли бўлиш талаб этилади.

Барчангиз она Ватанимизга фидокорона хизмат қиладиган, унинг буюк ва қудратли бўлиши учун курашадиган, Ватан ва миллат манфаатларини юракдан ҳис этадиган, ўз иқтидори билан она юртни улуғлашга қодир, истеъдодли ва садоқатли йигит-қизларсиз.

Истиқлол ва истиқбол йўлида сафарбар этиш учун қўйган дастлабки қадамларингиз зафарли, ҳаётингиз сермазмун бўлсин. Ўқиш ва изланиш машаққатларига сабр-бардош тилайман. Борган жойингизда буюк тарих ва маданият юртининг фарзанди эканлигингизни намоён этишингизга ишончим комил».

28. Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг IX сессиясидаги «Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» нутқидан (1997 йил, 29 август):

«Олий Мажлисининг бугунги сессиясида кўриб, муҳокама қилинаётган, ҳаётимизни ҳал этувчи муҳим масалалар қаторида таълим-тарбия тизимини тубдан ўзгартириш, уни янги замон талаби даражасига кўтариш, баркамол авлодимиз келажагига дахлдор қонун лойиҳалари ҳам бор».

«Барчангиз яхши биласизки, келажак авлод ҳақида қайғуриш, соғлом, баркамол наслни тарбиялаб етиштиришга интилиш бизнинг миллий хусусиятимиздир».

«...ҳаммамиз яна бир ҳақиқатни англаб етмоқдамиз. Фақатгина чинакам маърифатли одам инсон қадрини, миллат қадриятларини, бир сўз билан айтганда, ўзлигини англаш, эркин ва озод жамиятда яшаш, мустақил давлатимизнинг жаҳон ҳамжамиятида ўзига муносиб, обрўли ўрин эгаллаши учун фидойилик билан курашиши мумкин».

«Мамлакатимизнинг истиқлол йўлидаги биринчи қадамлариданоқ, буюк маънавиятимизни тиклаш ва янада

юксалтириш, миллий таълим-тарбия тизимини такомиллаштириш, унинг миллий заминини мустаҳкамлаш, замон талаблари билан уйғунлаштириш асосида жаҳон андозалари ва кўникмалари даражасига чиқариш мақсадига катта аҳамият бериб келинмоқда».

«Таълим-тарбия ислоҳоти ҳақида гапирар эканмиз, унинг мазмунини лўнда қилиб ифода этиш мумкин: бизга битирувчилар эмас, мактаб таълими ва тарбиясини кўрган шахслар керак».

«Ўқитувчи ва ўқувчи муносабатидаги мажбурий итоаткорлик ўрнини онгли интизом эгаллаши жуда қийин кечаяпти. Ўқитувчининг бош вазифаси ўқувчиларда мустақил фикр юритиш кўникмаларини ҳосил қилишдан иборатлигини кўпинча яхши тушунамиз, лекин, афсуски, амалда, тажрибамизда унга риоя қилмаймиз.

Демократик жамиятда болалар, умуман, ҳар бир инсон эркин фикрлайдиган этиб тарбияланади».

«Ҳаммамизга маълумки, ҳаётимизнинг барча соҳаларида ислоҳотларни ўтказиш, ўзбек модели деб ном олган ислоҳотлар сиёсатининг асослари бўлмиш беш тамойилнинг бирида ислоҳотларни босқичма-босқич ўтказиш вазифаси қўйилган. Олти йиллик мустақил ҳаётимиз бу муҳим тамойил бизнинг шароитимизда нақадар тўғри эканлигини тасдиқлади.

Шунинг учун таълим-тарбия соҳасида ҳам белгиланаётган ислоҳотларни ҳаётга татбиқ қилишда мана шу принцип — ислоҳотларни босқичма-босқич ўтказиш принципи қўйилган.

Биринчи босқич — ўтти даври бўлиб, у 1997—2001 йилларда, яъни 4 йил давомида жорий этилади. Бунда кадрлар тайёрлаш тизими салоҳиятини сақлаб қолиш, унинг ривожланиши учун ҳуқуқий-меъёрий, илмий-методик, молиявий-моддий шарт-шароитлар яратиш лозим. Бу босқичда асосан қуйилаги вазифаларни бажариш керак:

Миллий дастурни амалга оширишнинг бошланиши: янги талабларга жавоб бера оладиган педагог кадрларни тайёрлаш; ўқув стандартларини яратиш ва янги ўқув программалари устида ишлаш; умумтаълим мактабларини тузилиш жиҳатидан қайта қуриш; уч йиллик таълим — ўрта махсус ва касб-ҳунар билим юртлари (касб коллежи ва академик лицей) тизимига замин тайёрлаш; узлуксиз таълим-тарбия тизимига асос соладиган тадбирларни амалга ошириш; ижтимоий ҳимояни кафолатлаш каби масалаларни ечиш босқичи.

Иккинчи босқич — 2001—2005 йилларни ўз ичига олади. Бунда Миллий дастурни кенг миқёсда тўлиқ амалга оширишга эришиш даркор. Табиийки, тизим фаолиятининг самарадорлигини, меҳнат бозорини инobatга олиб, ижтимоий-иқтисодий шароитдан келиб чиқиб, дастур ғоялари ва қоидаларига керакли ўзгартиришлар киритилади.

Учинчи босқич — 2005 ва кейинги йилларга мўлжалланган бўлиб, унда тўпланган тажрибаларни таҳлил этиш ва умумлаштириш асосида ўзгарувчан ижтимоий-иқтисодий шарт-шароитларни эътиборга олган ҳолда кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш зарур.

Биз шошилмасдан, асосий мақсаддан оғинмай, изчиллик билан Миллий дастурни амалга оширишимиз лозим. Шундагина у умумий маданиятни юксалтиришга, фарзандларимизнинг жамиятда ўз муносиб ўрнини топишига хизмат қилади.

Уларнинг касбий ва таълимий дастурларни онгли равишда танлаш ва эгаллашлари учун ҳуқуқий меъёрларни, ташкилий, руҳий-педагогик шарт-шароитларни таъминлашга кўмаклашади. Йигит-қизларимизни жамият, давлат, оила олдида ўз масъулиятини чуқур англаб стувчи шахслар этиб тарбиялашга замин бўлиб хизмат қилади.

Умумлаштирган ҳолда кадрлар тайёрлаш тизимининг шаклланиши ва фаолият кўрсатишнинг асосий тамойиллари, менинг назаримда, қуйидаги вазифаларни ўз ичига олади:

- барча хил ва турдаги таълим муассасаларида юқори малакали мутахассислар тайёрлаш учун узлуксиз таълим, фан ва ишлаб чиқариш салоҳиятидан самарали фойдаланиш;

- давлат таълим стандартларини жорий этиш ва уларнинг фаолият кўрсатиш механизмини ишлаб чиқиш;

- ихтисосликлар, малака даражасига кўра мутахассисларга бўлган умумдавлат ва минтақавий талабларнинг истиқболини аниқлаш;

- таълим тизимини тузилиш ва мазмун жиҳатидан ислоҳ қилиш учун ўқитувчиларни ва мураббийларни қайта тайёрлаш;

- давлат ва ижтимоий муассасаларнинг касбга йўналтириш бўйича фаолиятини такомиллаштириш. Бунда касб танлашнинг бозор эҳтиёжлари ва имкониятларини эътиборга олиш зарур, токи ҳар бир шахс ўзига мос касбни эгаллай олсин;

- ўқувчи ёшларни Ватанга садоқат, юксак ахлоқ, маънавият ва маърифат, меҳнатга виждонан муносабатда бўлиш руҳида тарбиялаш;

- таълим муассасаларини, биринчи навбатда умумтаълим мактабларини давлат томонидан молиявий ва моддий-техникавий тўлиқ таъминлаш меъёрларини ошириш ва унинг механизмини такомиллаштириш;

- кадрлар тайёрлаш тизими истеъмолчилари — корхоналар, муассасалар, фирмалар, ҳиссадорлик жамиятлари, банклар ва бошқа тузилмаларнинг имкониятларидан, биринчи навбатда, ўрта махсус касб-ҳунар ўқув юртлари ва олий ўқув юртларининг моддий ва молиявий базасини мустаҳкамлаш учун мумкин қадар кенгроқ фойдаланиш;

- кадрлар тайёрлаш ва таълим соҳасига чет эл сармоялари, халқаро донорлик ташкилотлари ва жамғармаларининг маблағларини жалб этиш;

- қонун доирасида ўқув режалари, дастурлари ва ўқитиш йўриқлари, таълимий хизматлари белгилашда таълим

муассасаларига, биринчи навбатда, олий ўқув юртларига мустақиллик бериш ва ўзини ўзи бошқариш усулларини жорий этиш.

Табийки, бундай мураккаб вазифаларни амалга оширишда давлат ва жамиятнинг масъулияти алоҳида аҳамият касб этади.

Давлат ва жамият кадрлар тайёрлаш тизимини узлуксиз ривожлантириш ва такомиллаштириш кафили бўлиши зарур. Улар юқори малакали, рақобатга қодир мутахассислар тайёрлаш бўйича таълим муассасаларининг фаолиятини уйғунлаштириши лозим».

«Маълумки, халқ таълимининг асосий бўғинини узлуксиз таълим тизими ташкил этади. Шу сабабли, бу масалага алоҳида диққат-эътибор қаратиш даркор. Узлуксиз таълимни давлат таълим стандартлари ва тегишли таълим дастурлари билан таъминлашда, аввало, уларнинг жаҳон талаблари даражасида бўлишига, юксак маънавият заминиди қурилганига асосий эътибор бериш керак.

Шунинг учун ҳам умумтаълим дастурларини мактабгача тарбия, бошланғич, умумий таълим ва мактабдан ташқари таълим тарзида тузсак, мақсадга мувофиқ бўлади.

Биринчи. Мактабгача таълим. Уч ёшдан бошланиб, олти-етти ёшгача оилада, болалар боғчасида ва, мулкчилик кўринишидан қатъи назар, бошқа хил таълим ташкилотларида олиб борилади.

Иккинчи. Бошланғич таълим. 1—4 синфларни ўз ичига олади ва бунда ўқиш олти-етти ёшдан бошланади.

Учинчи. Умумий таълим. Бунда ўқувчиларга 5—9 синфлар доирасида билим ва тарбия берилади.

Алоҳида таъкидлаб ўтишимиз керак: умумтаълим мактаби барчамиз учун мажбурий бўлиб, уларда болаларимизга умумий билим асосларини чуқур ўргатишимиз керак, том маънода фарзандларимизнинг дунёқарашини шакллантириш ва кенгайтиришимизга асос солишимиз керак.

Тўртинчи. Ўрта махсус билим ва касб-ҳунар таълими. Ўқиш муддати 3 йилдан кам бўлмаган академик ва касб-ҳунар лицейлари ва коллежлари.

Бешинчи. Олий мутахассислик таълими одатда ўн саккиз-ўн тўққиз ёшдан бошланиб, тўрт йилдан кам бўлмаган муддатда давом этади.

Олий мутахассислик таълими бакалаврлик ҳамда магистратурага бўлинади.

Бакалаврлик — йўналишлардан бири бўлиб, базавий олий таълим бериш демакдир. Унда ўқиш камида 4 йил давом этиб, олий маълумот ва таянч мутахассислик дипломини олиш билан тугайди.

Магистратура аниқ мутахассислик бўйича олий касбий таълим бўлиб, бакалаврлик негизида камида икки йил давом этади. Ундаги таҳсил якуний квалификацияон давлат аттестацияси ва магистрлик диссертациясини ҳимоя қилиш билан ниҳоясига етказилади.

Шу билан бирга, биз ўз эҳтиёжларимиз ва ички шароитларимиздан келиб чиқиб, узлуксиз таълимнинг расмий тизимида якунловчи бир босқични ҳам жорий этишимиз керак. Бу босқич икки даражага бўлинади, яъни аспирантура ва докторантурадан иборат бўлади.

Аспирантура ниҳоясига етказилган магистрлик негизида 3 йил давом этади.

Аспирантуранинг мақсади — муайян мутахассисликлар бўйича олий квалификацияли илмий ва илмий-педагогик кадрларни шакллантириш. Аспирантура академик ва квалификацияон имтиҳонлари ҳамда номзодлик диссертацияларини ҳимоя қилиш билан якунланади. Бу якунларга кўра, танланган мутахассислик бўйича «фан номзоди» илмий даражаси берилади.

Докторантура фан номзоди илмий даражаси негизида 3 йил давом этади, диссертация ҳимоя қилиш билан якунланади.

Яқунига кура, танланган мутахассислик бўйича «фан доктори» илмий даражаси берилади. Бошқача айтганда, бу соҳада аввалги тартиб сақланиб қолади.

Булардан ташқари, янги тизимда қўшимча касбий таълим — қайта тайёрлаш ва малака ошириш масаласига ҳам катта эътибор берилиши керак».

29. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Таълим-тарбия ва кадрлар тайёрлаш тизимини тубдан ислоҳ қилиш, баркамол авлодни вояга етказиш тўғрисида»ги Фармонидан (1997 йил, 6 октябрь):

Мавжуд таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш, уни замон талаблари даражасига кўтариш, миллий кадрлар тайёрлашнинг янги тизимини барпо этиш, келажак учун баркамол, салоҳиятли авлодни тарбиялаш мақсадида:

«Таълим тўғрисида»ги қонун ва кадрлар тайёрлаш бўйича миллий дастурни ҳаётга татбиқ этиш ишлари давлат сиёсатининг устувор йўналиши деб ҳисоблансин.

Республикада таълим-тарбия тизимини тубдан ўзгартириш йўлида олиб борилаётган ислоҳотларни амалга ошириш ва бу борада қабул қилинган ҳужжатлар моҳиятини кенг жамоатчилик томонидан чуқур англаб олинишига ҳар томонлама шароит яратиш — давлат бошқаруви, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари, таълим-тарбия муассасалари ходимларининг энг долзарб вазифалари этиб белгилансин.

Таълим муассасалари, биринчи навбатда олий таълим муассасалари профессор-педагогик ходимлари сафидан етук ўқитувчи-кадрлар тайёрлаш, уларнинг ривожланган хорижий мамлакатлар таълимидаги ижобий тажрибаларини ўрганиши, ўқитишнинг янги педагогик технологиялари билан танишиши ва чет элларда тажриба орттиришини таъминлаш мақсадида «Устоз» республика жамғармаси ташкил этилсин».

30. «Устоз» республика жамғармаси фаолиятини таъминлаш тўғрисида» (1997 йил, 30 декабрь):

Умумтаълим муассасалари, биринчи навбатда, олий таълим муассасалари профессор-педагог ходимлари сафидан юқори малакали ўқитувчилар тайёрлаш, уларнинг ривожланган, демократик хорижий мамлакатлар таълимидаги ижобий тажрибаларни ўрганишларини, ўқитишнинг янги педагогик технологиялари билан танишишларини ва чет элларда тажриба орттиришларини қўллаб-қувватлаш мақсадида **«Устоз» республика жамғармаси ташкил этилди.**

Куйидагилар **«Устоз» республика жамғармаси фаолиятининг асосий йўналишлари** этиб белгилансин:

Ўзбекистон Республикаси ижтимоий-иқтисодий ҳаётининг устувор йўналишлари бўйича таълим муассасалари, биринчи навбатда, олий таълим тизими профессор-педагог ходимлари сафидан юқори малакали ўқитувчи кадрлар тайёрлашга кўмаклашиш;

иқтидорли ёш педагогларни аниқлаш, уларнинг иқтидори, ижодий қобилиятини ривожлантириш, касбий малакасини юксалтириш, ривожланган демократик давлатларнинг етук ўқув юртларида ва марказларида тажриба орттиришига кўмаклашиш;

профессор-педагог кадрларни хорижий таълим муассасаларига малака оширишга юбориш мақсадида танлов ўтказиш;

хорижда малака ошираётган ва тажриба орттираётган профессор-педагогларнинг таълим олиш жараёни, шунингдек, ўқишдан кейинги меҳнат фаолияти мониторингини олиб бориш, уларнинг илмий-педагогик имкониятидан самарали фойдаланишга кўмаклашиш;

Жамғарманинг Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишни жадаллаштиришга қаратилган мукофотларини таъсис этиш;

профессор-педагог ва ўқитувчиларнинг малакасини ошириш мақсадида ҳомийлар, шу жумладан, халқаро ташкилотлар ва жамғармалар билан узаро ҳамкорлик

алоқаларини ривожлантириш, ички ҳамда чет эллик сармоядорларнинг инвестицияларини юқори малакали профессор-педагог ва ўқитувчи кадрлар тайёрлашга жалб қилиш;

таълимга доир халқаро лойиҳа ва дастурларда иштирок этиш, узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимига ривожланган демократик мамлакатлар таълимидаги илғор тажрибаларини ёйиш.

31. Бухоро шаҳрининг 2500 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик нутқидан («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 22 октябрь):

«1417 йили Бухорода Мирзо Улуғбек қурдирган мадраса дарвозасига «Илм олмоққа интилиш ҳар бир муслим ва муслима учун қарзу фарздир» деган сўзлар ўйиб ёзилганида жуда катта маъно мужассам. Худди шунингдек, 1433 йили Улуғбек томонидан Фиждувонда барпо этилган мадраса не-не авлодларга илму маърифат зиёсини тарқатган.

Бухоро нафақат юртимиз, балки бутун Шарқнинг илм маркази бўлиб келган. Имом Ал-Бухорий, Абу Наср Форобий, Абу Али ибн Сино, Мир Кулол, Бобои Самосий, Фағнавий, Аҳмад Дониш, Абдурауф Фитрат, Файзулло Хўжаев ва бошқа шу каби буюк зотлар етишиб чиққан, таҳсил олган бу макон бундан кейин ҳам илму фан, маърифат ва ижод бешиги бўлиб қолаверали».

32. Хива шаҳрининг 2500 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги табрик нутқидан («Маърифат» газетаси. 1997 йил, 22 октябрь):

«Бундан минг йил муқаддам одамзод тарихидаги илк академиялардан бўлмиш — Маъмун академияси Хоразм заминида ташкил топгани билан ҳар қанча фахрлансак арзийди, албатта. Ўйлайманки, биз Маъмун академиясини Хоразм заминида қайтадан ташкил этсак, кўп улуғ иш бўлар эди.

Хоразм ва Хива заминида яшаган Паҳлавон Маҳмуд, Султон Вайс, Носириддин Рабғузий, Сулаймон Боқирғоний, Баҳовуддин Валад ва унинг буюк фарзанди Жалолиддин Румий, Абулқосим Али Хоразмий, Исмоил Журжоний, Сирожиддин Саккокий, Мунис, Огаҳий, Баёний, Сафо Муғанний, Чокар, Шерозий, Хожихон, Бола баҳши каби ўнлаб ва юзлаб алломалар, шоирлар ва санъаткорлар номини биз – бугунги авлод вакиллари чексиз эҳтиром билан тилга оламиз ва бошимизга кўтарамиз.

Барчамизга яхши маълум: Хиванинг мадрасаларида илм-фан чўққиларини забт этган, мана шу зиё ва билим масканларида таълим олган олим-мутафаккирлар, дин пешволари нафақат Ўзбекистон ва Ўрта Осиё тарихида, дунёнинг узоқ-узоқ юртларида ҳам ўз мўътабар номларини, ўчмас изларини қолдирганлар. Буни ҳеч ким инкор қила олмайди деб ўйлайман.

Хиванинг тўйи ёш авлод қалбида ўзлигини англаш, бебаҳо меросимизга ворислик, халқ яратувчилик даҳосига ҳурмат, бунёдкорлик ишларига рағбат туйғуларини уйғотишига нишонаман.

Бу табарруқ заминда етишиб чиқадиган юзлаб хоразмийлар, берунийлар, замахшарийлар ўзларининг тенгсиз салоҳияти билан жумлаи жаҳонни ҳайратга солади».

33. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Ислом Каримов. Тошкент. «Ўзбекистон» нашриёти, 1997 йил.

«Олимларимиз энг яхши анъаналарни ўзлаштириб, тарихий меросимизни чуқур ўрганиб, буюк ажлодларининг ишларини муносиб давом эттирмоқдалар. Илмий зиёлиларимизнинг муҳим фазилати ҳамма вақт билимга, илғор илмий тафаккурнинг олдинги марраларида бўлишга интилишдан иборат».

«Ўзбекистон инновацион ривожланиш турининг ҳозирги замон моделига ўтиш учун ҳамма зарур шароитларга эга. Бу

модель вужудга келтирилган илмий-техникавий салоҳиятдан кенг ва самарали фойдаланишга, фундаментал ва амалий фаннинг ютуқларини, чуқур илм талаб қиладиган технологияларни амалиётга кенг жорий этишга, юқори малакали, иқтидорли илмий кадрлар сонини кўпайтиришга асосланади. Бу — мамлакатимиз жаҳондаги иқтисодиёти ва саноати ривожланган давлатлар қаторига кириб боришининг зарур шarti ва мустақкам пойдевори бўлиб хизмат қилади».

34. «Замонавий кадрлар тайёрлаш — ислоҳотлар муваффақиятининг асоси» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1998 йил, 28 январь):

«Биз ҳаётимизнинг турли жабҳаларида, халқ хўжалигининг барча соҳаларида туб ислоҳотларни амалга ошириб, янгиланиш сари борар эканмиз, ушбу ислоҳотларнинг турмуш тарзимизни ижобий томонга ўзгартириши, маънавий юксалишимизга кўмак бериши ҳамда миллий гурур ва ифтихоримизни кучайтириши кўп жиҳатдан ҳар томонлама етук кадрларга боғлиқ эканини унутмаслигимиз лозим. Республикаимизнинг иқтисодий, сиёсий ва маънавий жиҳатдан равнақ топишида, бу соҳалардаги муаммоларни ҳал қилишимизда ҳам миллий кадрлар бош омиллардан бири бўлади».

35. Олий Мажлис XI сессиясида сўзланган «Қонунларимиз инсон манфаати учун хизмат қилсин» нутқидан («Маърифат» газетаси. 1998 йил, 6 май):

«Олимларимиз, таълим-тарбия даргоҳларининг тарбиячилари, ўқитувчилари Ўзбекистонга бўлган хавф ва таҳдидларни тўғри таҳлил қилиб, болаларимиз тақдири учун биринчи навбатда ёниб ҳаракат қилиши, болаларимизни бундай ёвуз хавфдан ҳимоя қилишлари керак. Тарбиячилар, олимлар, домлалар томонини бўлиб ўтирмаслиги лозим. Фарзандларимизни ким тўғри йўлга солади, ким уларнинг онгини тозалайди, ким уларга ҳақ гапларни гапириб, ҳаётда ўз эътиқодига суяниб яшашни ўргатади, тарбиялайди? Ёшларнинг

тўғри йўл танлашида ким биринчи бўлиб ёрдам бериши керак, уларга ким таянч бўлиши лозим?..»

36. «Тафаккур» журналининг Бош муҳарририга берилган интервью («Тафаккур» журнали. 1998 йил, 2-сон)дан.

«Кадрлар тайёрлашнинг Миллий дастурини ишлаб чиқиш билан боғлиқ жараён узоқ йиллар мобайнида бу соҳада талай муаммолар йиғилиб қолганини кўрсатади. Мен бунга ушбу дастур лойиҳаси устида саккиз ой мобайнида ишлаш жараёнида шахсан амин бўлдим. Шунинг учун ҳам бу оғир, масъулиятли, аммо ҳал қилишни асло пайсалга солиб бўлмайдиган ишни қадам-бақадам, изчиллик билан бажаришга бел боғладик.

Ишончим комил: агар бу ислохотни муваффақиятли равишда амалга ошира олсак, тез орада биз ҳаётимизда ижобий маънодаги «портлаш эффекти»га, яъни унинг самарасига эришамиз.

Бу нима дегани?

Кадрлар тайёрлаш миллий дастуримизда, шу жумладан, ҳали сиз тилга олган икки ҳужжатда назарда тутилган вазифалар тўлиқ амалга ошган тақдирда улар, биринчидан, ижтимоий-сиёсий иқлимга ижобий таъсир қилади ва натижада мамлакатимиздаги мавжуд муҳит бутунлай ўзгаради.

Иккинчидан, таълимнинг янги модели ишга тушгач, инсоннинг ҳаётдан ўз ўрнини топиш жараёни тезлашади. Ҳар қандай одам ҳам ўсмирлик чоғида, эндигина вояга етиб келаётган даврида жамиятдан муносиб ўрнини топиши керак.

Биз жорий этилаётган мазкур таълим модели орқали аввало ана шу вазиятнинг олдини оламиз. Қолаверса, ёшларни муайян бир ихтисосга эга қилиб, ҳаётга йўлланма берамиз. Дунёга умид билан қадам қўйиб келаётган навниҳол инсон ҳаётдан муносиб ўрнини топса, турмушидан, тақдиридан, ватанидан рози бўлиб яшайди, умр бўйи бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўлади.

Бу ғоят муҳим ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга бўлган масаладир».

«...Таълимнинг янги модели жамиятда мустақил фикрловчи эркин Шахснинг шаклланишига олиб келади. Ўзининг кадр-қимматини англайдиган, иродаси бақувват, иймони бутун, ҳаётда аниқ мақсадга эга бўлган инсонларни тарбиялаш имконига эга бўламиз. Ана шундан кейин онгли турмуш кечириш жамият ҳаётининг бош мезонига айланади. Шунда одам оломон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча — ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз масъулияти билан, онгли тарзда, озод ва ҳур фикрли инсон бўлиб яшайди. Бундай одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий-руҳий муҳитни сохта ақидалар, бақириқ-чақириқлар, ҳавойи шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл идрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётий мақсадлардан чалғитиб ҳам бўлмайди».

«Таълимнинг янги модели жамиятимизнинг потенциал кучларини рўёбга чиқаришда жуда катта аҳамият касб этади. Ҳар қайси инсонда муайян даражада интеллектуал салоҳият мавжуд. Агар шу ички қувватнинг тўлиқ юзага чиқиши учун зарур бўлган барча шарт-шароит яратилса, тафаккур ҳар хил қотиб қолган эски тушунча ва ақидалардан халос бўлади. Ва ҳар қайси инсон Оллоҳ таоло ато этган ноёб қобилият ва истеъдодини аввало ўзи учун, оиласининг, миллати ва халқининг, давлатининг фаровонлиги, бахт-саодати, манфаати учун тўлиқ бахшида этса, бундай жамият шу қадар кучли тараққиётга эришадики, унинг суръат ва самарасини ҳатто тасаввур қилиш ҳам осон эмас. Олдимизда турган буюк мақсадларга эришишда жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси қўшадиган ҳисса шу ҳисобдан беқиёс бўлиши муқаррар. Мен «портлаш эффекти» деганда айнан шундай ҳолатни назарда тутмоқдаман».

«Биз бир нарсани яхши англаб олишимиз керакки, умумий ва махсус билимларга эга, онгли, тафаккури ҳар хил «измлар»дан озод, замонавий дунёқараш, миллий ва умуминсоний кадриятларга ворис бўлган инсонларгина фуқаролик жамиятини барпо этишга ва уни янада такомиллаштиришга қодир бўлади.

Бу моделдан кўзланган яна бир мақсад бор. Унинг воситасида биз дунёдан муносиб ўрин олишга, ўзбек номини янада кенг ёйиб тараннум этишга эришамиз.

Бугун халқаро ҳаёт, кишилиқ тараққиёти шундай босқичга кирганки, энди унда ҳарбий қудрат эмас, балки интеллектуал салоҳият, ақл-идрок, фикр, илғор технологиялар ҳал қилувчи аҳамият касб этади. Амир Темур бобомизнинг «Куч — адолатда» деган машҳур таъбирини бугунги кунга нисбатан қўллаб айтадиган бўлсак, мен унга қўшимча қилиб «Куч — билим ва тафаккурда» деган бўлардим».

«Келгуси асрда бу тамойил янада кучаяди ва ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларини қамраб олади. Бинобарин, халқаро майдонда биз бошқа мамлакатлар билан соғлом фикр мусобақасига, ижодий рақобатга киришмоғимиз лозим бўлади. Бизнинг келажагимиз мана шу мусобақа ва рақобатга қай даражада бардош бера олишимизга боғлиқ. Ўйлайманки, бунинг учун миллатимизнинг салоҳияти ҳам, ақл-заковати ҳам етарли».

«...Ота-боболаримиз шуҳратининг соясига маҳдиё бўлиб юралиган даврлар энди ўтди. Бугун жаҳон биздан ўз сўзимизни айтишимизни, ўз тафаккуримизни намоён этишимизни талаб қилмоқда. Бошқа халқлар, бошқа миллатлар бизга ётсираб-бенисанд қарамаслиги, балки бизни эътироф этиши, бизни эҳтиром этиши керак. Биз ана шу юксак муносабат ва ҳурматга лойиқ бўлишимиз даркор. Тўққизинчи-ўн бешинчи асрларда маърифатли дунё бухорийлар, фарғонийлар, хоразмийлар, берунийлар, ибн синолар, улуғбекларни қанчалик иззат-икром қилган бўлса,

йиғирма биринчи асрда биз халқимиз, миллатимизга нисбатан ана шундай эҳтиромни қайтадан қўлга киритишимиз керак. Ўша даврда улуғ ажлодларимиз асос солган ва оламга донг таратган илмий мактабларни замонавий шаклда қайтадан тиклашимиз лозим.

Такрор айтаманки, бунга таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш билангина эришиш мумкин. Аслида таълим-тарбия соҳасидаги ислохотни чегараси ва поёни йўқ. Токи ҳаёт давом этар экан, таълим ҳам, тарбия ҳам замон ўртага қўяётган янги-янги талабларга кўра муттасил равишда ўзгариб-янгилашиб бораверади».

37. «Тарихий хотирасиз келажак йўқ» («Мулоқот» журнали. 1998 йил, 5-сон).

«Назаримда, ўзбек халқининг тарихий ўтмиши, ўзлиги, маънавияти ҳақида гапирётганда, бизда чуқур илмий асосга таянган таҳлил, муайян масалаларда аниқ ёндашув етишмаяпти. Илмий тилда айтганда, яхлит концепция йўқ. Ўзликни англаш тарихни билишдан бошланади. Исботталаб бўлмаган ушбу ҳақиқат давлат сиёсати даражасига кўтарилиши зарур».

«Биз комил инсон тарбиясини давлат сиёсатининг устувор соҳаси деб эълон қилганмиз. Комил инсон деганда биз, аввало, онги юксак, мустақил фикрлай оладиган, хулқ-атвори билан ўзгаларга ибрат бўладиган билимли, маърифатли кишиларни тушунамиз».

«Бизга мана шу анжуманларда манман деган олимлар билан, хоҳланг, иқтисод, хоҳланг, сиёсат, хоҳланг, тарих, маънавият соҳалари бўлсин, бемалол баҳслаша оладиган билимдон, зукко, маърифатли одамлар керак».

«Жамият тараққиётининг асоси, уни муқаррар ҳалокатдан қутқариб қоладиган ягона куч — маърифатдир».

«Ақл-заковатли, юксак маънавиятли кишиларни тарбиялай олсаккина, олдимизга қўйган мақсадларга эриша оламиз, юртимизда фаровонлик ва тараққиёт қарор топади».

«Маънавиятини тиклаши, тугилиб ўсган юртида ўзини бошқалардан кам сезмай, бошини баланд кўтариб юриши учун инсонга, албатта, тарихий хотира керак».

«Нега жаҳонга Аҳмад Фарғоний, Муҳаммад Хоразмий, ибн Сино, Абу Райҳон Беруний, Имом Бухорий, Амир Темур, Улугбек, Алишер Навоий, Бобур каби буюк сиймоларни берган бу миллат XVII—XIX асрларга келиб, то шу чоққача эришган юксалиш даражаларидан тушиб кетди?».

«Тарихий хотираси бор инсон — иродали инсон. Такрор айтаман, иродали инсондир».

«Энг мўътабар, қўлёзмамиз «Авесто»нинг яратилганига 3000 йил бўлаяпти».

«Авесто» айна замонда бу қадим ўлкада буюк давлат, буюк маънавият, буюк маданият бўлганидан гувоҳлик берувчи тарихий ҳужжатдирки, уни ҳеч ким инкор этолмайди».

«Модомики, ўз тарихини билган, ундан руҳий қувват оладиган халқни енгиб бўлмас экан, биз ҳаққоний тарихимизни тиклашимиз, халқимизни, миллатимизни ана шу тарихимиз билан қуроллантиришимиз зарур. Тарих билан қуроллантириш, яна бир бор қуроллантириш зарур».

«Биз фан ривожини учун, унинг таъминоти учун ҳеч нарсани аямаймиз. Абу Райҳон Беруний бобомизнинг бундан ўн аср бурун айтган фикрини эслатиб ўтмоқчиман: «Илм-фан кишиларнинг ҳаётий эҳтиёжларини қондириш заруратидан пайдо бўлади».

«Бизда довжурак, замонавий фикрлайдиган олимлар етишмайди. Мен академик Яҳё Фуломовни яхши билардим. У мустақил фикрга эга бўлган, керак бўлса, энг юқори лавозим эгасига ёқмайдиган тўғри гапни дадил айта оладиган олим эди».

«Сизлар миллатимизнинг ҳаққоний тарихини яратиб

беринг, токи у халқимизга маънавий куч-қудрат бахш этсин, гурурини уйготсин. Биз юртимизни янги босқичга, янги юксак маррага олиб чиқмоқчи эканмиз, бунда бизга ёруғ гоя керак. Бу гоянинг замирида халқимизнинг ўзлигини англаши ётади. Ҳаққоний тарихни билмасдан туриб эса ўзликни англаш мумкин эмас».

38. Олий Мажлис XII сессиясида сўзланган «Халқимиз жипслиги — тинчлик ва тараққиёт гарови» нутқидан (1998 йил, 28 август):

«...Мен сизларнинг эътиборингизга ҳавола этмоқчи бўлган **биринчи масала** — бу демократик жамият ва ҳуқуқий давлат барпо этиш борасида қабул қилаётган қонунларимизнинг сўзсиз бажарилишини таъминлаш масаласидир. Бугунги кунда барча муаммоларимиз қаторида бу масала энг долзарб вазифага айланмоқда».

«...**Иккинчи масала** — демократик тафаккур, ҳуқуқий тафаккурни шакллантириш масаласидир».

«...Юқори малакали, замонавий фикрлайдиган одамларнинг етишмаслиги бизнинг олға силжишимизда ҳамон катта тўсиқ бўлиб турибди. Бундай кадрларни, авваламбор ёш кадрларни топиш, ўстириш, тарбиялаш бугунги куннинг энг долзарб масаласига айланмоқда».

«...**Учинчи масала**, бу демократик институтларни, турли жамоатчилик ва нодавлат тузилмаларини, фуқароларнинг ўз-ўзини бошқариш органларини мустаҳкамлаш ва ривожлантириш масаласидир».

«...Демократик институтлар жамият ҳаётидан мустаҳкам ўрин олиши, ҳал қилувчи кучга эга бўлиши зарур. Бу гап ижтимоий ҳаётимизнинг барча соҳаларига — иқтисодиётга, сиёсатга ва албатта маънавиятга ҳам бирдай тааллуқлидир».

«**Тўртинчи.** Олдин айтганимдек, бу жамиятимиз тараққиётининг ҳозирги босқичида энг долзарб масаладир. Гап кадрлар тайёрлаш бўйича қабул қилинган миллий дастуримиз ҳақида бормоқда.

Яна бир бор таъкидлаб айтаман: бу масалани бирданига, бир кунда ечиш мумкин эмас. Кадрлар тайёрлаш узоқ давом этадиган жараён бўлиб, у ҳар биримиздан, такрорлайман, ҳар биримиздан астойдил, бетиним, изчил меҳнатни талаб этади. Бу соҳада узоқ йиллар мобайнида шу қадар кўп муаммолар тўпланиб қолдики, эндиликда сусткашликка йўл қўйиб бўлмайди.

Лекин қош кўяман деб, кўз чиқармаслик керак. Кадрлар тайёрлашда ўйламай босилган қадам хунук оқибатларга олиб келиши мумкин. Зеро, гап энг муқаддас ва нозик нарса — фарзандларимиз қалби ҳақида, маънавий ва ахлоқий тарбия асосларини яратиш, ёш инсонни муайян касбга йўналтириш ҳақида бормоқда. Бу муаммони ечиш учун аввало таълим тизимини — мактаб ёшигача бўлган бола тарбиясидан бошлаб, юқори малакали мутахассислар тайёрлаш, юксак ақл-заковат салоҳиятини шакллантириш, бунинг учун замонавий моддий-техник ва ахборот базасини яратишгача бўлган барча соҳаларни ислоҳ этиш керак. Бу таълим тизимига бевосита дахлдор соҳаларни бутунлай ислоҳ қилишни тақозо этади.

Энг аввало бизнинг таълим тизимига бўлган муносабатимизни ҳам тубдан ўзгартириш керак. Таълим ислоҳоти бизни демократик ўзгаришлар, янги жамият барпо этиш йўлидан дадил етакловчи, барчамизни ҳаракатлантирувчи ички куч бўлмоғи зарур. Ҳар биримизга беш бармоқдай, эскича айтганда, тўққиз пулдай аён бўлсинки, таълим-тарбия тизимини ўзгартирмасдан туриб, одамлар онгини, демакки, уларнинг турмуш тарзини ҳам тубдан ўзгартириш мумкин эмас.

Таълим тизимини ислоҳ этиш вазифалари муваффақиятли ҳал этилса, ижтимоий сиёсий иқлим кескин ўзгаради, одамлар онгида демократик қадриятлар қарор топади, инсон жамиятдаги ўрнини онгли равишда ўзи белгилайди.

Жамиятни янгилаш, эркин демократик давлатни шакллантириш, тараққиёт ва равнақ йўлидаги барча саъй-ҳаракатларимизни биз айнан мана шу тамойил асосида ташкил этишимиз керак».

**«Кадрлар тайёрлаш
миллий дастури»ни
амалга ошириш
борасидаги
публицистик
мулоҳазалар**

Биринчи фасл

АЖДОДЛАР ОРЗУСИ

Миллат қонидаги барҳаёт маърифат

Баркамол авлод тарбиялаш инсониятнинг энг ёрқин орзуси бўлиб келган. Бироқ дунё халқларининг барчаси ҳам бу ҳақда уйлайвермаган. Бундай орзудаги инсонлар азалий маърифатга, маданиятга мансуб бўлган юртларнинг донишмандлари — энг муътабар зиёлилари, ҳукмдорлари ҳисобланганлар. Уларнинг орасида Ўзбекистон деб аталмиш муаззам заминимизда яшаган боболаримизнинг уз ўрни, ҳурмати бор. Бу жаҳон ҳамжамияти томонидан қабул қилинган ҳақиқатдир. Баркамол авлодни

тарбиялаш орзусига уз тарихимиздан жуда кўп далиллар келтиришимиз мумкин. Ал-Форобийнинг «Фозил одамлар шаҳри» асаридаги гояни ёдга олинг. Унга кўра жамиятнинг ҳар бир фуқароси — мансаби, тутган ўрни, яъни ким булишидан қатъий назар ФОЗИЛ киши. Фозил инсон уз давлатининг барча қонун-қоидаларини яхши билади, унга амал қилади, фикрлайди, уз касбининг устаси, лозим бўлганда Ватани учун жон фидо қилади. Фозиллар шаҳри аҳолиси бир-бирига ҳурматда бўлади. Ота-она ва фарзанд, устозу

**Маърифатга
интилиш
халқимизнинг
азалий
фазилатларидан
биридир.**

**Ислом
КАРИМОВ**

шогирд уртасида шарқона назокат, меҳр ва эҳтиром булади. Аввало бундай фикр юритишнинг узи боболарнинг маънавий даражаси нақадар юксак булганлигини ва албатта бундай фикр айтиш бу борада кўп асрлик меросларни урганиш натижасида вужудга келишини таъкидлаш жоиз. Демак бизнинг баркамол авлод тарбиялаш ҳақидаги ниятимиз учун маънавий асос бор. Миллатимиз урф-одатларидаги, қонидаги маърифат тушунчаси, илм ва билимга интилиш хислати бир неча минг йиллар давомида шаклланган, сайқал топган.

Боболарнинг шу каби уй-фикрлари тилдан тилга кучган, китобларда қолган. Бундан халқ, айниқса юртбошилар хабардор булишган. Чунончи Соҳибқирон Амир Темур ҳам буюк давлат қуришда, иш юритишда ўтиб кетган боболарнинг ўғитлари, давр донишларининг маслаҳатлари билан ишлаганлиги тарихий манбалардан аён. Бутун дунёга маълумки уша даврда илм-фан ривожини учун шароит яратилган. Маданият ривожланган, бутун дунёни дол этаётган осмонупар минораю масжидлар бунёд этилган. Бу давлатни барча давлатлар энг юқори маданият ўчоғи сифатида тан олишган, ўз элчиларини жунатишган. Элчиларни юбориш мазкур давлатни ҳурмат қилиш, тан олиш натижасидир.

Маърифатни унутиш поймол бўлишдир

Амир Темур асос солган давлатни ҳаҳолат ботқоғига ботган авлодлар таназзулга элтдилар. Давлатнинг асоси — пойдевори нотўғри қўйилгани учун эмас, билъакс мустаҳкам асос устига яхши пиширилмаган гиштлар

*Мен олимларга,
илоҳиётчиларга,
файласуфларга ва
тарихчиларга
ҳурмат-эҳтиром
кўрсатдим. Мен
уларни ҳурмат
қилдим ва
эъзозладим.*

Амир ТЕМУР

қинғир-қийшиқ терилгани боис бинога дарз кетди. Туркистон XIX асрнинг иккинчи ярмида ўзга давлатга маҳв бўлди. Жаҳолат ҳеч қачон илм-фанни тан олмайди. Жаҳолатнинг бошида турган илмсиз кимсанинг тубан дунёқарашига хос биқиқ «қоидалар» вужудга келди ва бошқаларни унга бўйсунушга мажбурлай бошлади. Илм-фансиз боболар меросини ўрганиб, ривожлантириш у ёқда турсин, ҳатто асраб бўлмайди. Шу боис Амир Темур давлатчилиги, Форобийнинг фозиллар жамияти, Ибн Сино тиббиёти, Хоразмийнинг аниқ фанлари, Берунийнинг қомусий илми, Улуғбек коиноти — ҳамма-ҳаммаси жаҳолат пардаси ортида қолди, унутилди. Боболар орзуси орзулигича қолиб кетди.

Орзу йўқолса ҳаёт тўхтаган ҳисобланади. Шу боис боболар қонидаги шундай орзу XIX аср охирида бош кўтарди. Орзунинг поймол бўлишига жаҳолат сабабчи бўлганлигини Чор Россияси мустамлакасида эзилиб, ундан қутулиш чорасини излашга тушган юрт зиёлилари биринчи бўлиб таҳлил этишди. Озоллик учун ўз жонини тиккан миллат фидойиси, Туркистон жадидларининг

етакчиси, муфти Маҳмудхўжа Беҳбудий шу жаҳолатни келтириб чиқарган иллатларни таҳлил қиларкан, шундай хулосага келди:

«Дунёда турмоқ учун дунёвий фан ва илм лозимдур, замона илми ва фанидан бебахра миллат бошқаларга поймол бўлур». («Эҳтиёжи миллат». «Самарқанд» газетаси, 1913 йил, 26-сон).

Шу қисқача иқтибосда «Биз нега мустамлака бўлиб қолдик» деган саволга жавоб бор эди. Таъкидланаётган «дунёвий фан ва илм» бу бир давлатнинг қудратини, маданиятини, маънавиятини ривожланган мамлакатлар қаторида

*Дунёда турмоқ
учун дунёвий фан
ва илм лозимдур,
замона илми ва
фанидан бебахра
миллат
бошқаларга
поймол бўлур.
Маҳмудхўжа
БЕҲБУДИЙ*

сақлаб турувчи омилдир. Бундай илм-фаннинг ривожига эса таълим тизимининг пухталиги, фаннинг ривожланиши учун яратиладиган шароитдир. Шу боис Тошкентда Мунавварқори, Абдулла Авлоний, Бухорода Фитрат, Қўқонда Ашурали Зоҳирий, Самарқандда Абдуқодир Шакурӣ каби қатор жадидлар бу фикрга қўшилган ҳолда таълим ислоҳига киришдилар.

*Мозийга қайтиб
иш кўриш
хайрликдур.*

**Абдулла
ҚОДИРИЙ**

Миллий кадр ҳақида орзу

Таълим ислоҳотларини урганиш жараёнида қизиқ ҳолат куз олдимизда намоён бўлади. Маълумки Ўзбекистоннинг 130 йиллик асоратдаги тарихи икки хил мустамлака даврига тўғри келади. Биринчиси чор Россияси, бошқаси қизил империя даври. Бу икки хил мустамлакачилик сиёсатининг ҳам емирилиш давлари бор. Айни шу даврларда миллий озодлик ҳаракати намояндалари, юртнинг бошидаги миллат фидойилари таълим ислоҳоти борасида фикрлаганлар, ислоҳотни амалга ошириш, тараққиёт йўлларини қидирганлар.

Чор Россиясининг емирилиш даври маҳаллий зиёлилар — жадидларнинг миллий озодлик ҳаракатига тўғри келади. 1917 йилгача бўлган мазкур ҳаракатларнинг моҳиятида таълимни ислоҳ қилиш, ривожланган давлатлардаги илғор жиҳатларни узимизга мослаб олиш ғоясини илгари суришган, мактаблар очишган, дарсликлар чиқариб болаларни уқитишган.

Иккинчи — қизил империянинг емирилиш даври (СССР нинг сунгги йиллари)даги Ўзбекистон газеталари таҳламлиларини кузатганимизда амин бўлдикки, бунда ҳам таълим ислоҳотига

*Ишга яраб
қолса илминг
бир муддат,
Яна оширмоққа
айлагил
шиддат.*

Мирзо
УЛУҒБЕК

асосий эътибор қаратилган. Масалан, уша пайтда иттифоқ исканжасидаги Ўзбекистонга яқиндагина раҳбар булиб келган Ислом Каримов нутқидан олинган қуйидаги иқтибос—орзу, фикримизни исботлайди:

«Айтиш керакки, кадрларни пухтароқ қилиб тайёрламасдан, уларнинг кадрига етмасдан, уларга ишонмасдан ва қўллаб-қувватламасдан, ўйлайманки, бирон бир соҳада аҳволни ҳеч қанақа тарзда ўзгартириб бўлмайди». (Ўн биринчи чақиряқ Ўзбекистон Олий Советининг ўн биринчи сессиясида

сўзланган нутқ. «Уқитувчилар газетаси», 1989 йил 28 октябрь).

Аслида таълим тизимини ислоҳ қилиш лозимлиги туғрисидаги фикрни Ислом Каримов 1988 йили Қашқадарё вилоятида ишлаган чоғида: «Кишиларнинг умумтаълим ва профессионал даражасини ошириш, янги талаблар асосида кишиларнинг саводхонлигини ўстириш, узлуксиз таълим системасини жорий этиш - энг муҳим масала» эканлигини қайд этиб шундай деган эди: «...Ҳар ким чуқур ва мустаҳкам билимсиз олдимизда турган вазифаларни бажариш мумкин эмаслигини, ишда силжишга эришиш мумкин эмаслигини аниқ тушунмоғи лозим...» («Қашқадарё ҳақиқати», 1988 йил 24 май).

Ушбу фикрлар айтилган фурсатга қайтайлик. Собиқ тузум уз таназзулига ишонмай ҳукмронликни сақлаш учун талпинаётган, бунинг учун миллатлар ўртасида низолар уюштирилаётган, жиноятчилик ошган, кечқурунлари кучада юриб бўлмайдиган пайтда негадир кадрлар савияси, уларни сифатли қилиб тайёрлаш масаласи кун тартибига қўйилди. Бу не ухшашлик? Нега? Бу узига хослик аср бошида ҳам такрорланган. Негаки, озодликни қўлга киритиш мақсадида яшаган алломалар,

озодликка эришилгандан сўнг давлатни бошқарадиган ёшларнинг, аниқроғи кадрларнинг савияси, билим даражаси, фидойилиги, жасорати, матонати ҳақида уйлашган. Агар бундай кадрлар йўқ булса уларни тарбиялаш ҳақида қайгуришган. Чунки озодликни асраб-авайлаш учун давлатнинг ишлаб чиқариши ривожланган, аҳолиси таъминланган, ўз армиясини тиклай ва сақлай оладиган бўлиши, шунингдек, ўзга давлатлар билан тенг ҳуқуқда муносабатлар олиб борадиган миллий кадрлари булмоғи лозимдир. Шу боис улар «Озодлик» дея аюҳаннос солишдан аввал уни қулга киритадиган ва қулда сақлай биладиган баркамол авлод тайёрлаш ғамида ёниб яшашган. Улар озодлик орзусини рўёбга чиқаришнинг амалий йулларидан бири — ёшларни маърифатли қилиб тарбиялаш деб билганлар.

Юқорида И.Каримовнинг 1989 йилги нутқидан иқтибос келтиргандик. Уша нутқдан сўнг бир ой ўтгач кадрлар тайёрлаш масаласига янада аниқроқ, кенгроқ ёндашилганини кўрамыз:

«Республиканинг ҳозирги давригина эмас, келажаги ҳам туб миллатдан саноат ишчилар синфини шакллантириш муаммоси билан боғлиқ. Ўзингиз ўйлаб кўринг, 460 та кундузги ҳунар-техника билим юртининг ҳар бештасидан биридагина замонавий саноат касблари бўйича ишчилар тайёрланади. Ҳунар-техника билим юртларининг ҳар учтасидан биригина тўла ўқув комплексига эга. Уларнинг таълим мақсадлари учун замонавий машина-ускуналарга бўлган эҳтиёжини базавий корхоналар жуда қониқарсиз таъминламоқда. Корхоналар ва ҳунар-техника билим юртларининг шартнома системасига ўтиши ишчи кадрлар тайёрлаш кўламининг кескин қисқариб кетишига олиб келди, унингсиз ҳам ҳунар-техника

*Дунёда илмдан
бошқа нажот
йўқ ва
бўлмаганай.*

**Имом
ал-БУХОРИЙ**

Келажакда
Ўзбекистон
юксак
гаражада
тараққий
этган
иқтисоди
билангина
эмас, балки
билимдон,
маънавий
жиҳатдан
етук
фарзандлари
билан ҳам
жаҳонни
қойил
қилиши
лозим.

Ислом
КАРИМОВ

Билим юртлари Республиканинг тобора ўсиб бораётган эҳтиёжларини қаноатлантира олмаётган эди. Қора ва рангли металлургия, машинасозлик, қурилиш индустрияси, енгил саноат корхоналарининг кўпида иш жойлари мунтазам равишда бўш олмақда... Кўп ҳолларда бунинг сабаби бир хил—меҳнатга лаёқатли аҳолини ҳисобга олиш ва бир қанча мутахассисликлар бўйича ишчи кадрлар тайёрлашни ташкил этишдаги жиддий нуқсонлардир.

Очигини айтиш керак, бу аҳвол фақат иқтисодий вазифаларни ҳал қилишдагина эмас, шу билан бирга ёшларга касб ўргатишни ташкил этишда... йўл қўйилган нуқсонларнинг натижасидир.

Буларнинг ҳаммаси Иттифоққа бўйсунувчи кўпгина корхоналар жойларда ишчи кадрлар тайёрлаш ўрнига баъзан ўзлари учун осон, лекин маҳаллий аҳолини иш билан таъминлаш муаммосини чигаллаштирадиган йўлдан бориб, мамлакатнинг бошқа регионларидан тайёр ходимларни таклиф қилаётганликларининг бевосита оқибатидир. Бу йўл шаҳарларда уй-жой муаммосини тагин ҳам кескинлаштирмоқда, ишчилар синфи миллий отрядини вужудга келтиришга тўсқинлик қилмоқда...

Бу соҳада энг асосий нарса айрим, лекин тез-тез учрайдиган ночор «назарийетчилар» психологиясини ва тафаккурини ўзгартиришдан иборат, улар ана шундай ҳолларда маҳаллий аҳоли, ўзбеклар катта

саноат корхоналари шароитида ишлашга ўрганмаганлар, улар бундай корхоналарда меҳнат қила олмайдилар, улар кўпроқ қайта ишлаш тармоқларида, хизмат кўрсатиш соҳасида ишлашга мойилдирлар, деган сохта, айтиш мумкинки, жуда зарарли назарияни пеш қилишга уринадилар. Бундай мулоҳазаларни жиддий қоралаш керак... Бир нарса равшан—ишчилар ва инженер-техник кадрлар тайёрлашнинг таркиб топган системасини тубдан янгилаш талаб қилинади...» (Ислом Каримов. «Ўқитувчилар газетаси», 1989 йил 25 ноябрь).

Иқтибосга эътибор берган булсангиз, бунда биринчи бор кадрлар тайёрлашнинг тизимини тубдан янгилаш масаласи кутарилган. Демак, Ислом Каримов бу муаммони ечиш йулларини саккиз йил аввал уйлаган. Юқорида иқтибос келтирилган нутқдан бир йил утгач (1990 йил) эса Ислом Каримов миллий кадрлар тайёрлашни тизимга солишни режалаштирганлигини пайқаш қийин эмас. Қолаверса, унда 1997 йил Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида қабул қилинган «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»нинг илк чизмаларини кўриш мумкин.

«Биз ғалати вазиятга дуч келиб қолдик. Иш билан таъминланмаган аҳоли бор, иш бор, аммо иш жойлари банд эмас...

Кадрлардан самара олиш учун уларни тайёрлашга маблағ сарфлаш лозим. Агар

*Ўқув
қайда
бўлса,
улуғлик
бўлар
Ғилми
қайда
бўлса,
буюклик
бўлар.*

**Юсуф Хос
ҲОЖИБ**

биз ҳақиқатдан ҳам қашшоқлик ва қолоқлик кишанларидан қутулмоқчи бўлсак, ёшларни тайёрлаш билан жуда жиддий равишда шуғулланишимиз, замонавий касбни эгаллашда уларга ёрдам беришимиз керак. Бу соҳада хасислик ярамайди.

Бизга миллий кадрлар тайёрлашнинг махсус дастури керак, бу дастур:

— умумий таълим мактабларида дарс бериш сифатини ошириш, (ўқитувчиларни, методистларни қўшимча равишда моддий рағбатлантириш, махсус синфхоналар барпо этиш, олий ўқув юртларининг мактабларни оталиққа олишини йўлга қўйишни ва шу кабиларни);

— энг истеъдодли болалар учун мактаблар очишни;

— корхоналар билан мактаблар ўртасида сифат жиҳатидан янги муносабатларни жорий этишни;

— ҳунар-техника билим юртларида хўжалик ҳисобини жорий этишни ва шу асосда оммавий касб кадрларини тайёрлаш сифатини кескин оширишни;

— олий ўқув юртларида мутахассислар тайёрлаш системасини қайта қуришни, бу соҳага кадрлар тайёрлашнинг буюртма бериш усулини жорий этишни ўз ичига олиши керак...

*Бизга миллий
кадрлар
тайёрлашнинг
махсус дастури
керак.*

**Ислом
КАРИМОВ**

Жумҳуриятнинг юқори малакали миллий мутахассисларини тайёрлаш учун Иттифоқдаги ва чет эллардаги энг яхши марказларга ёшларни юбориш системаси аниқ ишлай бошлаши кераклиги ҳақида неча марталаб гапирилди» (И.Каримов. «Ўқитувчилар газетаси», 1990 йил 4 август).

Эътибор берган булсангиз Совет тузуми даврида миллий кадрлар тайёрлаш учун ёшларни чет эллардаги энг яхши марказларга юбориш, бундай тизим яратиш кераклиги айтилмоқда...

Мудҳиш тузумда биз ким эдик?

Юқоридаги булимда сузимизни иқтибос билан яқунладик. Уларга изоҳнинг ҳожати йўқ. Бироқ унинг сунгги уч сузини таҳлил этсак: «...неча марталаб гапирилди». Бу давр собиқ шўро замони эди. Бу тузумда миллатни ёруғликка олиб чиқувчи барча ҳаракат, гоё, гаплар гаплигича, янаям аниқроғи, баркамол авлод ҳақидаги орзулар орзулигича қолиб кетарди. Бу гоёни амалга ошириш учун ҳам мафкуравий ва ҳам иқтисодий жиҳатдан муте эди Узбекистон.

Мана яна бир мисол. 1989 йилнинг охирида Иттифоқ таркибидаги Узбекистоннинг биринчи раҳбари шундай фикрни илгари сурганди:

«Республика раҳбарияти келгуси йилдан бошлаб мамлакат ва чет эллардаги катта илмий марказлар докторантураларидан ва стажировка ўташ учун ёш олимларимизга юзта ўрин ажратиш масаласини СССР Фан ва техника давлат комитети олдига қўйди» (И.А.Каримов. Илм-фан имкониятларидан тўлароқ фойдаланайлик. «Ўқитувчилар газетаси», 1989 йил 2 декабрь).

Биз ушбу тилакнинг ижроси қандай булганлиги билан қизиқиб давр ҳужжатларини таҳлил қилдик. Бироқ кутилганидек — «катта оға» бундай «узбошимчаликка» кинояли сукут билан жавоб берганлиги аниқланди. Бу ҳам чўзилиб келаётган орзулардан бири эди... Бунда ҳеч бир миллатнинг ривожланишга ҳуқуқи йўқ эди. Ҳуқуқ талаб қилганларнинг эса ҳоли вой эди. Бу жамиятнинг нақадар мудҳишлиги ҳақида

Фақат бир
эзгулик бор —
билим
ва
фақат бир
ёмонлик бор —
жаҳолат.

СУҚРОТ

мустақилликка эришганимиздан сунг жуда кўп ёзилди, таҳлил этилди. Бу таҳлилларнинг энг ишончлиси мустаъбид тузумда яшаб, раҳбарлик қилиб, халқига хизмат қилиш нияти орзулигича қолиб кетганлар таҳлилидир. Мана саволга йўғрилган, Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг 1994 йилда Республика Олий Кенгаши XVI сессиясида сузлаган нутқидаги шундай таҳлиллардан бири:

«- Ҳўлаб кўринглар, азиз дўстлар, ўшанда бизлар ким эдик?

- Ҳша йиллар умуман қандай давр эди?

- Тақдиримиз, эркимиз кимларнинг кўлида эди?

- Каъба деб қаерга сигинар эдик? Ҳар тонг «Ассалом!...» деган мадҳия оҳанглари остида кимларга қуллуқ қилиб уйғонардик?

- Тилимиз, динимиз қай аҳволда эди? Имом Бухорий, Ат-Термизий, Хожа Баҳоуддин Нақшбандларнинг муқаддас хокларига эътибор бормиди? Амир Темур, Бобур ва бошқа бобокалонларимизнинг буюк номлари қайси тупроқларга қоришиб ётган эди?

- Миллий ғуруримиз, инсонлик шаънимиз, урф-одатларимиз қандай тушунчаларга алмаштирилган эди?

- Ҳўш, ўзимиз-чи? Ўзимиз ўзлигимизни билармидик? Қандай мўътабар замин, улуғ аждодларимизнинг ўлмас мерослари билан озикланган ер ўғлонлари эканимизни англармидик?

- Айтинглар, ўша кезлари Ўзбекистонни дунёда биров билармиди? Биров бизлар билан ҳисоблашармиди? Жаҳон миқёсида бирор киши бизни назарига илармиди?

- Юртимиз қандай ва қанча беқиёс бойликлар хазиnasi

*Илмга нисбатан
гўё чўпон каби
посбон бўлинглар,
лекин илми
фақат ривоят
қилувчи
бўлманглар.*

ҲАДИС

эканидан қай биримиз хабардор эдик?

- Гуё миллий ифтихор бўлмиш пахта, ҳақиқатда миллий гурур ўрнига бўйинтуруқ бўлиб, халқимизни ялангоёқ қилишдан, бошимизга азоб-уқубат, таъна-маломатдан бошқа нима келтирарди?

- Яна бир бор эслаб кўринглар, азиз юртдошларим, куни кеча эмасмиди бошимизни кўтармасдан яшаганимиз? Кремлинг ҳар бир имосига маҳтал бўлиб, ярим қулик ҳолатида кун кечирганимиз?..

У кунларни унутишга бизнинг асло ҳаққимиз йўқ. Буни ҳаммамиз яхши англаб олишимиз зарур» (Ижобий ишларимизни охирига етказайлик. «Маърифат» газетаси, 1994 йил 28 сентябрь).

Ҳа, ҳақиқатдан ҳам унутишга ҳаққимиз йўқ уша мутеликни.

Юртнинг зиёли фарзандлари орасида миллатининг равнақи ҳақида уйлайдиган фидойилар доим топилар экан. Бундай инсонлар миллат равнақини таълим ислоҳи орқали кўрардилар, бу ишни амалга ошириш учун изланардилар. Юқорида икки мустамлака тузумнинг емирилиш даврида яшаган миллат фидойилари фикрларидан иқтибослар олдик. Бунинг биринчи боиси давр руҳини сездирмоқ, қолаверса миллатимизнинг баркамол авлод орзусида 130 йил яшаганлигини таъкидламоқ эди.

Мустамлаканинг «оқ» ёки «қизил»лигидан қатъий назар, эзилаётган томоннинг озодликни қўмсаши, хом-ашё базаси эканлиги ва яна купгина жиҳатлари ухшаш булади. Бироқ 1917 йиллар билан 1991 йилларнинг уртасида катта фарқ бор эди. Аввалгисида истиқлолга эришилмади ва табиийки,

*Мозий
истиқболнинг
тарозусигур,
ҳар ким
ўлчасун-да
билсун.*

**Маҳмудхўжа
БЕҲБУДИЙ**

*Ҳар қандай
миллатнинг равнақи,
умумбашарият
тарихида тутган
ўрни, мавқеи ва
шуҳрати бевосита
ўз фарзандларининг
ақлий ва жисмоний
етуклигига
боғлиқдир.*

Ислом КАРИМОВ

бу ислохотни бошлаган миллатимизнинг барча зиёлиси қатагон қилинди. Баркамол авлод гоёси орзулигича қолиб кетди. Мустамлакадан қутулишнинг иккинчи уринишида (1991 йил) эса орзуларнинг рўёбга чиқиши учун имконият тугилди. Бу имконият Ўзбекистоннинг қуллик занжирини узиб, уз МУСТАҚИЛЛИГИНИ эълон қилгани бўлди. Бунга сабаб МДХ давлатлари орасида биринчи бўлиб уз мустақиллигини эълон қилган Ўзбекистон Республикаси ва унинг мард ўғлони **Ислом Каримов** бўлди.

Иккинчи фасл

МУСТАҚИЛЛИК — ОРЗУЛАР РЎЎБИ

Буюк неъмат қандай имкониятлар яратди?

Мустақиллик — бу миллат орзуси, уз ривожланиш йулини узи танлаш ҳуқуқи. Мустақиллик — бу узига беклик. Мустақиллик — бу орзулар рўёби. Ўзбекистон уз орзуларини рўёбга чиқариш учун имкониятга эга бўлди, ҳаракат бошланди. Бироқ баркамол авлод орзуси буйича давлатнинг қонун даражасидаги махсус дастури ҳали бери ишланмаслиги мумкин эди. Собиқ иттифокдан ажралган бошқа мамлакатлар каби фақат бугун ҳақида уйлаш, бугуннинг муаммоларига уралашиб қолиш ҳолати ҳам бўлиши мумкин эди. Бахтимизга миллатни ривожланган давлатлар қаторига олиб чиқиш учун уз йулига эга бўлган раҳбар—Ислом Каримов Ўзбекистон Президентлигига сайланди. Унинг кадрлар тайёрлаш миллий дастури борасида аввалдан уз режалари — орзулари бор эди.

Вақт
пиллапояс
чексиздир,
бир-
бирининг
ўрнини
эгаллаб
борадиган
авлодлар
зинадан
зинагагина
кўтарилаци-
лар, холос.
Жамланган
тажрибани
ҳар бир
авлод ўзидан
кейин
келаётган,
ўзидан кейин
уни
тараққий
эттирадиган
ва
бойтадиган
навбатдаги
авлодга
етказиб
беради.
Абу Райҳон
БЕРУНИЙ

Юқорида 1917 йил билан 1991 йилнинг фарқи ҳақида фикр юритганимизда мана шу жиҳатларни ҳам эътиборга олгандик. Мустақил юртнинг ҳукумат бошига мустамлакачиликнинг азобини раҳбар лавозимида татиб курган, реал орзуларига эга булган инсон келди. Уни халқ сайлади, бу билан у ўз келажагини белгилади.

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ҳақида ҳукумат даражасидаги бу фикрни Ўзбекистон Президенти Ислоҳ Каримов Вазирлар Маҳкамасининг «Ўзбекистоннинг 1996 йилдаги ижтимоий - иқтисодий тараққиёти яқунлари ҳамда 1997 йилдаги иқтисодий ислоҳотларнинг устивор йўналишлари»га бағишланган мажлисидаги нутқида баён этди:

«1997 йилда биз яхши, замонавий талабларга жавоб берадиган кадрлар тайёрлаш масаласига алоҳида эътибор беришимиз керак.

Таълим тизимини тубдан қайта кўриб чиқиш вақти етди, профессионал билимларни эгаллаш имкониятларини кенгайтириш, маъмур — менежерларни тайёрлашни йўлга қўйиш, янги шароитларда, янги замонавий технологияларда ишлашга қобил ишчи ва мутахассисларни тайёрлашни йўлга қўйиш лозим.

Биз бугун шунга тайёрмизми? Бунинг учун зарур куч ва ресурсларимиз борми?

Мана шу минбардан туриб, қатъий айтаманки, ҳа Ўзбекистон ана шундай куч-

қувват ва ресурсларга эга» («Маърифат» газетаси, 1997 йил 1 март).

Савол туғилиши мумкин. 1996 йилгача таълимда ислоҳотлар бўлмадимиз? Нега тўрт йил кутилди?

Биринчи қонун нима берди?

Аввалги бўлимни савол билан тугатдик, демак янги бўлимни шу саволга жавоб беришдан бошлаймиз. Аввало жамиятнинг ҳар бир соҳаси каби таълимда ҳам ислоҳотлар амалга оширилди. Мустақилликка эришганимизнинг биринчи йилида (1992) Мустақил Ўзбекистонимизнинг «Таълим тўғрисида»ги биринчи қонуни қабул қилинди. Мазкур қонун аввало, Ўзбекистон таълимида илгари эришилган муваффақиятларни сақлаб қолишга хизмат қилди. Бу қонун ўша давр учун жуда зарур эди. Ахир жамият қонунсиз яшаса, вужудга келадиган бушлиқни бир тасаввур қилинг. Айниқса, таълим соҳасида бундай ҳол жуда салбий оқибатларга олиб келиши тажрибаларда кўп синалган. Мазкур қонуннинг яна бир хусусияти шунда эдики, у эски тузум сарқитларини кўрсатиб беришга хизмат қилди. Демак, тўпланган ижобий жиҳатларни сақлаб қолган, иллатларни англаб олишимизга хизмат қилган, аниқроғи эски тизимдан янгисига ўтишга кўприк вазифасини ўтаган қонуннинг аҳамияти улқандир.

*Цивилизация
нима
дегани? Бу
олға
кетаётган
инсон ҳар
қадамда
юзага
келтира
ётган
доимий
кашфиёт
лардир:
тараққиёт
сўзининг ўзи
ҳам шундан
келиб
чиққан.*

Виктор
ГЮГО

Шу билан бирга 1992 йилда қабул қилинган «Таълим туғрисида»ги қонун яратган имкониятлар сабаб таълим тизимига қатор янгиликлар кириб келди. Уларнинг асосийларини қисқача изоҳлаб утсак арзийди. Олий ва урта махсус уқув юртларига адолат мезони ҳисобланган тест тизими жорий этилди. Бунинг оқибатида эски тузумдан сарқит бўлиб қолаётган таниш-билишчилик, порахўрликка, қисқаси, адолатсизликка барҳам берилди. Тестга нисбатан, аниқроғи давлат олиб бораётган сиёсатга нисбатан халқнинг ишончи ортди. Бу ишнинг бошида ҳам давлатимизнинг раҳбари бош бўлиб турди.

Тест — адолат мезони

1993 йилда олий таълим тизимидаги ислохотларга кенг эътибор берилди. Бу масала Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасида алоҳида йиғинда таҳлил этилди. Мажлисни бошқарган Ўзбекистон Президенти Ислоҳ Каримов кадрлар савияси ҳақида, олий уқув юртларининг аҳволи ва уларнинг ишлаб чиқариш корхоналари билан муносабатлари ҳақида фикр билдираркан, тест тизимининг афзалликлари ҳақида шундай деганди:

*Бир кунлик
адолат — юз
кунлик
тоат-ибодатдан
афзал.*

АМИР ТЕМУР

«Ўғил-қизларимизни ўқишга қабул қилишда тест усулининг қўлланиши ижобий қадам бўлди. Бу қинғир ишлар пайини қирқади, миш-мишларга чек қўяди, истеъдодли ёшларни танлаб олиш имконини беради. Бинобарин бу ишни янада такомиллаштириб бориш керак.

... Айрим домлалар имтиҳон пайтида пул олармиш, деган хунук гаплар ҳам қулоққа чалиниб қолади. Шамол бўлмаса дарахтнинг учи

қимирламайди. Баъзи олий ўқув юртларида назорат издан чиққани, айрим домлалар пора олгани ҳам маълум. Бу гаплар қабул комиссиясининг обрўйига путур етказди, улар бундай қусурлардан фориг бўлиши керак. Аксарият қабул комиссияларининг таркиби йиллар давомида ўзгармайди: бир хил одамлар ишлайверади. Мен уларнинг ҳаммаси нопок демоқчи эмасман, балки бир-икки фоизи шундайдир... Ўйлайманки, тест усули бундай бўлмағур гапларга ҳам чек қўяди.

Қабул имтиҳонларини тест усулида олишга оқ фотиҳа беришимиз, бу усулни такомиллаштиришимиз даркор» («Илм-зиё салоҳияти — юрт бойлиги». «Маърифат» газетаси, 1993 йил 21 июль).

Дарҳақиқат тест тизими жуда кўп булмағур гапларга чек қўйди. Вақт ўтгани сайин тест тизими такомиллашиб бормоқда ва энг асосийси унга ишонч ортмоқда.

Таълим тизимида адолат ўрнатилди. Ўзбекистон Президентининг бобокалонимиз Амир Темурнинг «Куч — адолатдадир», деган уғитига мос йул тутганлиги боис оддий халқ кунглида бу кунлардан ёрқин хотиралар қолди.

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБ

*Ассалому алайкум муҳтарам
ва ҳурматли Президентимиз
Ислом Абдуғаниевич!*

*Мен 4 фарзанднинг онасиман.
Бугунги кун мен учун жуда бахтли
кун. Чунки менинг учинчи ўғлим
бугун тест синовларидан муваф-
фақиятли ўтиб химия - технология
олийгоҳининг талабаси бўлди.
Сизнинг бошчилигингизда мамлакатимиз
мустақил бўлгандан бери,*

*Ақлий заковат
ва руҳий-
маънавий
салоҳият
маърифатли
инсоннинг
икки
қанотиғидир.*

**Ислом
КАРИМОВ**

Сизнинг тавсиянгиз билан олийгоҳларга кириш тест синовлари асосида қабул қилиш бошланган даврнинг биринчи йили (1993 йилда) катта ўғлим ўз билими билан Тошкент кимё-технология олийгоҳига кириб бу йил уни муваффақиятли тугатди. Яна бир ўғлим 1995 йилда тест синовларидан муваффақиятли ўтиб, Тошкент юридик олийгоҳи талабаси бўлди. Мустақиллигимизнинг 7- йиллик байрами арафасида учинчи ўғлим ҳам тест-синовларидан муваффақиятли ўтиб, Тошкент химия-технология олийгоҳининг талабаси бўлди. Менга бундан ортиқ бахт йўқ.

Агар совет даврида бўлса, фарзандларимнинг шунчалик муваффақият билан ўқишларга киришларига ақлим етмасди. Мустақил Ўзбекистонимизда, Сизнинг бошчилигингизда тест-синовларининг жорий қилинганидан жуда миннатдорман.

Сиз оқилона бошқараётган мустақил демократик мамлакатимизга фарзандларимнинг келажакда етук мутахассис бўлиб етишишига ишончим комил.

Сизнинг оқилона иш юритишингиздан жуда миннатдорман. Илоҳим тани-жонингиз соғ бўлсин, дунё тургунча туринг. Бола чақаларингизни бахтига, қолаверса бизнинг бахтимизга доимо соғ бўлиб юринг. Мустақил Ўзбекистонимизнинг мустақиллигини мустаҳкамлашда Сизга доимо куч-қувват тилайман. Сизнинг бу сайи-ҳаракатларингизда менинг фарзандларим ҳам ўз ҳиссаларини қўшишса, мен ўзимни дунёдаги энг бахтиёр она деб ҳисоблайман.

**Биз ўз
истеъдодли,
фидоий
болаларимиз,
фарзандларимизга
билим ва касб
чўққиларини забт
этиши учун қанот
беришимиз керак.**

Ислом КАРИМОВ

Сизга ҳурмат ва
эҳтиром билан
Осудахон Мадиева,
Тошкент шаҳар
8-Бизнес мактабининг
ишлаб чиқариш устаси.

**Президентга ёзилган
илк мактуб ёхуд ноёб
иқтидор соҳибларига
гамхўрлик**

Ортимизни азалдан даҳолар юрти деб, ҳақли равишда ҳамиша фахрланиб келамиз. Имом Бухорий, Ибн Сино, Беруний, Мирзо Улугбек, Алишер Навоий ва Мирзо Бобур каби буюк алломаларимиз узларининг ёрқин истеъдодларини жуда ёшлик чоғларидан намоян қилганлар. Шунинг учун буюклик, юксак истеъдод эгаси бўлиш қонимизда бўлиб, ҳозирги кунда куплаб иқтидорли болаларнинг етишиб чиқаётганлиги бежиз эмас.

Шулардан бири тўққиз яшар олтинчи синф ўқувчиси Муроджон Республикамиз Президентига биринчилардан бўлиб мактуб ёзган:

*«Ассалому алайкум, ҳурматли Президентимиз
Ислом Абдуғаниевич Каримов!*

Сизни Республикамиз Мустақиллигининг бир йиллиги билан табриклайман.

Сизга узоқ умр, сиҳат-саломатлик тилайман.

Сиз бизни ота-онамиз бағрида тинч ва осойишта яшашимиз, ўқишимиз учун кеча-кундуз тинмай ҳаракатлар қилаясиз.

Сизни таърифлаш учун шоирларимиз айтгандай, ўзимиздаги сўзлар хазинасининг мулки етмайди.

Агар керак бўлса, жонимни ҳадя қилай десам, бу кичкина жоним етмайди. Шахсан мен Сизнинг болалик, ўқувчилик йилларингиз ҳақида кўп нарсаларни билгим келади. Уйлайманки, Республикамиздаги барча ўқувчилар ҳам Мустақиллигимиз

*Қобилиятли одамни
тарбия қилмаслик
зулмкорлик ва ноқобил
одамга тарбия
ҳайфдир. Тарбиянгни
аяб унисини нобуд
қилма, тарбиянгни
бунисига зое
кетказма.*

Алишер НАВОИЙ

Илмдан бир
шуъла дилга
тушган он,
Шундан
билурсанким илм
бепоён.

ФИРДАВСИЙ

асосчиси бўлган ҳимоячимиз, Сиз ҳақингизда билишни истайдилар.

Мен ҳақимда билмоқчи бўласангиз эндигина тўққиз ёшга тўлдим, лекин олтинчи синфда ўқийман. 1989 йили Тошкент шаҳридаги 84-мактабнинг биринчи синфига ўқишга бордим, яхши ўқиганим учун мени учинчи синфга кўчиришди. 1991 йилда эса учинчи синфдан бешинчи синфга кўчиришди.

Республикамиз Мустақиллигининг бир йиллик байрамини нишонлаш арафасида Сизга ўқувчилик ваъдамини бериб, тинмай ўқиб, ўрганиб, узоғи билан ўн икки-ўн уч ёшимда ўн биринчи синфни

тамомлаб, олий ўқув юртига кираман.

Насиб этса тамомлаб, Республикамининг Мустақиллигини мустаҳкамлаш учун бор кучимни, билишимни аямайман.

Салом билан

Мурод Мирзо Шарифжон ўғли».

Ўз навбатида Президентимиз ҳам Муроджонга жавоб мактуби ёзганлар. Мана уша мактуб:

«Муроджон!

Хатингни эътибор билан ўқиб чиқдим. Мактабда эришган муваффақиятларингдан хурсандман. Синфдош ва мактабдош ўртоқларинг билан дўстона муносабатлар ўрнатганингга, уйда эса ота-онангга яхши кўмакчи эканлигингга ишонаман.

Муроджон! Сен эришилган натижалар билан кифояланиб қолмаслигингга, мактаб дарсларини ҳам бундан буён чуқур билиб боришингга, дунёга Улугбек, Абу Али ибн Сино, Ал-Беруний, Ал-Хоразмий каби ва бошқа ажойиб олим, мутафаккирларнинг ёрқин намояндаларини етиштириб берган гўзал ўлкамиз ва унинг халқи тарихини ўрганишингга ишончим комил.

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Муроджон! Сенга ўқишда янги ижодий муваффақиятлар тилайман ва Ўзбекистон Мустақиллигининг бир йиллиги байрам қилиниши муносабати билан тантаналарга таклиф этаман.

*Ўзбекистон Республикаси Президенти
Ислом Каримов.*

Дарҳақиқат, Муроджон Шарипов уз ваъдасининг устидан чиқди: 12 ёшида Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатияси университетининг талабаси бўлди.

Ана шундай ноёб истеъдод эгаларидан бири нафақат озод юртимизнинг, балки Марказий Осиёнинг энг ёш гроссмейстери, ТошДУ механика-математика факультетининг талабаси Рустам Қосимжоновдир. Шахмат соҳасидаги юксак ютуқлари ва юртимиз шуҳратини дунёга танитаётганлиги учун Рустам Қосимжоновга давлатимизнинг «Ўзбекистон белгиси» кукрак нишони берилди ва Президентимиз томонидан совға сифатида компьютер ва бошқа қимматбаҳо буюмлар тақдим этилди.

Ҳа, бундай истеъдодли ва иқтидорли ёшларга алоҳида эътибор берилмоқда ва доимо ғамхурлик қилиб келинмоқда. Президентимиз тарихчи олимлар билан 1998 йилда булган учрашувда ҳам истеъдодли ёшларга булган муносабатларини шундай баён этадилар:

«Муҳими, ёшларнинг орасига кириш, уларнинг ичидан қобилиятли, филойларини топиш, уларнинг юрагини ёндириш керак. Бизда 30-35 ёшли академиклар борми? 16 ёшга кирган ўспирин — Рустам Қосимжонов шахмат бўйича қандай натижаларга эришди, жаҳон миқёсида голиб бўлди!

*Тарбия уч
нарсанга эҳтиёж
сезади:
истеъдодга,
илмга,
машққа.*

АРАСТУ

Шахмат ҳам фан, бу математика дегани эмасми?

Демоқчиманки, биз ана шундай ёшларимизга ишонамиз, суянамиз, келажак

Камолотга
эришиш
учун, аввало
қалб
покизалиги
ҳақида
ўйлаш керак.

Қалб
покизали-
гига эса
юрак
ҳақиқатни
излаганда
ва руҳ
орифликка
интилган
тақдирда-
гина

эришилади.
Буларнинг
барчаси
ҳақиқий
билимга
борлиқдир.

КОНФУЦИЙ

умидларимизни улар билан боғлаймиз. Уларга қанча тез йўл очиб берсак, илмда, ижодда шунча кўп изланиш, баҳс бўлади. Изланиш, баҳс, мунозара бор жойда эса ҳақиқат юзага чиқади, тараққиёт бўлади».

Хориждан келтирилган олтинлар

Тест таълим тизимидаги бир янгилик булса, иқтидорли ва истеъдодли фарзандларимиз учун янги турдаги уқув муассасаларининг ташкил этилиши ҳам узига хос янгилик булди. Бу Ислом Каримовнинг 1990 йилдаги орзуларидан бири — «энг истеъдодли болалар учун мактаблар очиш» ғоясининг амалга ошиши эди. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури кун тартибига қўйилгунга қадар юртимизда 300 дан зиёд янги турдаги уқув муассасалари очилди. Айниқса лицейлар тилга тушди. Ота-оналар «болам лицейда ўқийди», дея гурурланадиган булишди. Чунки, лицейларни тугатганларнинг кўпчилиги олий ўқув юртларига кириш учун тест имтиҳонларидан юқори балл тўплаб, талабалик бахтига мушарраф булишди. Айрим лицей битирувчиларининг барчаси, аксарият лицейларнинг эса 85 дан 98 фоизгача битирувчилари олий ўқув юртларининг талабалари булишди.

Иқтидорли болаларимиз бу таълим даргоҳларида хорижий, хусусан, инглиз

*Келажаги
буюк
давлат энг
биринчи
навбатда
бўлажак
фуқаро-
ларининг
маданияти,
маълумоти
ва маъна-
вияти
ҳақида
камхўрлик
қилмоқи
зарур.*

**Ислом
КАРИМОВ**

тилини ҳам пухта ургана бошладилар. Бу уларнинг халқаро фан олимпиадаларида қатнашиш имкониятини яратди. Қарангки, биринчи йилдаёқ йигитларимиздан бир нечаси ушбу мусобақа ғолиблари бўлишди. Айни кунгача 35 нафар лицей ўқувчилари турли фан олимпиадаларида олтин, кумуш ва бронза медалларини қўлга киритиб, УЗБЕКИСТОН деган номнинг бир қанча ривожланган давлатлар орасида тилга олинишига эришдилар. Бу юрт фарзандларининг салоҳияти юқори эканлигидан дарак беради. «Ўзбекистон — улкан имкониятлар мамлакати» дейилганда унинг интеллектуал салоҳияти ҳам тушунилиши табиий ҳол.

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБ

Муҳтарам Ислом Абдуғаниевич! Биз жонажон республикаимиз мустақиллиги шарофати билан сизнинг иқтидорли ёшларни қўллаб-қувватлаш тўғрисида фармонларингиз ҳамда гўзал диёримиз ёшларининг илм-фаннинг барча соҳалари бўйича дунёдаги илғор мамлакатлар ёшлари билан беллаша оладиган даражада билим олишга кўрсатаётган мунтазам эътиборингиз ва ғамхўрлигингизни ҳис қилиб турибмиз. Уларга жавобан меҳрибон устозларимиз ёрдамида жаҳон фан олимпиадаларида она Ўзбекистонимиз шарафини муносиб ҳимоя қилиб, дастлабки ютуқларни қўлга киритдик. Илк қалдирғоч

сифатида республикамиз мактабларининг 33 нафар тенгдош ўқувчилари биргаликда Аргентина, Голландия, Грузия, Польша, Чехословакия, Туркия давлатларида математика, физика, биология, кимё ва экология бўйича ўтказилган бир қатор олимпиадаларда иштирок этиб, 10 та олтин, 4 та кумуш, 17 та бронза медалларини ва 3 та юқори даражали дипломларни қўлга киритдик.

Халқаро олимпиадаларда энг юксак натижалар кўрсатган ўн икки нафар 11-синф ўқувчилари Сизнинг фармонингизга мувофиқ олий ўқув юртларига имтиҳонсиз, имтиёзли қабул қилиндилар. Бошқа қатнашчилар умумтаълим мактабларда ўқишни давом эттирмақда.

Биз қайси мамлакатда, қайси фан бўйича мусобақаларда иштирок этмайлик, азиз Ўзбекистонимиз шарафини ҳимоя қилаётганимизни бир лаҳза ҳам ёддан чиқармадик. Зеро олимпиада топшириқларини ечиш жараёнида қаршимизда турган гўзал байроғимиз юртимизда Ватанимиз шаъни борлигини доим эслатиб турди.

Юртимизда 1-октябрь куни биринчи марта умумхалқ байрами сифатида нишонланган Ўқитувчилар ва мураббийлар куниде биз ҳам иштирок этдик. Бундай байрам билишимизча, дунёда фақат бизнинг мамлакатимиздагина ўтказилади ва у зўр кўтаринкилик вазиятида нишонланади. Тошкентда бўлганимизда мухташам Амир Темур музейида, санъат ва маданият кошодаларида бўлдик. Ниҳоятда гўзал пойтахтимиз борлигидан фахрландик, қалбимиз ғурурга тўлди.

Ҳаракат заиф
бўлган жойда,
кучли билим
фойдасиздир.
Ҳаракатсиз билим
— ипсиз камон
ўқидир.

Аз-ЗАМАҲШАРИЙ

Муҳтарам Ислоҳ Абдуғаниевич! Мамлакатимиз ёшларига кўрсатаётган ғамхўрлигининг биз чин юракдан ҳис қилиб турибмиз — бу ғамхўрлик ва яратилаётган шароитларга муносиб маънавий етук, маърифатли, зукко ва фидойи фарзандлар бўлишга сўз берамиз.

Бахтимизга доимо соғ-саломат бўлинг!

Ўзбекистон Республикасининг халқаро олимпиадаларда иштирок этган ва ғолиб чиққан бир гуруҳ ўқувчилари.

Файзулла Шоисматов, Шаҳриёр Турғунов, Шерзод Мадраҳимов,
Ориф Мелибоев, Фарруҳ Қорабоев, Игорь Иванов,
Константин Строкович, Алишер Раҳмонов, Ҳаёт Ҳалимов,
Евгений Ким, Павел Маненков, Қаҳрамон Аслонов,
Нодирбек Ҳусайнов.

Ўқитувчилар куни қайси давлатда умумхалқ байрами?

*Ўз-ўзини эл ишига
бақишлаган, инсон
тарбиясига жон
тиккан олижаноб
ўқитувчиларни,
мўътабар
муаллимларни
бундан буён ҳам
бошимизга
кўтарамиз.*

Ислоҳ КАРИМОВ

Мустақилликка эришилган кундан бошлаб, мактабларга, ўқитувчи-мураббийларга, уларни моддий ва маънавий рағбатлантириш, ёрдам бериш масалаларига собиқ иттифоқ таркибидаги бошқа давлатларга нисбатан эътибор кучайтирилди.

Бунга хориж матбуоти ҳам эътибор бера бошлади. Келинг шу масалага Россиянинг «Известия» газетасидаги «Ўзбекистон маош ва стипендияларни оширди» сарлавҳали мақоласидан иқтибос келтирсак:

«Яқинда сайланган Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислоҳ Каримов фармонига кўра аҳолини

ижтимоий ҳимоя қилиш чоралари кўрилди. Қатор давлат муассасаларида, хусусан халқ таълими, соғлиқни сақлаш, маданият ишлари соҳаси ходимларининг иш ҳақи 1990 йилга нисбатан 4,5 баробар, 1991 йилга нисбатан эса 2 баробар, талабалар стипендиялари эса 2,2 баробар оширилди».

Шунингдек, ўтган давр мобайнида 97968 нафар халқ таълими ходимига давлат уйлари бепул хусусийлаштирилиб берилди, 21946 нафар ходимга эса ташкилот ва муассасалар тасарруфидаги уйлар хусусийлаштирилиб берилди. 35841 нафар педагог ходимга шахсий қурилиш учун ер майдонлари ажратилди, қишлоқларда истиқомат қиладиган педагогик ходимларнинг ҳаммаси коммунал хизмат учун тўловлардан тўла озод этилган бўлсалар, шаҳарликлар унинг 50 фоизи миқдоридан тўлайдилар.

Моддий манфаатдорликка маънавий рағбатлантиришларни ҳам қўшсак арзийди. «1 октябрь — Ўқитувчилар ва мураббийлар куни» дам олиш куни деб эълон қилиниб, уни бутун Ўзбекистон аҳолиси умумхалқ шодиёнаси сифатида байрам қиладиган бўлди. Бошқа собиқ иттифоқ давлатларида бундай куннинг нишонланиши ҳақида маълумотлар ҳануз йўқ. Бу байрам арафасида юзлаб таълим фидойиларига давлатнинг энг мўътабар мукофотлари топшириладиган бўлди. Ўзбекистон Республикаси фахрий унвонларининг кўплиги ҳам илм-фан ва таълим-тарбиянинг аҳамияти нақадар юксаклигини кўрсатади. Булар «Ўзбекистон Республикаси фан арбоби», «Ўзбекистон Республикаси халқ ўқитувчиси», «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган ёшлар мураббийси», «Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган спорт устози», «Ўзбекистон

*Билим,
маърифат яхши
ахлоқ билан
безанмоғи
лозим.*

**Абу Наср
ФОРОБИЙ**

*Эскини
ўзлаштирган ва
янгини
тушунишга қодир
инсонгина
тарбиячи бўла
олади.*

КОНФУЦИЙ

Республикасида хизмат кўрсатган халқ таълими ходими» унвонлариدير.

Ўзбекистон Республикасининг
Қонуни

ЎҚИТУВЧИЛАР ВА МУРАББИЙЛАР КУНИНИ БЕЛГИЛАШ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий
Мажлиси ҚАРОР ҚИЛАДИ:

1. 1 октябрь — Ўқитувчилар ва мураббийлар куни деб белгилансин

ҳамда у байрам (дам олиш) куни деб ҳисоблансин.

2. Ўзбекистон Республикасининг 1995 йил 21 декабрдаги қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Меҳнат кодексининг (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1996 йил 1-сонга илова) 131-моддаси олтинчи хатбошидан кейин қуйидаги мазмундаги янги хатбоши билан тўлдирилсин:

«1 октябрь — Ўқитувчи ва мураббийлар куни».

Шу модданинг еттинчи, саккизинчи ва тўққизинчи хатбошилари тегишли равишда саккизинчи, тўққизинчи ва ўнинчи хатбошилар деб ҳисоблансин.

Ўзбекистон Республикасининг
Президенти И. Каримов.
Тошкент шаҳри
1996 йил 27 декабрь.

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБЛАР

Биз муаллимлар истиқлолимизни жон-дилимиз билан ардоқлашда, мустақил Ўзбекистонимизнинг мафқурасини шакллантиришда, ёшларимизни билимдон, ижодкор, инсонпарвар, Ватанга муҳаббат мадҳиясини куйловчи, Президентга садоқат, миллий ва маданий бойликларни эъзозловчи, инсофли ва диёнатли, миллий урф-одатларимизни улуғловчи, аجدодларимизнинг энг яхши анъаналарини шараф билан давом эттирувчиларни тарбиялаш ва камолга етказиш учун билим ва маҳоратимизни аямаймиз.

*Самарқанд вилояти Каттақўрғон тумани 5-ўрта мактаб ўқитувчилари
1993 йил*

* * *

Байрам арафасида ойлик, нафақа ва стипендияларни янада ошириш тўғрисида чиқарган фармонингизни республика фуқароларини ижтимоий ҳимоя қилишга қаратилган тадбирлардан бири эканлигини тўла ҳис қилган ҳолда, Ватанимиз иқтисодий мустақиллиги йўлида юқори малакали, замон талабларига жавоб бера оладиган мутахассислар тайёрлаш ва илм-фанни ривожлантиришда муносиб ҳисса қўшишни бурчимиз деб биламиз.

*Тошкент тўқимачилик ва
енгил саноат институти
талабалари, профессор-
ўқитувчилари
1993 йил 19 март*

Аввалига биз
болаларимизга
ўргатамиз. Сўнгра
ўзимиз улардан
ўрганамиз. Кимки
бунни хоҳламас
экан, ўз давридан
орқада қолади.

Я.РАЙНИС

Қайси мамлакатда кўп мактаб қурилди?

*Мактаб
вояга
етаётган
авлод
тафак-
куруни
шаклан-
тириш
устахона-
сидир, агар
келажакни
қўлдан
чиқаришни
истамасанг,
мактабни
қўлда
мустақкам
тутмоғинг
лозим.*

А.БАРБЮС

Таълимга эътибор дейилганда ўқитувчи ҳам, ўқувчи ҳам, ўқув режаси, дастур, дарсликлар қаторида мактаб бинолари ҳам тушунилади. Мустақилликнинг илк йилларидаёқ бу муддатда Президентнинг даъвати билан янги мактаблар қурилиши бошқа давлатларидагидек тўхтатиб қолмади. Мана уша даъват:

«Яқинда, шу ўқув йили бошланиши билан, Тошкентнинг Эски шаҳар қисмида 24-мактабнинг янги биноси қуриб битказилди. Бу мактаб бугунги замонавий ҳаёт талабларига жавоб берадиган ўқув даргоҳига айланди. Бир қарашда, бу мамлакат миқёсида, Тошкент шаҳри миқёсида унчалик кўзга ташланмайдиган воқеа. Лекин, бунга бошқача кўз билан қарасак, шу мактабда тарбия олаётган 1800 боланинг 1800 оиласи мана шу ғамхўрликдан баҳраманд ва бахтиёр бўлганига мен ишонаман.

Қани энди шундай олижаноб воқеалар юртимизда, ҳар бир шаҳар, туман ва қишлоқда янада кўпроқ бўлса! Қани энди, ҳар қайси ҳокимлик вазифасида ўтирган, ўзини халқ етакчиси деб ҳисоблайдиган раҳбар биттадан шунга ўхшаш мактаб курса.

Шундай олижаноб вазифани ўз зиммасига олиб, ҳамма имкониятларни сафарбар этиб, жойлардаги ҳокимларимиз

ҳар бир туманда камида биттадан, замонавий, ҳавас қилса арзигулик мактаб қуради деб ишонаман». (Ижобий ишларимизни охирига етказайлик. «Маърифат» газетаси, 1994 йил 28 сентябрь).

Бундай мактаблар ҳар бир туманда биттадан эмас, кўплаб қурилди. 1994 йил 79296 уринли 209 та, 1995 йил 54732 уринли 134 та, 1996 йил 63622 уринли 198 та, 1997 йил 63911 уринли 192 та, 1998 йилда ҳам шунча мактаб қуриб фойдаланишга топширилди.

Бу натижаларни собиқ иттифоқнинг хоҳлаган давлати билан солиштиришимиз мумкин.

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБ

Сизнинг мамлакатимиз келажигига ишонч билан қаровчи давлат арбоби сифатида мактаб-маориф, маънавиятни янада юксалтиришдаги фидойилик билан олиб бораётган буюк ва улуғ ишларингиз, инсонпарвар сиёсатингизни миннатдорчилик билан сезиб келмоқдамиз.

Ўзбекистон мустақиллигининг олти йиллиги байрами арафасида Сизнинг меҳрибонлигингиз туфайли қишлоғимизда ҳамма қулайликларга эга бўлган 424 ўринли замонавий мактаб биноси қурилиб, фойдаланишга топширилди. «Ёшлари билимдон юрт—бадавлатдир» дея таъкидлаганингиздек эндиликда фарзандларимизни

Мактаб—
дуиё
иморатлари-
нинг энг
муқаддаси ва
қадрлисидир.
Мактабнинг
чин ва
ҳақиқий
маъносини
билган
миллатлар
жонлари,
моллари илан
ҳиммат ва
найрат-
ларини сарф
этиб,
миллатнинг
тараққийи
ривожига
ижтиҳод
қилурлар.

Маҳмудхўжа
БЕҲБУДИЙ

одобли, ахлоқи юксак, билимли бўлиб тарбияланишлари учун катта қулайлик яратилганидан хурсандмиз. Ана шундай олижаноб ишларга бош-қош бўлаётганингиздан миннатдормиз.

Фаргона вилояти Ўзбекистон тумани

Элаш қишлоғи аҳолиси

1997 йил 28 август

«Умид» совриндорларидан умидим катта»

Болаларимизни дунёнинг ривожланган давлатларида ўқитишни аср бошида яшаган жадидлар каби 90-йилларда мустақилликка эришишга интилган юрт зиёлилари ҳам хоҳлашарди. Чунки мустамлакадаги қарам давлатдан хом ашё базаси сифатида фойдаланилгач, унинг ишлаб чиқариши орқада қолганлиги кундай аён эди. Қолаверса ўз қобигимизга ўралиб қолгандан кура, хориж тажрибаларидан хабардор булиш, улардан фойдаланиш давлатга фақат фойда келтиради. 1919-20 йилларда чет элга ўқишга жунатилган юртдошларимизнинг аксарияти қайтиб келгач, қатагонга учрагандилар. Негаки мустамлака халқни манқуртликда сақлаш «катта ога»нинг маккор сиёсатига мос келарди.

Ёшларни хорижда ўқитиш гоёсини 1990 йил Ислом Каримов ҳам илгари сурганди:

«Жумҳуриятнинг юқори малакали мутахассисларини тайёрлаш учун Иттифоқдаги ва чет эллардаги энг яхши марказларга ёшларни юбориш системаси аниқ ишлай бошлаши кераклиги ҳақида неча марталаб гапирилди» («Ўқитувчилар газетаси», 1990 йил, 4 август).

*Чинакам
оқилона таълим
онгимизни ҳам,
хулқимизни ҳам
ўзгартиради.*

Мишел МОНТЕН

Бироқ бу гоё ҳам Ўзбекистон мустақилликка эришгачгина амалга ошди. Маълум марказ тузишнинг ташкилий масалаларини муҳокама қилиб утирмасдан, мустақиллигимизнинг илк кунлари юртбошимиз Ислом Каримов ташаббуси билан АҚШнинг Арканзас штатидаги университетларда ўқиш учун 10 нафар иқтидорли талабамизга 100 минг АҚШ доллари миқдорига маблағ ажратилди. Уларнинг 8 нафари бакалавр даражасини олишди, 4 нафари эса ўқишни давом эттиришиб, магистрлик дипломига эришишди. Бу каби ибратли ишлар натижаси — Президент уйлаган махсус марказ ҳам ташкил этилди. У «Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Умид» иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш жамғармаси» деб номланди. Шу кунгача 474 нафар Ватанни севгучи, билимдон, зукко ёшларимиз Президент грантларига сазовор булишди. Улар АҚШ, Германия, Япония, Буюк Британия, Франция ва Италиянинг энг номдор университетларида таҳсил олоқдалар. Уларнинг айримлари муддатидан аввал магистрлик ва бакалаврлик илмий даражасини олиб қайтишди ҳам.

Юртбошимиз таъкидлаганларидек, ««Умид» жамғармаси орқали Европа, Осиё ва АҚШнинг энг нуфузли университетларида ўқидиган талабаларимиздан ўн беш нафари магистрлик ва бакалаврлик илмий даражаларига муддатидан олдин сазовор бўлгани ҳақида хабар олдик. Мен бу хушхабарни эшитиб худди ўзимнинг ўғил-қизларим шундай ютуққа эришгандек бениҳоя хурсанд бўлдим. Бу — ҳаётимдаги энг қувончли воқеалардан бири бўлди десам, муболаға бўлмайди. Ўзбек миллатининг, ўзбек фарзандларининг қобилият, зеҳн-заковат,

*Билим ва
қудрат —
иккови
эгизак.*

Ф.БЕКОН

тиришқоқлик борасида ҳеч бир миллат ёки халқдан қолишадиган жойи йўқ. Фақат мавжуд интеллектуал имкониятларимизни тўлиқ ишга солишимиз, улардан мукаммал тарзда фойдалана билишимиз зарур. Ота-боболаримиз шуҳратининг соясига маҳлиё бўлиб юрадиган даврлар энди ўтди. Бугун жаҳон биздан ўз сўзимизни айтишимизни, ўз тафаккуримизни намоён этишимизни талаб қилмоқда. Бошқа халқлар, бошқа миллатлар бизга ётсираб-беписанд қарамаслиги, балки бизни эътироф этиши, бизни эҳтиром этиши керак. Биз ана шу юксак муносабат ва ҳурматга лойиқ бўлишимиз даркор.

Тўққизинчи-ўн бешинчи асрларда маърифатли дунё бухорийлар, фарғонийлар, хоразмийлар, берунийлар, ибн синолар, улуғбекларни қанчалик иззат икром қилган бўлса, йигирма биринчи асрда биз халқимиз, миллатимизга нисбатан ана шундай эҳтиромни қайтадан қўлга киритишимиз керак. Ўша даврда улуғ аждодларимиз асос солган ва оламга донг таратган илмий мактабларни замонавий шаклда қайтадан тиклашимиз лозим.

Такрор айтаманки, бунга таълим-тарбия тизимини тубдан ислоҳ қилиш билангина эришиш мумкин» (Ислом Каримов. Жамиятимиз мафқураси халқни — халқ, миллатни — миллат қилишга хизмат этсин. «Тафаккур» журнали, 1998 йил 2-сон).

*Илм бир
чироқдурким, сени
роҳат ва фароҳатга
ҳеч бир заҳматсиз
етказди.*

**Абу Лайс Ас-
САМАРҚАНДИЙ**

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБЛАР

Ишончингизни оқлаймиз!

*Ҳурматли Президентимиз Ислом
Абдуғаниевич Каримов!*

*Биз Сизни ва барча ватандош-
ларимизни келаётган янги 1998
йил билан чин қалбимиздан*

табриклаймиз. Ишонамизки, янги 1998 йилнинг ҳам пойқадами муборак бўлиб, жонажон ватанимиз ҳаёти учун жуда кўп ўзгариш ва ривожланишлар йили бўлади.

Шуни айтиб ўтишни истардикки, якулланаётган 1997 йил ҳам мамлакатимиз тарихида улкан зафарлар йили бўлиб қолмоқда. Чунки мана шу йил ўзингиз бошчилигингизда иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватловчи «Умид» жамғармаси тузилиб, ўзининг иш фаолиятини бошлади. Жуда кўп синовлар орқали республикамизнинг

Инсонни инсон қилиб етиштирувчи нарса — тарбиядир.

ДЕМОКРИТ

минг-минглаб ёшлари орасидан энг иқтидорлилари танлаб олиниб, дунёнинг етакчи давлатларига ўқишга юборилди. Албатта, бу савобли беқиёс ишнинг натижалари, иншооллоҳ, яқин йилларда, мамлакатимиз ҳар томонлама тараққиёт чўққиларига кўтарилган даврда яққол кўринади.

Муҳтарам Президент!

Биз зиммамизга юкланган масъулиятни чуқур англаган ҳолда бор куч ва идрокимизни пухта билим олишга ва олган билимларимизни жонажон ватанимизнинг буюк келажаги ҳамда равнақи йўлида сарфлашга ваъда берамиз. Янги йил кириб келаётган шу қутлуғ лаҳзаларда дилимиздан шундай сўзлар ўтмоқда:

Биз сизнинг ишончингизни, халқимиз ишончини оқлаймиз!

Биз яхши ўқиймиз!

*Биз Ўзбекистонимиз буюк давлатлар қаторидан мустаҳкам ўрин олиши учун билимимиз ва бор куч-ғайратимизни аямаймиз!
Янги 1998 йилда Сизга Ислом Абдуғаниевич ва оила аъзоларингизга соғлиқ-саломатлик, бахт саодат тилаймиз! Янги*

йил барчамиз учун, бутун Ўзбекистонимиз учун севинч ва қувончлар йили бўлсин!

Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватловчи «Умид» жамғармасининг совриндорлари, ҳозирда Японияда таълим олаётган фарзандларингиз:

Акбаров Умид, Умаров Бунёд, Раҳимов Алишер, Зоҳидов Шерзод, Усмонов Фарруҳ, Шомаҳмудова Раъно, Алиев Азиз, Ҳакимов Ойбек, Саидқосимов Самар.

1997 йил, 31 декабрь Токио.

* * *

Халқимиз қонида илмга ташналик зукколик ва маънавий гўзаллик каби тушунчаларни фарзандларимиз, ёшларимизда кўриб, истиқлолга, келажакка умидимиз янада ортади. Давлатимизнинг ҳурлиги, осойишта ва ободлиги туфайли ёшларимиз унинг тимсоли, вакили сифатида хорижий ўлкаларга эмин-эркин чиқишмоқда. Фарзандларимиз бизларга насиб қилмаган ўша бахтга, яъни дунёда Мустақил Ўзбекистон давлати, унинг келажакги борлигини баралла айтишаётганини эшитиб кўнглимиз севинч ва ғурурларга тўлди.

*Китоб ҳар қандай
билимнинг жони
ва юраги, ҳар
қандай фаннинг
ибтидоцидир.*

Стефан ЦВЕЙГ

Бу улуғ ишларда Сизнинг ҳам узуккун чеккан заҳматларингиз, меҳнатларингиз борлигини ҳис қиламиз. Биз ота-оналар айни пайтда мамлакатимизда кечаётган ислоҳотларни теран тушуниб Ватанимизга муносиб фарзандлар тарбиялаб беришга бурчлимиз.

*Ҳурмат билан
бир гуруҳ ота-оналар
Тошкент шаҳри 1996 йил*

Президент орзусидаги ШАХС

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» гоёси уз-узидан ва бирдан пайдо булмаганлигини юқоридаги таҳлилларимиздан англаган булсангиз керак. Бу ҳақда Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов 1989 йилдаёқ уйлаганлиги, бироқ мустаъбид тузум бунга йул қуймаганлиги бугун ҳаммага аён.

1997 йилга келиб Ўзбекистон жаҳонга уз номини танитди. Иқтисодий жиҳатдан ривожланди — маҳсулот ишлаб чиқариш ошди, ҳамкорликдаги корхоналар кучайди. Уларда машиналар, электрон асбоблар ва бошқа дунё стандартларига мос маҳсулотлар ишлаб чиқарила бошланди. Давлат ғалла мустақиллигига эришди. Нефть маҳсулотларини ишлаб чиқариб, бу йўналишда ҳам мустақилликка эришиш билан бирга уз маҳсулотини экспорт қила бошлади. Ўзбекистон дунёнинг катта бозорига шаҳдам одим ташлади. Шу билан бирга Ўзбекистоннинг ривожланган мамлакатлар қаторидан урин олишида бугун ва келажак учун зарур булган замонавий кадрларга ҳам эҳтиёж сезила борди. Эскича усулда тайёрланган кадрлар билан янгича ишлаб булмаслиги ҳам аёнлашди. Бунини юртбошимиз «Тафаккур» журналининг бош муҳаррири билан булган суҳбатида яна бир бор таъкидладилар:

«Мен кўп йиллар давлат режалаштириш идораларида ишлаганман. Хизмат тақозосига кўра фан ва таълим масалалари билан ҳам шуғулланганман. Шу сабабли совет таълим тизимининг барча жиҳатларини яхши биламан, деб айта оламан. Бизга мерос бўлиб қолган таълим-тарбия тизимининг маълум бир маъқул жиҳатлари билан бир

*Болаликка
буюк ҳурмат,
эҳтиром билан
қараш лозим.*

ЮВЕНАЛ

*Фикр
тарбияси
энг керакли,
кўп
замонлардан
бери
тақдир
қилинуб
келган,
муаллим-
ларнинг
диққат-
ларига
суялган
муқаддас
бир
вазифадур.*

**Абдулла
АВЛОНИЙ**

қаторда унинг энг номақбул томони шундан иборат эдики, ўқув жараёнида ўқувчи ва талабаларни мустақил ва эркин фикрлашга йўл қўймаслик, ҳар қайси ўқув юртини битирувчиларининг билимига қараб эмас, аввало, уларнинг собиқ совет тузумига ва сохта гоёларга садоқатини ҳисобга олиб баҳолаш ва ҳаётга йўллаш тамойили асосий ўринни эгаллар эди. Кўп жойларда сифат ўрнига сон кетидан қувиш устунлик қиларди. Кўпчилик ҳақиқий билим ёки малака орттириш мақсадида эмас, амалтақал қилиб дипломли бўлиб олиш илннжида техникум ёки институтларга кирар эди. Бу тузумдан бизга қолган мерослар ичидаги шунга ўхшаган салбий асоратларни, афсуски, ҳозир ҳам сезиб турибмиз.

Бу тизим ватанига, халқига, миллатига фидокор, мустақил фикрлайдиган, бирон бир масалани онгли равишда, масъулият билан ҳал қиладиган, изланувчи, янгиликка интилувчи кадрларни эмас, асосан саёз савияли кадрларни, муте кишиларни мингминглаб етиштирган эди. Жамиятимизни янгилаш, ислоҳотларни ҳаётга татбиқ этиш, бозор иқтисодиёти асосларини барпо қилишга ўтар эканмиз, ана шундай онги қотиб қолган, азму шижоатдан йироқ, эл-юрт манфаати учун куйиб ёнмайдиган кадрлар муттасил равишда ишнинг белига тегиб туришини ҳис қилдик, очигини айтсам, ҳозир ҳам сезаяпмиз» («Тафаккур» журнали, 1998 йил 2-сон).

Шунинг учун ҳам мустақилликнинг дастлабки йиллариданоқ бутун мамлакат миқёсида таълим-тарбия, илм-фан, касб-хунар ургатиш соҳаларини ислоҳ қилишга ниҳоятда катта зарурат сезила бошлади. Бусиз жамиятимизнинг бирон-бир соҳасини узгартиришга киришиб булмас эди. Ислоҳотларнинг тақдири ва самараси биринчи навбатда кадрларнинг савиясига, уларнинг замон ва тараққиёт талабларига нечоғлик жавоб беришига тақалиб қолар эди. Юртимизнинг эртанги ҳаёти ва тақдири авваламбор шу муаммоларни узил-кесил ечиш билан чамбарчас боғланганини ҳар қайси фикрловчи одам англаши қийин эмас.

Ҳиллари КЛИНТОН:

Биз сизлар билан ҳамкор ва дўст бўлишдан фахрланамиз

Бу ерда ўтказган икки ярим куним мобайнида мен Тошкентда жуда кўп соҳаларда ишлайдиган ҳамда бошқа ишбилармон аёллар билан танишиб, улар билан ҳукуматга қарашли бўлмаган ташкилотлар фаолияти борасида фикр алмашдим. Тошкентдаги университет талабалари ҳамда Бухородаги мактаб ўқувчилари билан учрашувларда улар билан инглиз тилида гаплашдим. Қўшма Штатларда амалга оширилаётган ишлар, менинг бу ёшлар ҳамда Ўзбекистон ҳақида фикримни сўраб берган саволларига жавоб

*Тараққиёт-
нинг умумий
кўламида
ҳар бир
халқнинг
ўрни ўша
халқ
ўқиётган
китоблар-
нинг сони
билан
белгиланади.*

Э. ЛАБУЛЕ

қайтардим. Уларга таҳсинлар айтдим. Чунки мен дунёнинг турли бурчакларида таълим олаётган талабалар билан учрашганман — мен бу гапларни Самарқандда турганим учунгина айтаётганим йўқ — бу гапларни Ватанимга қайтиб борганимдан сўнг ҳам такрорлайман — лекин бирон жойда Тошкент ва Бухородаги ёшлар сингари астойдил тайёргарлик кўрган, мазмунли саволлар берган йигит - қизларни учратмаганман...

Мана шундай, бир-бирига ҳурмат-эҳтиром билан қараш руҳи жамиятингизнинг барча соҳаларига сингиб кетган. Турли илдизларга эга бўлган халқлар минг йиллардан буён тинчлик ва дўстликда яшаб келган ва бугун ҳам шундай яшамоқда. Бухородаги мактабда атрофимда ўтирган болалар менга ўзбек, тожик ва рус тилларида кўп саволлар беришди. Уларнинг қизиқиши шу қадар

катта эдики, суҳбатимиз имкон қадар чўзилишини исташарди. Мен уларнинг даврасини ноилложликдан, мана шу болалар мансуб бўлган давлатнинг келажаги буюклигига амин бўлган ҳолда тарк этдим».

Эътибор берган булсангиз мазкур булимни «Президент орзусидаги шахс» дея номладик. Бунга юртбошимизнинг уз сузлари билан жавоб бердик ҳам. Бирок бундай **ШАХСЛАР** фақат гапирган билан пайдо булиб қолмайди. Бунинг учун махсус таълим-тарбия тизими, шу тизимда фаолият

курсатадиган даргоҳлар ва энг асосийси **ШАХСЛАР**ни тарбиялайдиган кадрлар керак булади. Хабарингизким бунинг учун Ўзбекистон Президентининг бевосита бошчилигида «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» яратилди.

У ҳақда энди алоҳида бир фаслда батафсил тўхталамиз.

Билимга чанқоқ,
истеъдодли
ёшларни топиб,
уларни Ватанга
фидоий инсонлар
қилиб тарбиялаш
муқаддас
вазифагир.

Ислом КАРИМОВ

Учинчи фасл

ОРЗУГА ЭРИШМОҚ ЙЎЛИ

Аввало мақсад аниқ бўлмоғи лозим

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» — орзуимизга эришишнинг қонун билан ҳимояланган ҳужжатидир. Ҳамма гап ушбу Қонуннинг бекаму кўст бажарилишида! Бутун халқни шу ишга сафарбар қила билишда! Сафарбарликнинг замирида эса ҳар бир фуқаронинг мазкур ишларнинг моҳият ва мазмунига тушуниши, белгиланган вазифаларнинг бажарилишига **ишонч** ҳосил қилиши, узининг муносиб ҳиссасини қўшиш истаги туради. Халқни бу ишга чорлаш учун мақсад аниқ ва равшан тушунтирилмоғи лозим. Мақсадни тушунтириш учун эса

яқинлашиб келаётган XXI аср эҳтиёжи ҳамда аввалги таълим тизимининг бу эҳтиёжларга жавоб бера олиш даражаси, камчиликлари очиб берилмоғи керак булади.

Янги аср бусағасида биз сифат жиҳатидан тамомила янги халқлар жамиятига, чуқур интеграциялашган иқтисодий маконга, ягона коммуникация ва ахборот тизимига кириш учун шахдам қадамларни босмоқдамиз. Уша жамиятда яшаб кетиш анчагина тайёргарликни, билимни талаб қилишини ҳам бугун англаб етдик. Босган қадамларимиз қатъиятли ва ишончли

*Агар мақсадсиз
бўлсанг ҳеч нарса
қилолмайсан,
мақсадинг катта
бўлмаса буюк иш
қилолмайсан.*

Дени ДИДРО

булиши учун эса бизга замонавий, бозор иқтисодиёти шароитида ишлай оладиган рақобатбардош кадрлар зарур.

Мустақиллик йиллари мазкур йуналишда талайгина ишлар амалга оширилганлиги ҳақида иккинчи фаслда батафсил тўхталган эдик. Аммо, таълим соҳасида, кадрлар тайёрлашда амалга оширилаётган бу ислоҳотлар бизларни қаноатлантирмади.

Олий Мажлиснинг IX сессиясида Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислон Каримов «Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» нутқида таълим тизимида эришилган муваффақият ва камчиликларни объектив таҳлил қилиб, кадрлар тайёрлашда «революцион» ислоҳотга эҳтиёж борлигини исботлаб берди.

Хўш, қандай пайтда революцион ислоҳотга эҳтиёж туғилади? Эски тизимнинг қайси жиҳатлари ривожланаётган давлатимизнинг талабларига жавоб бермай қолди?

Аввало, нутқда таълим мазмуни «эски шўролар замонидан қолган таълим-тарбия тизимига хос мафкуравий қарашлардан ва сарқитлардан бутунлай халос бўлмаган»лиги, айниқса, ижтимоий-гуманитар йуналишдаги фанлар, эстетик йуналишдаги предметларни ўқитиш, тарбиявий-маърифий фаолият мазмуни ва уни ташкил этиш долзарб муаммо эканлиги таъкидланди.

1992 йилги «Таълим туғри-сида»ги Қонун уз вақтида муҳим булган булса-да, аммо таълим тизимини ислоҳ қилишнинг амалий чора-тадбирлари таълим-тарбия ва ўқув жараёнларининг таркибини, босқичларини бир-бири билан узвий боғлаш, яъни узлуксизликни таъминлаш муаммоларини еча олмади. Жумладан, илмий асосланмаган 11 йиллик

*Улуф ақ
эгалари ўз
олдиларига
мақсағ
қўядилар,
қолган одамлар
ўз истаклари
ортидан
эргашадилар.*

Вен 111 11
1111 1111

*Ҳаёт йўлига
биринчи
масала—
мактаб
масаласидур.*

**Абдурауф
ФИТРАТ**

умумий ўрта таълимга ўтилган-лиги юқоридаги фикрни тасдиқлайди.

Хўш, 11 йиллик таълимнинг камчиликлари нималардан иборат эди?

Умумий ўрта таълим таркиб жиҳатдан уч босқичга булиниб, бошланғич (1-4 синфлар), таянч (5-9 синфлар) ва умумий ўрта таълим (10-11 синфлар)дан ташкил топган эди.

Бунда таълим тизими мазмунининг изчиллиги, узлуксизлиги, узвийлигининг дидактик тамойиллари, ўқувчиларнинг ёш

хусусиятларини ҳисобга олиш ҳолатлари бузилди. Бундан ташқари, умумий ўрта таълимнинг давомийлик муддати 10 йилдан 11 йилга оширилганлиги сунъий булиб, мажбурий ўқув фанларининг сони ниҳоятда ошиб кетган, илмий жиҳатдан асосланмаган эди. Бунда мазкур фанлар мазмуни давлатимизда кечаётган демократик ва иқтисодий ўзгаришлар талабларига жавоб бермади. Ўқув режаларида ёшларга ахлоқ ва одоб, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий билимлар асосларини ургатадиган фанларга, хорижий тилларни урганишга етарли ўрин берилмади.

Энг асосий камчилик бу — ўсиб келаётган авлодни мустақил фикрлашга ургатмаслик, меҳнат фаолиятига тайёрламаслик муаммосининг пайдо бўлганлиги эди. 9-синфни битираётган болаларимиз тақдири эътиборсиз қолдирилди. Республикамизда ҳар йили ўртача 450 мингдан ортиқ ўқувчи 9-синфни битиради. Уларнинг 250 минги (55%) юқори синфларда ўқишни давом эттиради, 100 мингга яқини эса ҳунар-техника, ўрта махсус билим юртларига кириб ўқишни давом эттириш имкониятига эга эди. Натижада 100 мингдан ошмиқ бола таълим олиш ёки

меҳнат фаолиятига жалб қилинмасдан қолиб кетарди. На бир аниқ мутахассисликни, на бир касбни, бирор бир меҳнат фаолияти кўникмаларини эгалламаган мактаб битирувчилари (жумладан 11-синфни битирганлар ҳам) ўз қобилияти, ҳаваси ва интилишларига мос, ҳаётда ўзига муносиб ўрин тополмади.

9 ва 11-синфлар даражасидаги таълим дастурларида иккита «узилиш» бор эди. Умумтаълим ва касб-ҳунар дастуридаги узлуксизлик, изчиллик иккинчи босқичда, яъни ҳунар-техника ва урта махсус таълим тизимида янада бузилди. Буни қуйида келтирилган схемада яққол кўриш мумкин. Шунингдек, Президентимизнинг юқорида таъкидланган нутқида айтилганидек «...билим ва тарбиянинг сифати, ўқувчилар олаётган жуда тор ихтисос-мутахассислиги, шу билан бирга, тарбиячи-ўқитувчилар малакасининг пастлиги бу билим юртларининг умуман бугунги кун талабига жавоб бермаслиги» намоён бўлди.

Эски таълим тизимидаги юқорида таъкидланган қатор камчиликлар ва муаммоларни тугатиш истаги «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»нинг яратилишига сабаб бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов томонидан таклиф этилган узлуксиз таълимнинг тамомида янги тизими юқорида айтилган камчиликларни бартараф этиб, Ўзбекистон фуқароларининг XXI аср авлодини шакллантиришга шароит яратади.

Узлуксиз таълим тизимининг эски тизимдан устунлиги, илмий асосланганлиги ва кадрлар тайёрлашдаги мавжуд бўлган муаммоларни сеча олишини яхши тасаввур қилиш учун келтирилган схемага муурожаат қилайлик.

*Илм кўпга
етказар,
Ҳунар эса кўкка.*

*Ўзбек халқ
мақоли*

БАРКАМОЛ АВЛОД ОРЗУСИ

Ўзбекистон Республикасида мавжуд ва киритилаётган узлуксиз таълим тизимининг ўзаро қиёси

а) мавжуд таълим тизими

Мактаб-гача таълим (7 ёш-гача)	Таянч таълим (1-9 синф)	Умумий ўрта таълим (10-11 синф)	Бошланғич ва ўрта касб-хунар таълими	Олий таълим	Олий ўқув юртидан кейинги таълим	Кадрлар малакасини ошириш, қайта тайёрлаш
--------------------------------	-------------------------	---------------------------------	--------------------------------------	-------------	----------------------------------	---

б) киритилаётган узлуксиз таълим тизими

Мактаб-гача таълим (6-7 ёш-гача)	Умумий ўрта таълим (1-9 синфлар)	Уч йиллик ўрта махсус, касб-хунар таълими	Олий таълим	Олий таълимдан кейинги таълим	Малака ошириш ва кадрларни қайта тайёрлаш
----------------------------------	----------------------------------	---	-------------	-------------------------------	---

Таълим дастурларининг ўзаро уйғунлашуви

- Умумтаълим дастурлари
- Касб-хунар таълими дастурлари

Мавжуд таълим тизимида, схемада курсатилганидек, умумтаълим дастурларининг икки жойида, яъни таянч (1-9 синфлари) таълим дастурлари билан умумий ўрта таълим ҳамда бошланғич ва ўрта махсус таълим тизими дастурлари ўртасида «узилиш»лар мавжудлиги кузга яққол ташланади. Бу узилишлар натижасида таълим дастурларининг узвийлиги бузилди. Натижада болаларимизнинг касб-хунарсиз кучада қолиб кетиши ҳоллари юз берди. Уқув фанлари дастурларининг бир-бирига номутаносиблиги, замон талабларига жавоб бермаслиги, уларда қайтариш ва такрорлашлар куплиги ҳам унинг илмий асосланмаганидан далолат беради.

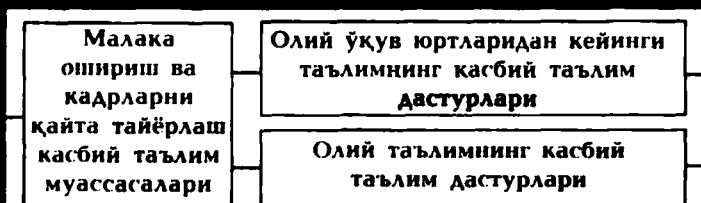
Киритилаётган узлуксиз таълим тизимининг энг кузга куринган ютуқларидан бири ҳам айнан шу «узилиш»ларни йўқотишдан иборат бўлди.

Хўш, бунга қандай эришилди?

Авваламбор, илмий асосланмаган 11 йиллик умумий урта таълим тизими 9 йиллик ўқув тизимига келтирилди. Унда ўқув фанларининг сони камайтирилиб самара берадиган даражага етказилди, ўқув дастурларидаги купгина такрорлашлар олиб ташланди, мазмун жиҳатдан ўқув фанини узлаштиришни қийинлаштирган баъзи боблар, қисмлар таълим дастурларининг юқори босқичларига ўтказилди.

2-схема

МЕҲНАТ БОЗОРИ

9 - синф

- 1 — узлуксиз таълимни олий таълим муассасаларида давом эттиришга асос бўладиган умумтаълим дастурлари
- 2 — фан предметлари бўйича чуқурлаштирилган академик лицейларнинг таълим дастури
- 3 — Касб-ҳунар коллежларининг йўналишлари бўйича чуқурлаштирилган касб-ҳунар таълим дастурлари

Шу билан умумтаълим дастурлари кейинги таълим турлари — урта махсус, касб-ҳунар ва олий таълим тизими дастурлари билан ўзаро уйғунлашиб узлуксиз таълим тизимини ташкил этди.

*Таълимнинг
янги модели
жамиятга
мустақил
фикрловчи
эркин
Шахсининг
шаклланишига
олиб келади.
Ўзининг
қадр-
қимматини
англайдиган,
иродаси
бақувват,
иймони
бутун,
ҳаётда аниқ
мақсадга эга
бўлган
инсонларни
тарбиялаш
имконига эга
бўламиз.*

**Ислом
КАРИМОВ**

Шуни таъкидлаб утиш жоизки, академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини тамомлаган битирувчилар олий ўқув муассасаларига киришда бир хил имкониятларга эга бўладилар, яъни улар тенг ҳуқуқлидирлар.

Бу жиҳат 2-схемада 1 рақами билан белгиланган бўлиб, лицей ва коллежлар учун бир хил булган умумтаълим дастурларидир. Урнатилган умумтаълим дастурларини узлаштирган талабалар академик лицейларда (2) ўқув фанлари буйича чуқурлаштирилган таълим дастурлари ва касб-ҳунар коллежларида (3) йўналишлар буйича чуқурлаштирилган касб-ҳунар дастурлари асосида билим оладилар.

Уз навбатида кейинги босқич — олий ўқув юртларида ўқишни давом эттиришни хоҳламаган ёшларимиз уз эгаллаган касб-корлари буйича меҳнат бозорида фаолият курсатишлари мумкин бўлади.

Схемалардан кўриниб турибдики, киритилаётган янги таълим тизимининг ҳар томонлама уйлаб тузилганлиги, илмий асосланганлиги боис афзалликлари бир талай. Иншооллоҳ, бу тизим уз мевасини беражак. Бу ўзгаришларнинг ҳаммасига мустақиллигимиз сабаб булганлигини унутмаслигимиз лозим. Зеро, мустақиллик — бу ҳуқуқ. Мустақиллик — эркинлик. Танлаш эркинлиги...

Дарвоқе, айнан шу мезонларнинг юқорида келтирилган схемаларимизда уз ўрнини топганлигини кўришимиз мумкин.

Масалан, ёшларимиз уқув жараёнида ўз ҳуқуқларини англаган ҳолда қобилиятлари, қизиқишлари ва хоҳишларига қараб танлаш ҳуқуқига эгадирлар. Чунончи, лицей ёки коллежда ўқиш, улар таркибидаги маълум йўналишни танлаш ўқувчиларнинг ўзига ҳавола, бу уларнинг танлаш ҳуқуқини, демак уларнинг эркинлик ҳуқуқларини таъминлашдир.

Эркинлик ҳақида гап борди. Шу уринда юртбошимиз томонидан таклиф этилган миллий моделнинг илмийлигига фалсафий томондан ёндошадиган бўлсак, унда фалсафий қонуниятларни, айнан эркинлик деб номланадиган, мураккаб фалсафий категория ҳам инobatга олинганлигининг гувоҳи бўламиз.

Масалан, миллий дастурда шахснинг эркинлиги, мустақил фикрлаш қобилиятини шакллантиришга бирламчи эътибор берилган. Эркинлик таъминланган жамиятда фикр ривожланади, фикр ривожланиши эса жамият кучли бўлишининг гаровидир. Эркинлик бир неча имкониятлардан танлаб олишни ўз ичига олади. Янги таълим тизимида ёшларимизга худди шундай имкониятлар яратилган, уларнинг, такрор айтамыз, эркинлик ҳуқуқлари таъминлангандир.

Давлатимиз раҳбари томонидан таклиф этилган кадрлар тайёрлашнинг тубдан янги, ноёб, жаҳон тажрибасида мавжуд бўлмаган ушбу тизими ҳақиқатдан Ислом Каримовнинг илмий тафаккури натижаси, илмий мардлигидир.

*Ёмонлик —
бутун
нуқсонлар
мажмуидир.
Дунёнинг
ишлари
сиёсатсиз
тартибга
тушмайди.*

*Агар таълим-
тарбия ва
жазо
тўғрисида
қонун-қоида
бўлмаса,
мамлакат
ишлари
бузилади.*

*Ҳусайн Воиз
КОШИФИЙ*

Бу Президентимизнинг таълим тизимини тубдан ислоҳ қилишдаги киритган **янгиликлари**, «**Ноу-Хау**»дир.

Мустақиллик янгича яшашни, янгича фикрлашни, ҳаётда ҳар бир фуқародан узига яраша муносиб урин эгаллашни, янги мафкура асосида янгича маънавиятни талаб этди. Талаб этибгина қолмасдан, жадал узғариб бораётган иқтисодий ва ижтимоий шароитда янгича уйлашга ва ҳаракат қилишга мажбур этмоқда.

Янгича уқиш, янгича ишлашнинг узи бўлмайди. Шунинг учун ҳам бизга рақобатбардош, юксак маънавий ва ахлоқий талабларга жавоб берувчи **ФОЗИЛ ИНСОНЛАР** керак. Дастурнинг асосий мақсади ҳам айнан баркамол авлодни тайёрлашдан иборатдир.

Вазифа тўғри анланса, орзуга етишмоқ осон кечади

Нега «белгиланса» эмас, «анланса» дедик. Чунки ушбу вазифалар «**Кадрлар тайёрлаш миллий дастури**»да белгилангандир.

Вазифа белгиланиб бажарилмай қолиб кетиши мумкин, қачонки уларни жамиятнинг ҳар бир фуқароси англаб етмаса, тушуниб олмаса... «Мана шу вазифаларни бажаришда иштирок этмасам, болам — авлодларим баркамол шахс бўлолмайди, мени авлодларим ҳурмат билан тилга олмайди, **кечирмайди**» деб уйламаса... Бунинг гуноҳ тоши жуда оғир эмасми?

Хўш, вазифалар нималардан иборат?

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг вазифалари кенг камровлидир.

**Ҳамма
қобилият-
ларнинг сарвари
фикрdir.**

**Уилям
МЕТЙУЗ**

Аввало, биз кадрлар тайёрлашда рақобатбардошликка асосланишимиз, яъни рақобат муҳитини шакллантиришимиз керак. Бундай муҳитни шакллантиришда эса уқув муассасалари, илмий жамоалар ва ишлаб чиқариш ташкилотлари манфаатдор булишлари лозим. Аниқроғи, мазкур масалалар комплекс тарзда, барчанинг бевосита иштирокида ҳал этилиши зарур.

Рақобат деганда нима тушунилади? Бу сузнинг луғавий маъноси «рақиб»ликка тақалиб, қандайдир нохуш кайфият қолдирса-да, бозор иқтисодиёти шароитида унинг турган-битгани фойдали. Беғараз рақобат жамият тараққиётини белгилайдиган омил ҳисобланади. Масалан, айни кунда бирор корхона раҳбарининг қайси университет эшигини «тақиллатиб» менга кадр керак, деб борганлигини ёки битирувчилар учун навбатда турганлигини эшитдингиз? Йўқ, бундай ҳаракатлар булмаган. «Берсанг оламан, бермасанг уламан» мазмунида иш курилган.

Рақобат мавжуд жойда қандай муҳит бўлади? Юқоридаги орзуимиз амалга ошди, дейлик. Яъни, корхона раҳбарлари бирор таълим муассасасидан кадр сураб қадами узилмаётганини курган бошқа таълим муассасаси раҳбари қай аҳволга тушади? У «нега менинг битирувчиларимга талаб йўқ», деб ўйлайдимми-йўқми? «Менинг ундан нима кам?» деб куйинадимми, ундан утишга йўл қидириб, ҳаракат қиладими? Мана шундай беғараз рақобат муҳитида, авваламбор таълим муассасаси ростланади, шаклланади ва натижада рақобатбардош кадрлар етишиб чиқади.

«Таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимини жамиятда амалга оширилайётган янгиланиш, ривожланган демократик ҳуқуқий давлат қурилиши жараёнларига мослаш»

*Замон талаби ва
мил мутаваҷҷиҳ
тайёрламоқда
этимиз, биринчи
навбатда ўқув
орталиқларининг
иқтисоди, қи-йил ва
ишқилиб-иқтисоди
муҳитида
ишқилиб-иқтисоди
ишқилиб-иқтисоди
ишқилиб-иқтисоди*

Ислом ҚАРИМОВ

ҳам асосий вазифадир. Миллий дастурдан олинган бу иқтибос замирида чуқур маъно бор.

Таълим тизимини ривожланган демократик ҳуқуқий давлат қурилиши жараёнига мослаш деганда ўқувчи миллий ва умуминсоний қадриятларни ушлаштириши ва шулар асосида мустақил фикрлашга эга булиши, ўз ҳуқуқ ва бурчларини ўқиш жараёнида урганиб бориши тушунилади. Қонунлар мактабгача таълим муассасаларида узига хос ўйин орқали, умумтаълим мактабида боланинг қабул қилиш даражасига қараб ўргатилиши мумкин. Академик лицей ва касб-ҳунар коллежларида эса қонунлар урганилиши конкретлаштирилади.

Масалан, фермерлик буйича касб-ҳунар коллежида ўқиётган ҳар бир булажак кичик мутахассис — «Фермерлик тўғрисида»ги, «Ер тўғрисида»ги қатор қонунларни, банк билан ишлашни, шартнома тузишни, маркетинг қонуниятларини ва бошқа меъёрий ҳужжатларни билса ва уларга амал қилса жамиятда қандай ўзгариш содир булишини бир тасаввур қилиб кўринг-чи?

Барча соҳаларда ишлайдиган оддий фуқародан бошлаб раҳбарларгача ҳамма-ҳаммаси қонун асосида ишлай ва яшай бошлайди. Ривожланган ҳуқуқий, демократик давлат шаклланади.

*Илм намоендаларига
бахиллик қилма,
зеро илм
хазинадирки, ундан
қанча фойдалансанг
ҳам, бойликдан
фарқли ўлароқ,
барибир кўпийиб
бораверади.*

**Мажид
ХАВОФИЙ**

Юқорида таълим сифати, ҳуқуқий билимлар ҳақида гапирдик. Тасаввур қилинг: илми зўр, катта ихтироларга қурби етадиган. қонунларни яхши ушлаштирган мутахассис — маънавиятсиз, ахлоқсиз булса ундан нимани кутиш мумкин? Унинг яратган ихтиролари эзгуликка хизмат қиладими ёки қабоҳатгами? Давлатга етадиган фожеали зарарлар ҳақида уйламасдан, келинг шу одамнинг атрофидагиларга зарари

ҳақида фикрлашайлик. У фақат уз манфаати ҳақида уйлайди. Ватан манфаати учун бирор нарчасини (жони у ёқда турсин) қурбон қила олмайди. У худбиндир. Унда фидоийлик, Ватанга муҳаббат, миллат гурури каби хислатлар мавжуд эмас. У ота-бобосининг қандай хислатларга эга булганлигига бефарқ. Муҳтожларга ёрдам бермайди ва ҳоказо... Чунки унда бундай тарбия шаклланмаган.

Демак, навбатдаги вазифа: таълим олувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашнинг энг самарали шакл ва услубларини ишлаб чиқиш, уни ҳаётга жорий этишдир. Бу эса таълим муассасаларига, педагог ва мутахассис кадрлар сифатига алоҳида талаб қўяди.

Миллий дастурнинг вазифаларидан яна бири таълим ва кадрлар тайёрлаш, таълим муассасаларини аттестациядан утказиш ва аккредитация қилишнинг ҳолис тизимини жорий этишдир.

Бу ҳолис тизим миллий дастурнинг амалга ошишида узининг алоҳида урнига эга.

Таълим муассасасида Миллий дастур талабларига жавоб бермайдиган жиҳатлар булсаю «айрим» камчиликлар юзаки саналса ёки «айтмаса ҳам булаверади» қабилида иш тутилса, бу ҳол шу даргоҳнинг узига ҳам, умуман жамиятга ҳам зарар етказади.

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да юқорида таъкидланган вазифалар, таълим сифати талаблари қаторида керакли назорат чоралари ҳам кўзда тутилган.

Навбат уларни англаб олиш ва амалга оширишда. Демакки бу тизимда оқиллик, ҳалоллик, ватан равнақи учун масъуллик булса тараққиёт ва кутилган натижа кафолатланади.

*Билимга
элтувчи ягона
йўл, бу
фаолиятдир.*

Бернард ШОУ

Бу вазифаларни бирдан бажариб бўладими?

Масъулий
таълим
шундай
бўладики, шу
мамлакат
нинг
аҳолисидан
бирдан ҳар
бир оқсиз
касб ҳунардор
этиш имома
бай баробар
бўлади, ҳар
ким ўзи
истаган ёки
танлаган
касб ҳунар
билан
шуғулланади.
Бизлар чин
маъноси
билан
бўладилар.

Абу Наср
ФОРОБИЙ

Юртбошимиз олга сурган Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий ривожланишининг бешта тамойилини яхши биласиз, албатта. Уларнинг бирида ислоҳотларни **босқичма-босқич** амалга ошириш белгиланган. «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни ҳам мазкур принципга асосан, уч босқичда амалга ошириш мўлжалланган. Ҳар бир босқичнинг ўз олдига қўйган аниқ вазифалари бор. Уларнинг сифатли бажарилиши кейинги босқичнинг муваффақиятига сабаб бўлади.

Ҳозир биз биринчи босқичдамиз. Утиш даврини узига қамраб олган мазкур босқич 1997—2001 йилларни ўз ичига олади. Миллий дастур қабул қилингандан кейин ўтган давр мобайнида унда белгиланган вазифаларни ҳаётга тадбиқ этиш борасида муайян ишлар амалга оширилди ҳам. Жумладан, таълим бошқаруви органлари, ўқув муассасалари раҳбарлари ва ходимларининг эътибори таълим мазмунини такомиллаштиришга ҳамда янги, илғор педагогик технологияларни жорий этишга қаратилди.

Янги тизимнинг ҳуқуқий асослари яратилди. Умумий ўрта таълим, ўрта махсус, касб-ҳунар таълими тўғрисидаги Низом, умумий ўрта таълимнинг давлат стандартлари, ўқув предметлари бўйича замонавий талабларга жавоб берувчи

дастурлар ва бошқа қатор меъёрий ҳужжатлар амалда қўллаш учун кири-тилгани ана шу ишлар жумласидан-дир.

Биринчи босқичда амалга ошири-ладиган энг асосий ишлардан бири - бу уч йиллик академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежлари тизимига замин тайёрлашдан иборатдир. Ҳар бир худуд-нинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиш истиқболлари ва эҳтиёжлари ҳисобга олинган ҳолда айнан шу йуналишларни кадрлар билан таъминловчи мазкур таълим муассасаларининг жойлаштири-лиши, уларни моддий ва молиявий таъминлашнинг 1999-2005 йилларга мўлжалланган дастури ишлаб чиқилди ва ҳукумат қарори билан тасдиқланди. Ҳар бир янги ташкил этиладиган лицей ва коллежларнинг йуналишлари буйича узига хос махсус лойиҳалари ишлаб чиқилди ва тасдиқланди. Бунда маҳаллий шароитлар ҳисобга олиниб, ҳар бир туманда танлаб олинган узига хос лойиҳа буйича лицей ва коллеж-ларнинг ташкил этилиши режалаш-тирилган.

Ушбу дастурда академик лицей ва касб-ҳунар коллежларини қайта таъмирлаш, реконструкция қилиш, янгидан қуриш заруриятидан келиб чиққан ҳолда (ҳар бир вилоят, туман, қишлоқ миқёсида) уларнинг моддий базасини таъминлаш масалалари уз ечимини топган.

*Афлотундан
сўрадилар:
ўқиш-
ўрганиш
токайгача
иззат ва
ҳурматга
бўлгуси? У
жавоб
қилди:
жоҳиллик
нуқсон деб
ҳисоблан-
гунига
қадар.*

**Жалолиддин
ДАВОНИЙ**

Бу борада давлатимизнинг барча тузилмалари, ресурслари, иқтисодий имкониятлари ишга солинди.

Иккинчи босқичнинг охирида, яъни 2005 йилда миллий дастурда белгиланган вазифаларни тулиқ амалга оширишга эришамиз ҳамда ривожланишимизнинг ижтимоий-иқтисодий шароитидан келиб чиққан ҳолда унга тегишли узгартиришлар киритиш мўлжалланган.

Ва ниҳоят, учинчи босқичда (2005 йилдан кейин) кадрлар тайёрлаш тизимини такомиллаштириш ва янада ривожлантириш жараёнини амалга оширамиз.

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБЛАР

Сизга ёш авлодга жуда катта ёрдам, ғамхўрлик кўрсатаётганингиз учун катта миннатдорчилигимизни билдирамиз!

Ва шуни ишонтириб айтамызки, ҳозирги етишайётган ёш авлод, яъни биз сизнинг Ўзбекистон Республикасини равнақ топишида, гуллаб яшнашида қилаётган ишларингизни давом эттириб, сиз бораётган йўлдан бориб, жонажон Ватанимиз учун ўз билимимизни, кучимизни аямаймиз!

Ангрен шаҳри лицейининг ўқувчиси Фарруҳ Қорабоев.

Одамлар
ўқишдан
тўхташлари
билан
фикрлашдан ҳам
тўхтайдилар.

Дени ДИДРО

Миллий модел нима?

Ҳар қандай мамлакатнинг кучи унинг интеллектуал салоҳияти билан белгиланади. Салоҳиятга эса турли йўللار билан эришиш мумкин.

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни тайёрлаш жараёнида мамлакатимиз Президенти Ислом

Каримов мутахассислар билан учрашган пайтларида бу ҳақда гапириб, иккита мамлакатни мисол тариқасида келтирган эдилар. Булар Япония ва Америка Қушма Штатлари.

Япония охирги 50 йил давомида энг ривожланган давлатлар қаторига қўшилди. У бунга нима асосида эришди? Асосий сабаб таълим тизимининг такомиллашгани ва шу билан бирга ёшларда уз таълим тизимига **ИШОНЧ** ҳосил қилганидадир. Ваҳоланки мазкур мамлакатда тегишли ер ости ва ер усти бойликлари, яъни табиий бойликлари йўқ.

Америка Қушма Штатлари дунёдаги кучли мамлакатлардан бири ҳисобланади. Аммо у ўзининг мавқеига бошқа йўл билан эришди. Америка кучли кадрларни, интеллектуал кучларни, асосан бошқа давлатлардан жалб қилиб олди.

Ўзбекистон Президенти шу каби мисолларни куплаб келтириб, хулоса қилиб таъкидладиларки, биз кадрларни тайёрлашда ўзимизга хос ва ўзимизга мос йўлдан борамиз.

Ислом Каримов ташаббуси ва бевосита раҳбарлигида ишлаб чиқилган кадрлар тайёрлаш **Миллий модели** қатор ноёб, такрорланмас ўзига хос хусусиятларга эга.

У Ўзбекистоннинг халқаро андозалардаги замонавий тараққиётини таъминлай оладиган дадил, мустақил тафаккурли, малакали, билимли мутахассис, айни пайтда ички инсоний сифатлари барқ уриб камолотга етган кадрларни тайёрлаш мақсадини кузлайди.

Комил инсон ва етук малакали мутахассис!

Кадрлар тайёрлаш миллий моделимизнинг бош муддаоси шундан иборатдир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастури — Ислом Каримов

*Ўртамиёна одам
вақтни тез
ўтказиш пайида
бўлади, истеъдог
эгаси эса ундан
фойдаланиб
қолишга уринади.*

А. ШОПЕНГАУЭР

томонидан ижтимоий онга киритилган, давлатни, жамиятни ривожлантиришга хизмат қиладиган тамомила янги тушунчадир. Таълим-тарбия эса шу кенг қамровли вазифанинг таркибий бир қисмидир. Таълим-тарбия тизими кадрларнинг янги авлоди тафаккурини, онгини шакллантиришга хизмат қиладиган зарур бир соҳадир.

Кадрлар тайёрлаш миллий модели, шу тариқа, фақат таълим-тарбиядангина иборат эмас, балки бир-бирига боғлиқ бўлган кўпгина ҳаёт босқичларини ўз ичига олади. Миллий моделimiz, бу — шахс, давлат ва жамият, узлуксиз таълим, фан, ишлаб чиқаришнинг узвий бирлиги ва ҳамкорлиги, уларнинг узаро бир-бирига алоқасини акс эттиради.

«Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг асосий таркибий қисмлари қуйидагилардан иборатдир:

шахс — кадрлар тайёрлаш тизимининг бош субъекти ва объекти, таълим соҳасидаги хизматларнинг истеъмолчиси ва уларни амалга оширувчи;

давлат ва жамият — таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг фаолиятини тартибга солиш ва назорат қилишни амалга оширувчи кадрлар тайёрлаш ва уларни қабул қилиб олишнинг кафиллари;

uzлуксиз таълим — малакали рақобатбардош кадрлар тайёрлашнинг асоси бўлиб, таълимнинг барча турларини, давлат таълим стандартларини, кадрлар тайёрлаш тизими тузилмаси ва унинг фаолият курсатиш муҳитини ўз ичига олади;

фан — юқори малакали мутахассислар тайёрловчи ва улардан фойдаланувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларини ишлаб чиқувчи;

*Ҳар қандай
мушкул иш ақл
эгалари туфайли
ислоҳ қилинур.*

Аз-ЗАМАҲШАРИЙ

ишлаб чиқариш — кадрларга булган эҳтиёжни, шунингдек уларни тайёргарлик сифати ва савиясига нисбатан қўйиладиган талабларни белгиловчи асосий буюртмачи, кадрлар тайёрлаш тизимини молия ва моддий-техника жиҳатидан таъминлаш жараёнининг қатнашчиси.

Давлат ва жамият узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизими барча учун очиқ бўлишини ва ҳаёт узгаришларига мосланувчанлигини таъминлайди.

Ўзбекистон Республикаси томонидан инсон ҳуқуқлари, таълим, бола ҳуқуқи соҳасидаги шартномалар ва конвенцияларнинг бажарилиши, кадрлар тайёрлаш соҳасида жаҳон илғор тажрибасини ҳисобга олиш, узлуксиз таълим ва кадрлар тайёрлаш тизимининг барча жиҳатларига дахлдор бўлиб, унинг ривожланиши омилларида биридир».

Кадрлар тайёрлаш миллий дастуримизнинг узагини ташкил этган Миллий моделимизнинг кенг қамровлиги ва ички яхлитлиги дунёда мавжуд бошқа моделлардан унинг принципиал фарқи жиҳатидир.

Миллий моделимиз концепциясининг мазмуни миллий турмуш тарзимиз ва маънавий-ахлоқий анъаналаримиз билан ҳамнафасдир.

Чунки бизда қадимдан «маърифатли инсон» тушунчаси анча кенг маънони англатади. Унутмаслигимиз керакки, маърифат - халқимиз, миллатимиз қониқадир. Анъанавий шарқона қарашга кўра, маърифатлилик - фақат билим ва малака эмас, айни пайтда чуқур маънавият ва гузал ахлоқ дегани ҳамдир. Халқимиз билимли, комил инсон деганида айнан шундай одамларни куз олдига келтиради. Шунинг учун ҳам Кадрлар тайёрлаш миллий

*Бизга
битирувчилар
эмас, мактаб
таълим ва
тарбиясини
кўрган шахслар
керак.*

Ислом КАРИМОВ

*Инсоннинг
қиммати эмас
сийму зар.
Инсоннинг
қиммати илм
ҳам ҳунар*

БЕДИЛ

моделимизнинг бутун моҳияти миллий тарихимиз ва ҳаётимиз билан боғланиб кетган.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистонда бевосита узимизга хос, узимизга мос булган, такрорланмас, буюк тарихимиз, анъаналаримизга асосланган ва шу билан бирга ҳозирги давр талабларига жавоб бера оладиган Кадрлар тайёрлаш миллий модели яратилди. **Дастури-мизнинг, моделимизнинг миллийлиги** ҳам айнан шулардан иборатдир.

Яна бир, ҳатто айтиш мумкинки, принципиал янги жиҳат шундаки, купгина бошқа давлатлардан

фарқли ўлароқ, бизнинг мамлакатимизда Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида қўйилган вазифаларни амалга оширишнинг барча ЮКИ ДАВЛАТИМИЗ зиммасидадир. Яъни, мустақил ривожланишимизнинг илк йилларида Президентимиз томонидан ишлаб чиқилган ўтиш даврининг машҳур беш тамойилига асосан бу гал ҳам дастурни амалга оширишда бош ислоҳотчи сифатида давлатимизнинг узи катта масъулиятни ўз зиммасига олаётти.

Кадрлар тайёрлаш буйича миллий моделimiz ўз илмий салоҳияти, аҳамияти чуқур фалсафий маънога эга эканлиги билан халқаро миқёсда тан олинди ва ўз ўрнини топди.

Масалан, 1998 йил Австралияда келгуси аср таълими истиқболларига бағишланган «Осиё — Тинч океан минтақасида XXI асрда таълим муаммолари» деб номланган халқаро анжуманда таълимни ривожлантиришга қаратилган махсус давлат дастури фақат икки мамлакат — АҚШ ва Ўзбекистондагина мавжудлиги таъкидланди. Унда «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»нинг тақдими булди. Анжуман қатнашчилари Ўзбекистон Президенти Ислам Каримовнинг Олий Мажлиснинг IX сессиясидаги нутқининг асосий мазмуни билан танишдилар.

Қувончли жиҳати шундаки, анжуман иштирокчилари мамлакатимизда ишлаб чиқилган янги таълим тизимининг аниқ концепцияси ҳар томонлама пухта ўрганилганлигини, унинг амалга оширилиши эса дунёнинг кўпгина давлатларидаги кадрлар тайёрлаш соҳасида кечаётган ўзгаришларга муносиб ҳисса қўшишини эътироф этишди.

* * *

«Президент Ислам Каримов олға қараб ғоятда дадил қадам қўйди, у фақат мавжуд ютуқларни авайлаб, сақлабгина қолмай, аynи пайтда таълимни яхшилаш йўлидаги фаолиятини изчил давом эттирди... Айниқса, тўққизинчи синфдан кейинги уч йиллик мажбурий таълим алоҳида эътиборни тортади. Миллий дастурда ўз ўрнини топган ўрта махсус, касб-ҳунар ўқув юртларининг ўзига хос янги намунаси ҳаётга кираётган ўсмирлар камида икки-уч замонавий касбни пухта эгаллаб чиқишига имконият яратади, бу таълим тури бизни қизиқтириб қўйди ва янги ўй - мушоҳадалар уйғотди. Чунки ғарбда бундай ўқув юртлари ҳали йўқ ва Ўзбекистоннинг бу тажрибаси турли мамлакатлардаги замонавий таълим тизимига жиддий ўзгартиришлар киритишга туртки бўлди».

Ф.Фанфанелли
Италиядаги Болонья
университетининг
проректори,
профессор.

*Ёшларга миллий
ватанпарварлик
руҳида таълим-
тарбия бериш
бугунги куннинг
жиддий
вазифаларидан
ҳисобланади.*

Ислам КАРИМОВ

Узлуксиз таълимнинг таркибини биласизми?

*Кадрлар
тайёрлаш
узоқ давом
стадиган
жараён
бўлиб, у ҳар
биримиздан,
такрор-
лайман, ҳар
биримиздан
астойдил,
бетиним,
изчил
меҳнатни
талаб
этади.*

Ислом
КАРИМОВ

Биз янги аср ва янги бир цивилизациянинг бусағасида турибмиз. Мазкур цивилизациядаги булғуси ҳаётни башорат қилиш мушкул. Аммо бир нарса аён. Бу цивилизацияда меҳнат қилиб узининг устида тинмай ишлайдиган, узлуксиз таълим оладиган, доимий равишда ўз билим эҳтиёжларини қондириб, олган билимини оиласи, халқи ва давлати ривожланишига сарф қила оладиган шахсгина муносиб ўринни эгаллаши мумкин. Шунинг учун ҳам Миллий моделimizда узлуксиз таълимга катта аҳамият берилган.

Миллий модел ҳақида гапирганимизда узлуксиз таълим ҳақида фикр юритгандик. **Узлуксиз таълим** — миллий моделimizнинг асосий таркибий қисмларидан биридир. Унга кўра мамлакатimizда узлуксиз таълим тизимининг фаолият олиб бориши давлат таълим стандартлари, турли даражалардаги таълим дастурларининг изчиллиги асосида таъминланади. Узлуксиз таълим қўйидаги таълим турларини ўз ичига олади: мактабгача таълим; умумий ўрта таълим; ўрта-махсус, касб-ҳунар таълими; олий таълим; олий ўқув юртидан кейинги таълим; кадрлар малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш; мактабдан ташқари таълим.

Мактабгача таълим деганда фақат «боғча» тушуниладими?

«Таълим тугрисида»ги янги қонун, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» қабул қилинганига қадар ҳам биз мактабгача тарбия тугрисида фикр юритиб келганмиз. Бугун эса бу масалага чуқурроқ, янгича ёндошмоқдамиз. Бу бежиз эмас, албатта. Зеро, дастуримиз талабларига асосан мактабгача таълим тури — болани мактабга тайёрлаш билан бирга, уни соғлом булиб узишини таъминлайди, мунтазам таълим олишга тайёрлайди, унда ўқишга интилиш ҳиссини уйғотади.

Бизнинг мамлакатимизда янгича ижтимоий-иқтисодий шароитларда шаклланаётган мактабгача таълим тизими бир қатор ўзига хос хусусиятларга эга. Жумладан, бозор иқтисодиётининг утиш босқичи қийинчиликларига қарамасдан биз эришилган ижобий тажрибаларни сақлаш ва ривожлантириш йулидан бормоқдамиз.

Кейинги йиллари мактабгача таълим муассасаларининг янги тармоғи шаклланиб бормоқда. Мисол тариқасида оилавий таълимнинг қуринишларидан бири «Хонадон боғчаси», шунингдек, «Фермер хужалиги боғчаси», «Болалар боғчаси-бошлангич мактаб» мажмуаларини келтириш мумкин. Болаларга хореография, тасвирий ва мусиқа санъати,

*Одам
болалиқдан
яхшилик ва
гўзаллик
куртаклари-
сиз ҳаётга
қадам
қўймаслиги
керак,
авлодларни
ҳам яхшилик
ва гўзаллик
куртаклари-
сиз ҳаётга
йўллаб
бўлмайди.*

**Фёдор
ДОСТОЕВСКИЙ**

компьютер саводхонлигини ургатувчи гуруҳлар сони кундан-кунга купайиб бормоқда. Буларнинг ҳаммаси мактабгача ёшдаги фарзандларимизни «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» талаблари асосида маънавий-ахлоқий жиҳатдан тарбиялаш учун шарт-шароитлар яратмоқда.

Демак, фарзандларимиз оилада тарбия курадиларми, боғчаларга борадиларми охир-оқибатда мактабга тайёр бўлиб келишлари ҳам дастуриимизда белгиланган асосий вазифалардан биридир.

Мажбурий таълим неча йил?

Бу саволга биров 9 йил деб жавоб берса, бошқамиз 12 йил деймиз. Чунки бунинг мазмунини, аҳамиятини ҳозирча ҳаммамиз тулиқ тушуниб етганимизча йўқ. Янги қонунимизга кўра Ўзбекистонда мажбурий-ихтиёрий таълим 12 йил. Нега унда икки хил тушунаёқми? Келинг, буни аниқлаш учун тўққиз йиллик — умумий ўрта таълим ҳамда уч йиллик — ўрта махсус, касб-хунаар таълим турлари ҳақида алоҳида-алоҳида фикр юритайлик.

Биз орзу қилган авлод пойдевори умумий ўрта таълим мактабларида қўйилади.

Муҳтарам Президентимиз Ислоом Каримовнинг Республика Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган «Баркамол авлод- Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори» нутқида бошқа таълим турлари қатори умумий ўрта таълим мактаблари фаолияти ҳам жиддий танқид остига олинган эди. Жумладан, нутқда бошланғич таълимга иккинчи даражали иш деб қараб келинаётганлиги, уқувчиларда мустақил,

*Халқ учун
нондан сўнг
муҳими
мактабдир.*

Жорж ДАНТОН

эркин фикр юритиш куникмалари ҳосил қилинмаётганлиги, 11 йиллик ўқув тизими илмий жиҳатдан асосланмаганлиги ва бошқа камчиликлар айтилганди. Бунда энг асосий жиҳат - мактаб битирувчиларида касбга йўналтириш ва меҳнат фаолияти куникмалари шаклланмай қолаётганлиги, йигит ва қизларимиз уз қобилиятлари, истаклари, ижодий ва меҳнат мойилликларига монанд ҳолда ҳаёт йулларини белгилаб олишда қийинчиликлар сезаётганликлари ва шу билан бирга умумий ўрта таълим тизимини ислоҳ қилиш билан боғлиқ вазифалар белгилаб олинган эди.

Хўш, улар нималардан иборат?

Аввалтамбор, 9 йиллик умумий ўрта таълим турининг жорий этилишидир.

Иккинчиси, умумий ўрта таълимнинг давлат стандартларини, яъни умумий ўрта таълим мазмунини тубдан янгидан куриб чиқиш масаласидир.

Мазкур давлат стандартлари таълимнинг зарур ва етарли даражаси ва ўқув юктамалари ҳажмига қўйиладиган асосий давлат талабларини белгилаб беради.

Таълим мазмунининг зарурий узаги ҳисобланмиш таълим стандарти воситасида мамлакат ҳудудидаги турли ўқув муассасаларида таълимнинг барқарор даражасини таъминлаш шарти амалга оширилади, ўқув юктамалари меъёрига келтирилади, ўқувчилар билимини баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилади. Ўқувчи давлат белгилаган таълим стандарти билан чекланиши мумкин ёки билимларни чуқурроқ эгаллаш мақсадида мустақил равишда, яъни кенгрок, чуқурроқ билим олишга ва юқори рейтинг бали туплаш ҳуқуқига эга. Натижада, қийин ёки

Кимки ўрганишни
уят, ор демас,
Сувдан дур
топади,
тошдан лаъл,
олмос.

Низомий
ГАНЖАВИЙ

уқувчи хуш кўрмайдиган предметни урганишда унга стандартда белгиланган меъёр билан чекланишга имкон берилади. Бунда уқувчи узининг қизиқиши, хоҳиши, қобилиятини ва интилишларини рўёбга чиқаришга, узи учун энг мақбул йулни онгли ва мустақил равишда танлаш имконига эга бўлади.

Давлат таълим стандартлари уқув тарбия жараёнининг барча иштирокчилари учун мажбурий тайёргарликка қўйиладиган талаблар очиқ бўлишини назарда тутди. Таълим олувчилар учун шакл ва мазмун жиҳатдан тушунарли тарзда ифода қилинган мазкур талаблар уқувчилар ва уларнинг ота-оналарига олдиндан маълум қилинади.

Давлат таълим стандарти талабларидан келиб чиққан ҳолда таълим дастурларининг замонавий янги авлодлари яратилди ва бевосита амалга ошириш мақсадида 1998/1999 уқув йилида синовдан ўтказилмоқда.

Жорий этилаётган тизимда мустақил фикрлаш қобилиятини тарбиялашда ўқитувчи билан уқувчи муносабатини тубдан ўзгартириш, яъни уқув жараёнини **инсонпарварлаштириш** масаласи ута муҳимдир.

Бу масала қандай ҳал этилади?

Кутарилган масаланинг нозик жиҳатлари кўп. Чунки, бу бевосита ёшларимизнинг тафаккурига, онгига, руҳиятига таъсир этиш билан амалга оширилади. Бу эса уз навбатида янги педагогик технологияларни жорий этишни талаб этади. Масалан, уқувчи қайси уқув фанини ёқтириши, яхши, мукамал ўзлаштириши ва шу асосда мустақил фикрлаш қобилиятига эришиши мумкин? Бу ижодий муҳит барпо этилганда, ўқитувчи билан уқувчи орасида ўзаро бир-бирига ҳурмат, ишонч ва ўзаро шахс

Тарбия ишида ўз-ўзини такомиллаштириш жараёнига катта ўрин берилмоғи лозим. Инсоният фақат мустақил ўрганиш туфайлигина тараққий этган.

сифатида тан олиш ҳисси пайдо бўлгандагина намоён бўлади. Бу — дарс утиш жараёнида мунозара, баҳс, мулоқотлар каби усуллардан фойдаланиш орқали амалга оширилади.

Муҳим масалалардан яна бири, ўқувчиларнинг лаёқатини, қобилиятини ҳисобга олган ҳолда касбга йўналтиришдир.

Касб-хунарга йўналтириш кимнинг зиммасида? Бу вазифани ким бажаради?

Бу вазифалар мактаб жамоаси ва ота-оналар ҳамкорлигида ўқувчиларни касб-хунарга йўналтириш ва психологик-педагогик ташхис марказлари раҳбарлигида амалга оширилади. Ташхис марказлари бизнинг мамлақтимизда биринчи маротаба ташкил этилди. Улар -ўқувчиларнинг қобилиятлари ва мойилликларини аниқлашда; соғлиқни сақлаш муассасалари билан ҳамкорликда ҳар йили тиббий-педагогик кўриклардан ўтказишда; ўқувчиларга ва уларнинг ота-оналарига психологик - педагогик ёрдам кўрсатишда; мактаб ўқувчиларига уларнинг қобилиятларини, касб-хунарга мойилликларини, қизиқишлари ва кўникмаларини ҳисобга олган ҳолда академик лицейда ёки касб-хунар коллежида маълум йўналиш танлашда кўмаклашади ва тавсиялар беради.

Академик лицей нимаю, касб-хунар коллежи нима?

Кадрлар тайёрлаш миллий моделининг таркибий қисми бўлган узлуксиз таълим тизимига киритилган уч йиллик ўрта махсус, касб-хунар таълимининг жорий этилиши том маънодаги янгилик бўлди. Юқорида мажбурий таълимнинг тўққиз йили ҳақида фикрлашдик. Ёшларимиз уни тугатганларидан

*Ким хунарни геса,
у доно бўлур,
Ноголар қудрат
деб бойликни
билур.*

**Абдураҳмон
ЖОМИЙ**

*Олтин ва кумуши
бўлмаган одам
камбағал эмас,
балки эс-ҳуши ва
касб-ҳунари
бўлмаган киши
камбағалдир.*

Мажид ХАВОФИЙ

сунг яна уч йил урта махсус, касб-хунар уқув юртлари — академик лицейлар ва касб-хунар коллежларида таълимни мажбурий-ихтиёрий давом эттирадилар. Мажбурийлик — бу икки йуналишдан бирида уқишни давом эттиришнинг шартлилиги. Ихтиёрийлик эса уқувчининг узи қизиққан ҳамда лаёқатига мос йуналишни (касб-корликни) эркин танлашидир.

Ҳўш, академик лицей нимаю, касб-хунар коллежи нима?

Энг аввало таъкидлаш жоизки, «Таълим тўғрисида»ги қонунга асосан академик лицей ва касб-хунар коллежининг мақоми

тенглаштирилган. Юқорида қайд этилгандай, уларнинг уқувчилари ва битирувчилари узларининг олий уқув юртига киришда ёки танлаган йуналиш буйича фаолият курсатишда, конституциявий ҳақ-ҳуқуқларини амалга оширишда тенг ҳуқуқлидирлар. Шу билан бирга академик лицей ва касб-хунар коллежи уз олдига қўйган мақсадлари билан бир-биридан маълум маънода фарқ қилади.

Академик лицейлар уқувчиларнинг қизиқишлари ва қобилиятларини ҳисобга олган ҳолда уларнинг жадал интеллектуал ривожланишини, чуқурлаштирилган, ихтисослаштирилган ҳолда уқитишни таъминлайди. Академик лицейларда уқувчилар узлари танлаган йуналиш буйича билимларини ошириши ва муайян фанлар асосларини чуқур, мукамал ўзлаштириш имкониятига эга бўладилар. Академик лицейлар асосан олий уқув юртлари қошида ташкил этилади.

Инсоннинг тафаккури, ақлий салоҳияти ижтимоий бойлик ҳисобланади. Улар ҳар қандай жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий тараққиётини белгилайдиган омиллардир. Шундай фарзанд-

ларимиз борки, улар умумий урта таълим жараёнида маълум йуналиш буйича уларининг иқтидорларини, истеъодларини намоён этадилар. Бу бойликдан оқилона фойдаланиш, уни туғри йуналтириш катта аҳамият касб этади. Академик лицейлар айнан шу мақсадни амалга оширишга, иқтидорли, истеъодли болаларни тарбиялашга хизмат қилади.

Касб-хунар коллежлари эса уқувчиларнинг касб-хунарга мойиллигини, лаёқатларини, билим ва куникмаларини чуқур ривожлантириш, уларнинг танлаган йуналишлари буйича бир ёки бир неча замонавий касб эгаллаш имконини беради.

Яхши касб-хунар эгаси бўлиш инсоннинг энг катта зийнати бўлиб, унинг бутун ҳаёти давомида жуда катта фойда келтиради. У фароғатга, камолотга етади ва хунар туфайли иззат-икром топади. Уз фарзандларини илмли, хунарли қилиб вояга етказиш миллатимизга хос хислат бўлиб, ота-боболаримиз фарзандларининг саводини чиқариш, хунарли қилиш учун энг яхши усталарга шогирдликка берганлар, бошқа шаҳар ва юртларга билим олиш учун юборганлар. Халқи-мизда илму хунар доимо улуғланиб келинган, илмли, хунарли бўлишга доимо даъват қилинган. Бу туғрисида жуда куп мақоллар, ҳикматлар ва ривоятлар мавжуд.

Ота уз уғлини хунар урганиш учун устага «эти сизга, суяги бизга», деб топширар экан, фарзандининг уқимишли, яхши касб-хунар эгаси ва уз касбининг қули гул устаси бўлишини истайди. Шогирд эса ўқиб, урганиб устознинг оқ фотиҳаси билан уста сифатида иш бошлайди ва у оқ фотиҳага умрбод содиқ бўлиб қолади. Бу демакки, ёшларимиз ҳар қандай шароитда олган билимларига хилоф иш қилмайдилар ҳамда ишларини

**Хунар —
хунардан унар**

**Ўзбек халқ
мақоли**

амалиёти билан узвий боғлиқ ҳолда олиб борилади. Шу билан бир қаторда умумий билимлар асосларини бериш, ёшларнинг дунёқарашини кенгайтириш, уларни ҳар томонлама ривожлантириш ва замон талабларига жавоб берувчи мутахассис бўлиб етишиши учун берилаётган таълим миллий қадриятларимизга ҳурмат, мустақил давлатимизга содиқлик ва ифтихор туйғулари руҳидаги тарбия билан муштаракликда амалга оширилади.

Айтилганлардан хулоса қилиш мумкинки, касб-ҳунар коллежларида кадрлар тайёрлаш олдинги «ПТУ»лардагидек хужакурсинга, режа учун эмас, балки аввало давлатимиз равнақини, қолаверса, шахснинг бахт-саодати, келажаги ва тақдирини кўзлаб ташкил этилади.

Фараз қилинг, ёшларимиз 12 йиллик таълимни умумий билимлар асосларига ҳамда бир неча замонавий касб-ҳунарга эга бўлган ҳолда тамомлайдилар. Мустақил ҳаёт бошида турган йигит-қизларимизнинг олган мутахассисликлари бўйича меҳнат қилишлари ёки олий ўқув юртиларига ўқишга кириб таълимни давом эттиришлари учун шароит яратилади. Энг асосийси, бозор иқтисодиёти шароитида ёшларни ижтимоий ҳимоя қилиш таъминланади.

Академик лицейлар ва касб-ҳунар коллежларига ўқувчиларни қабул қилиш қандай амалга оширилади?

Бу умумий урта мактабнинг 9-синфи битирувчиларининг якуний давлат аттестацияси натижасига биноан, ўқувчи томонидан йигилган рейтинг курсаткичлари ҳамда педагогик-психологик Ташхис марказлари тавсиялари асосида ўқувчи академик лицейда ёки касб-ҳунар коллежининг маълум йуналишида ўқишни давом эттириш ҳуқуқига эга бўлади.

*Тараққиёт
тасодиф
эмас, балки
заруриятдир.*

Виктор ГЮГО

ПРЕЗИДЕНТГА МАКТУБ

Сизнинг ташаббусингиз билан академик лицейлар ва касб-хунар коллежларини ташкил этилиши биз ёшлардан янада юксак масъулият талаб этади. Бизлар ҳам Сизнинг ушбу гамхўрлигингизга лаббай деб жавоб бермоғимизни чин юракдан хис қилмоқдамиз.

*А.Қодирий номидаги Жиззах Давлат педагогика институти қошидаги «Иқтидорли болалар лицейи» ўқувчилари
1998 йил 19 март*

**Олий таълимни ислох
қилиш омиллари
нималардан иборат?**

Саволга жавоб беришдан аввал собиқ шўролар даврини эслайлик. Унда олий таълим тизимида билимнинг эмас, дипломнинг роли ҳаддан ташқари ошириб юборилган, унга жамиятда маълум бир юқори мавқени эгаллаш учун хизмат қиладиган ҳужжат сифатида қаралар эди. Юқори, чуқур билимлар олиш хоҳиши эмас, билъакс айнан шу дипломни қандай йўллар билан бўлмасин «қўлга киритиш» ёшларнинг ҳам, уларнинг ота-оналарининг ҳам асосий мақсадига айланиб қолган эди. Шунинг учун ҳам аксарият талабаларнинг ўқув жараёнига булган муносабати юзаки эди. Уқитувчилар ҳам ўзларининг фаолиятларини такомиллаштириш масалаларига «қўл учи»да қараб келардилар.

*Ҳар қангай
одамга унинг
қилган ишларига
қараб баҳо
бериш керак.*

СЕРВАНТЕС

Кадрлар тайёрлаш миллий моделида олий таълим махсус урин эгаллайди ҳамда узлуксиз таълим тизимининг муқтақил тури ҳисобланади.

Олий таълимнинг мақсади республикамизнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожини таъминлашга, ўзи танлаган мутахассислик бўйича бозор иқтисодиёти шароитида муқтақил ишлашга лаёқатли, юқори малакали, рақобатбардош кадрларни тайёрлашдан иборатдир. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида олий таълим олдиға қўйилган вазифаларнинг ижроси собиқ шуролар давридан қолган, юқорида таъкидланган муносабатларға чек қўяди, муқтақил Ўзбекистон таълим тизимини тамомила янги босқичға қўтаришға имкон яратади.

Бундаги асосий вазифалар нималардан иборат?

Аввало, давлат таълим стандартлари асосида рақобатбардош, юқори малакали кадрлар тайёрланади.

Булажак кадрларда чуқур ва муқтақам билимларни шакллантириш, миллий истиқлол гоёларига садоқатни, Ватанға муҳаббатни, бу йўлдаги фидойиликни тарбиялашни давом эттириш ҳам олий таълимнинг асосий вазифаларидандир.

*Дипломға эға
бўлиш — бу ҳали
том маънодаги
зиёли эмас. Зиёли
одам ўз тафаккур
савияси, пок
юраги, ички
маданияти билан
мутлақо бўлакча
инсон бўлади.*

Ислом КАРИМОВ

Бундан ташқари фан, техника ва технологияларни ривожлантириш, илмий тадқиқотлар самарадорлигини ошириш, олинган натижалардан таълим жараёнида унумли фойдаланмасдан, ўқитиш амалиётиға янги педагогик ва информация технологияларни киритмасдан юқорида таъкидланган натижаға эришиш мушкул.

Бу асосий принципларға аввало, таълим ва тарбиянинг инсонпарварлиги ва демократиклиги, университет таълимининг устуворлиги, ўрта махсус, касб-ҳунар

таълими, олий ва олий уқув юртидан кейинги таълимнинг узлуксизлиги ва ворисийлиги, таълим тизимининг дунёвий характерга эга эканлиги, давлат таълим стандартлари доирасида олий таълимнинг ҳамма учун очиқлиги, талант ва иқтидорликни рағбатлантириш, олий таълим тизимида давлат ва жамият бошқарувининг уйғунлашуви, олий таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг интеграцияси ва бошқалар кирази.

*Дарс ила тарбия
орасида бир оз
фарқ бор бўлса
ҳам, иккиси бир-
биридан
айрилмайдурган,
бирининг вужуди
бирига бойланган
жон ила тан
кабидур.
Абдулла
АВЛОНИЙ*

Давлат грантлари ва тўлов-контракт усулидаги қабул деганда нима тушунилади?

Юқорида таъкидлаб утганимиздек, давлат таълим стандартлари доирасида олий маълумот олиш ҳар бир мамлакатимиз фуқароси учун очиқдир. Бундай имконият икки йул билан амалга оширилади.

Бирламчиси-бу давлат грантлари, яъни талабаларнинг ўқиш учун зарур бўлган харажатларини давлат ўз зиммасига олади. Грантлар ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида олий малакали кадрларга бўлган эҳтиёждан келиб чиқиб белгиланади. Таъкидлаш жоизки, Президент Фармонига асосан халқаро ва республика фан олимпиадалари, халқаро мусобақалар голиблари олий ўқув юртларига тест синовларисиз кириш ҳуқуқига эгадирлар.

Ёшларимиз, ўз навбатида тулов-контракт шаклида ҳам олий ўқув юртларида ўқишлари мумкин. Бу нима дегани? Олий

*Ўз ишини топа
олган одам
саодатлидир;
у бошқа
саодатни
ахтармай қўя
қолсин. Унинг
қиладиган иши ва
яшашдан мақсади
бор.*

Т.КАРЛЕЙЛЬ

маълумот олиш истагида булган ёшлар тегишли ўқув юртлари маъмуриятлари билан шартнома тузадилар. Шартномада ҳар иккала томоннинг вазифалари белгилаб олинади. Талабалик сафига тест синовлари натижалари ёки грантлардан сўнг баллар кетма-кетлиги (рейтинг) асосида қабул қилинган абитуриентлар белгиланган миқдордаги маблағни олий ўқув юрти ҳисобига утказадилар. Тегишли маблағни талаба учун муассасалар, корхоналар, фирмалар ва бошқа ташкилотлар ҳам утказишлари мумкин. Тулов-контракт шаклида

ўқиш қоидалари ва шартлари давлат томонидан мавжуд қонунчиликка асосланган ҳолда белгиланади.

Контрактдан тушган маблағлар олий ўқув юртининг моддий-техника негизини мустаҳкамлаш, педагог ходимларни рағбатлантириш, талабаларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш ва бошқа мақсадларда фойдаланилади.

Бакалаврият нима? Магистратурачи?

Бу саволларга жавоб беришдан аввал Кадрлар тайёрлаш миллий дастуридан кичик иқтибос: «олий таълим ўрта махсус касб-хунар таълими негизига асосланади ҳамда икки (бакалаврият ва магистратура) босқичига эга».

Демак олий таълимга академик лицей ва касб-хунар коллежини тугатган шахсларгина қабул қилинади. Яъни, юқорида айтилганидек, урта махсус, касб-хунар таълим йуналишларидан бирини тугатган мамлакатимиз фуқаролари олий ўқув юртларига киришда бир хил ҳуқуққа эгадирлар. Энди сарлавҳадаги саволга келсак.

Бакалаврият—мутахассисликлар йўналиши бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, таълим олиш муддати камида турт йил давом этадиган таянч олий таълимидир.

Бакалаврлик дастури тугалланганидан сўнг битирувчиларга давлат аттестацияси якунларига биноан касб йўналиши бўйича «бакалавр» даражаси берилади ва ҳукумат томонидан тасдиқланган намунадаги диплом топширилади.

Хўш, бундай дипломли мутахассис қандай ҳуқуқларга эга? Аввало, у қай даражада мутахассис, унинг ишлаб чиқаришдаги ўрни қандай?

Бакалавр даражасига эга бўлган шахс олий таълим тизими йўналишидаги ўзи танлаган соҳа бўйича олий маълумотли мутахассис ҳисобланади ва давлат Классификаторида белгиланган лавозимда ишлаш ҳуқуқига эга бўлади. Энди, у қай даражада мутахассис эканлигига давлат стандарти жавоб беради, яъни маълум мутахассисликнинг давлат стандартларида касб-ҳунар дастурлари салмоғининг қай даражадалигига боғлиқ.

Магистратура - аниқ мутахассислик бўйича фундаментал ва амалий билим берадиган, бакалаврият негизида таълим муддати камида икки йил давом этадиган олий таълимдир. Ундаги таҳсил якуний квалификацион давлат аттестацияси ва магистрлик диссертациясини ҳимоя қилиш билан ниҳоясига етказилади. Магистрларга давлат томонидан тасдиқланган намунадаги, касб-ҳунар фаолияти билан шугулланиш ҳуқуқини берадиган диплом топширилади.

Бунда ҳам юқоридаги саволлар такрорланади. Магистр-бакалавр даражасидан фарқли равишда маълум ихтисослик бўйича юқори

*Хунарни асрабон
нетгумдир охир,
Олиб
шугфrogramу
кетгумдир охир.*

**Алишер
НАОИЙ**

*Илм ва
хунарсиз
халқнинг
бойлиги, ери
ва асбоби
кундан-кун
қўлдан
кетганидек,
ахлоқ ва
обрўйи ҳам
қўлдан
чиқар,
ҳатто дини
ҳам заиф
бўлур.*

**Маҳмудхўжа
БЕҲБУДИЙ**

малакали мутахассис ҳисобланиб, у илм-фан соҳасида, ишлаб чиқаришнинг масъулиятли лавозимларида фаолият курсатади. У аспирантурага кириш ҳуқуқига эга бўлади.

Ўзбекистон Республикасида қандай даражадаги олий таълим муассасалари бор, биласизми?

Улар қуйидагилар:

университет - кадрлар тайёрлаш ва билимларнинг кенг соҳалари бўйича олий ва олий ўқув юртидан кейинги таълим дастурларини амалга оширишга имкон беради;

академия - кадрлар тайёрлаш ва билимларнинг аниқ соҳалари бўйича олий ва олий ўқув юртидан кейинги таълим дастурларини амалга оширади;

институт - билимларнинг битта соҳаси доирасида аниқ йўналишлар бўйича олий ва қоидага кўра олий ўқув юртидан кейинги таълим дастурларини амалга оширади.

Олий таълим муассасаларида факультетлар, бўлимлар, кафедралар ва талабаларнинг академик гуруҳлари шаклланади.

Идоравий бўйсунуш ва мулкчилик шаклидан қатъий назар барча олий таълим муассасалари ҳамда уларнинг профессор-ўқитувчилар таркиби республика ҳукумати белгилаган тартибда аттестациядан утадилар.

Давлат тасарруфида бўлмаган олий таълим муассасалари таълим фаолияти ҳуқуқини фақатгина давлат аккредита-

циясидан утгандан бошлаб қулга кири-
тадилар. Шу билан бирга Олий таълим
муассасалари аттестация натижаларига
кура давлат аккредитациясидан маҳрум
этилишлари ҳам мумкин.

Ислом Каримов Ўзбекистон Респуб-
ликаси Олий Мажлисининг IX сессиясида
олий таълимни ташкил қилиш туғрисида
қуйидаги фикрни билдирган эдилар:

«Олий ўқув юртини ислоҳ қилаётганда,
уларни бошқа давлатлардаги олий ўқув
юртлари билан алоқасини мустаҳкамлаш
зарур. Ўз домлаларимиз билан чекланиб
қолмай, четдан ҳам домлалар чақиришни
йўлга қўйишимиз керак.

... Етук савияли домлаларни тайёрлаш
бўйича махсус бир фонд ташкил этиш
керак. Биз шу фонд орқали домлаларни,
Ўзбекистон профессорларини чет
мамлакатларга юбориб, малакасини
ошириб келишига имконият яратишимиз
керак.

Улар чет элларда малакасини
оширсин, донғи чиққан университетларда
ўзлари лекциялар ўқисин, тажриба орттири-
син, мана шундан кейин Ўзбекистоннинг
обрўйи - номи оламга овоза бўлади,
иншооллоҳ!»

Қисқа муддатларда мазкур йўналишда
белгиланган вазифаларни амалга оши-
ришга киришилди. «Устоз» жамғарма-
сининг ташкил этилганлиги, кейинги бир
йил ичида юзлаб профессор-ўқитувчилар-
нинг ривожланган демократик чет мамла-
катларнинг нуфузли университетларига

Ўқиш
санъати
ўзганинг
ҳийлагина
кўмаги
ёрдамда
фикр юритиш
санъатидир.
Ўқиш ўзга
билан
биргаликда
фикрлаш,
ўзганинг
фикрини
мулоҳаза
қилиб кўриш,
ўзимизнинг
фикрлари-
мизга ўхшаш
ва унга зиг
фикрларни
хаёлдан
ўтказиш
демакдир.

Эмил ФАГЭ

*Олий ўқув юртини
ислаҳ қилаётганда,
уларни бошқа
давлатлардаги олий
ўқув юртлари билан
алоқасини
мустаҳкамлаш зарур.
Ўз домлаларимиз билан
чекланиб қолмай,
четдан ҳам домлалар
чақиришни йўлга
қўйишимиз керак.*

Ўслом КАРИМОВ

юборилиши бунинг яққол далилидир.

Дарвоқе, устозларнинг, мутахассисларнинг ривожланган хорижий давлатларда малакаларини оширишлари ҳам бир пайтлар Ўзбекистон Президентининг орзуси эди. Дарҳақиқат, мустақиллик орзулар рубеби. Кадрлар тайёрлаш миллий дастури эса орзуга эришмоқ йулидир.

Олий ўқув юртидан кейинги таълим тўғрисида қандай маълумотларга эгасиз?

Мазкур таълим турининг вазифаси «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да қуйидагича аниқ белгиланган: «Олий ўқув юртидан кейинги таълим олий малакали илмий ва илмий-педагогик кадрларга бўлган эҳтиёжларни қондиришга, шахснинг ижодий таълим-касб-хунар манфаатларини қаноатлантиришга ва узлуксиз таълим тизимини таъминлашга қаратилган».

Хўш, узлуксиз таълимнинг бу турига нималар киради, нима учун унга алоҳида эътибор берилаётир?

Олий ўқув юртидан кейинги таълим икки даражада амалга оширилади.

Биринчи даража аспирантура бўлиб, магистрлик негизида 3 йил (4 йил сиртқи) давом этади.

Иккинчи даража докторантура ҳам 3 йил давом этади, аммо фан номзоди илмий даражаси негизида.

Иккала даражанинг ҳам мақсади—муайян мутахассисликлар буйича олий тоифали илмий ва илмий-педагогик кадрларни шакллантиришдан иборатдир. Диссертацияни муваффақиятли ҳимоя қилганларга биринчи даража яқунлари

буйича «фан номзода», иккинчи даража якунлари буйича эса «фан доктори» илмий даражаси берилади.

Бундай таълим турлари фақат бизнинг Миллий моделга хосдир ва шу жиҳатдан дунё миқёсида бетакрордир.

Узлуксиз таълим тизимининг турларидан яна бири - кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлашдир.

Мутахассисларни қайта тайёрлаш тизимининг ислоҳотларни амалга оширишдаги роли нималардан иборат?

Илмий-техникавий тараққиёт шу қадар жадал суръатлар билан ривожланмоқдаки, мутахассисларнинг касбий билимлари ҳар йили маълум даражада қадрсизланмоқда ҳамда уларни тез-тез янгилаш эҳтиёжи сезилмоқда. Бозор иқтисодиёти, рақобат шароитида, техника ва технологиялар жадал ўзгараётган шароитда кадрларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш катта аҳамият касб этади.

Миллий дастур талабларига асосан, кадрлар малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш мутахассисларнинг касб билимлари ва кўникмаларини янгилаш ҳамда чуқурлаштиришга, уларни замон талабларига жавоб бера оладиган даражага етказишга қаратилган.

Демак, таълим тизимининг «консервативлиги» ҳаммага аён, шунинг учун ҳам замонавий талабларга тезроқ жавоб беришда мутахассисларни қайта тайёрлаш тизимининг моҳияти, мақсад ва вазифалари муҳимдир.

*Умрнинг бутун
маъноси
мавҳумликни
тўхтовсиз забт
этиш, тобора
ва ҳамisha
кўпроқ билишга
интилишдир.*

Эмил ЗОЛЯ

Янги шароитда мазкур тизим қандай принципларга асосланади?

Аввало, малака ошириш ва қайта тайёрлаш тизими ихчам бўлиб ҳар бир ходимнинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга олади, яъни шахсийлаштирилади.

Бундан ташқари ходимларнинг малакасини ошириш ва қайта тайёрлашга бўлган эҳтиёжларини ўрганиш ва уларни оқилона қондириш, малака ошириш ва қайта тайёрлаш жараёнини табақалаштириш, қайта тайёрлаш ва малака ошириш натижалари асосида ходимларни маънавий ва моддий жиҳатдан рағбатлантириб бориш, мазкур жараёнларни ташкил этишнинг давлат, жамият ва нодавлат шаклларини бирга қўшиб олиб бориш кабилар қайта тайёрлаш таълим турининг асосий вазифалари ҳисобланади.

Қайта тайёрлаш қаерларда амалга оширилади?

Мутахассисларнинг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш университетларда, малака ошириш институтларида ва профессионал қайта тайёрлаш ҳуқуқига эга бўлган ўқув марказларида амалга оширилади. Мазкур жараён ишлаб

чиқаришдан ажралган ҳолда ва қисман ажралмаган ҳолда бўлиши мумкин. Унинг шакли малака ошириш таълим муассасаси томонидан таълим дастурининг мураккаблиги эътиборга олинган ҳолда ва буюртмачининг у билан тузилган шартномаси асосидаги эҳтиёжларига мувофиқ равишда белгиланади.

Қайта тайёрлаш ва малака ошириш таълим муассасаси ўқув жараёнини мақсадли ташкил этиш, таълимнинг шакли, услублари ва технологиясини танлаш йўли билан тингловчиларга таълим дастур-

*Агар инсон бирор
касбни мукамал
эгалласа, меҳнат
унга ҳузур
бақишлайди, бахт
келтиради.*

Андре МОРУА

ларини узлаштиришлари учун зарур шароитлар яратилади. Мазкур дастурлар малака ошириш таълим муассасалари томонидан буюртмачи эҳтиёжларини ва шунингдек қўшимча касб таълими дастурлари мазмуни олдига қўйилган давлат талабларини эътиборга олган ҳолда ишлаб чиқилади, тасдиқланади ва амалга оширилади.

Мутахассисларни профессионал қайта тайёрлаш жараёни якуний давлат аттестацияси билан тугалланади. Аттестацияни утказиш тартиби таълимни бошқариш бўйича тегишли давлат органлари томонидан белгиланади.

Уқув режасининг барча талабларини бажарган, якуний давлат аттестациясидан муваффақиятли утган тингловчилар қайта тайёргарлик ва малака оширишдан утганлиги ҳақида белгиланган намунадаги диплом ёки сертификат оладилар.

Мутахассисларни профессионал қайта тайёрлаш, уларни замонавий талаблар доирасидан чиқиб қолмаслигини, жамиятда ўз уринларини эгаллаш имкониятига эга бўлишини ва кенг маънода инсон ҳуқуқларини ҳимоялашни таъминлайди.

*Сусткашлик осон
ишни мушкуллаш-
тиради, қийин
ишни эса, чорасиз
бир аҳволга олиб
келади.*

М.ЛОРИМЕР

Боланинг бўш вақти...

Мамлакатимизда жорий этилаётган узлуксиз таълим тизимида мактабдан ташқари таълимнинг узига хос урни бор. Бу бежиз эмас, албатта. Зеро, болалар ва успиринларнинг таълимга бўлган, якка тартибдаги, ортиб борувчи талаб-эҳтиёжларини қондириш, уларнинг буш вақтини ва дам олишини ташкил этиш, жамиятдаги барқарорликни, маънавий

*Болаларингизга
яхшиликни
сингдириб
ўстиринг, уларга
бахтни
фақатгина шу
фазилат беради.*

**Людвиг ван
БЕТХОВЕН**

баркамолликни таъминлашда жуда муҳимдир.

Бундай шароитда ҳудудлардаги мактабдан ташқари муассасалар имкониятларидан унумли фойдаланиш кўзда тутилган. Ёшларимизга таълим бериш ва уларни камол топтиришга йўналтирилган хизматлар кўрсатувчи муассасалар тармоғини кенгайтириш ва бундай хизматлар турларини, масалан, халқ ҳунармандчилиги билан шугулланганидан «Устоз-шоғирд» гуруҳларини кўпайтириш талаб этилади. Қолаверса, ўқувчиларнинг буш вақтини ташкил этишнинг, шу жумладан оммавий спорт ва

жисмоний тарбия-соғломлаштириш тадбирларининг, болалар туризмнинг, спортнинг бошқа миллий турлари ва шаклларини тиклаш ҳамда амалиётга жорий этилади. Айниқса миллий спорт уйинлари ҳақида маълумотлар йиғиш, уларни бойитиш ва шулар асосида ёшларимиз ўртасида кенг ташвиқот қилиш кун тартибидаги долзарб масалалардан биридир. Шунингдек, мактабдан ташқари таълим йўналишида миллий педагогик кадриятларга асосланган ва жаҳондаги илғор тажрибаларни инobatга оловчи дастурлар ва услубий материалларни ишлаб чиқиш, жорий этиш ҳам муҳим маънога эга.

Фаннинг кадрлар тайёрлашдаги ўрни нималардан иборат?

Юртбошимиз «Мулоқот» журнали саҳифаларида чоп этилган «Тарихий хотирасиз келажак йўқ» асарларида шундай деган эдилар:

«Умуман, мен фанни илғор, тараққиёт, прогресс деган сўзлар билан ёнма-ён қабул қиламан. Фаннинг вазифаси келажакимизнинг шакли-шамойилини яратиб бериш, эртанги кунимизнинг йўналишларини, табиий қонуниятларини, унинг қандай бўлишини кўрсатиб боришдан иборат, деб тушунаман. Одамларга мустақилликнинг афзаллигини, мустақил бўлмаган миллатнинг келажакги йўқлигини, бу табиий қонуният эканини исботлаб, тушунтириб бериш керак. Фан жамият тараққиётининг олға силжитувчи кучи, воситаси бўлмоғи лозим».

Иқтисоди ривожланган, демократик жамият қуришнинг янги стратегияси фаннинг ҳам мазкур тизимда тутган ўрни ва ролини тубдан қайта қуришни, унинг вазифаларини аниқ белгилаб бериш заруратини илғари суради.

Биз бу ерда умуман илм-фан ҳақида эмас, балки илм-фаннинг бевосита кадрлар тайёрлашдаги ўрни ҳақида фикр юритамиз.

Хўш, илм-фаннинг Миллий моделдаги ўрни нималардан иборат?

Авваламбор, таълим тизими-га етук илмий ва илмий-педагогик ходимлар тайёрлаб беради.

Фан — таълим мазмунини тубдан янгилашда: таълим стандартлари, таълим дастурлари, уқув дарсликлари ва қўлланмалар тайёрлашда, илмий-методик таъминотни амалга оширишда бевосита ва билвосита иштирок этади.

Қолаверса, фан кадрлар тайёрлашда буюртмачи сифатида илмий изланишларни бевосита уқув жараёни билан мутаносиблаштиришга эришади.

**Фан
олға силжиган
сайин бетўхтов
янгилашиб
боради.**

Виктор ГЮГО

*Фан
ватаннинг
энг кичик
қиёфаси
бўлмоғи
зарур, зотан
барча
халқлар
ичида фикр
ва ақлий
фаолият
соҳасида
бошқалардан
ўзиб кетган
халқина
биринчи
ўринни
олади.*

**Луи
ПАСТЕР**

Шу боис, мавжуд илмий, илмий-педагогик салоҳият ва моддий-техник базадан кадрлар тайёрлашда самарали фойдаланиш асосий вазифаларга киради.

Мазкур вазифалар «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да белгиланган бўлиб, кадрлар тайёрлаш миллий тизимида табиат ва жамият тараққиёти қонуниятлари тўғрисидаги янги фундаментал ва амалий билимлардан фойдаланишни, юқори малакали илмий ва илмий-педагог кадрлар таркибини шакллантиришни, улардан таълим тизимида унумли фойдаланишни, шунингдек, кадрлар тайёрлаш жараёнининг илмий тадқиқотлар инфраструктурасини яратиш, таълимнинг ахборот тармоқларида фойдаланиш учун билимнинг турли соҳалари бўйича ахборот базасини шакллантиришни ҳамда илмий тадқиқотлар даражасига янгича қарашлар замирида ёш олимларнинг, илмий-педагогик ходимларнинг ижтимоий мавқеи ва обрўсини оширишни ва шу кабиларни қамраб олади.

Ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлашга таъсири

Миллий моделда ишлаб чиқариш кадрлар тайёрлаш тизимининг тенг ҳуқуқли компонентларидан бири сифатида майдонга чиқади. Чунки, ишлаб чиқариш

билан кадрлар тайёрлаш тизими уртасида бевосита туғридан-туғри ва қайта алоқалар мавжуд.

Ишлаб чиқариш кадрлар тайёрлаш тизимида буюртмачи ва истеъмолчи функцияларни бажариб, тегишли соҳалар учун юқори малакали кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш жараёнида фаол иштирок этади.

Ишлаб чиқариш кадрлар тайёрлаш тизимида тенгқур шерик сифатида иштирок этади ва ўзига хос булган аниқ вазифаларни бажаришга қаратилади. Яъни, кадрлар тайёрлашга булган ижтимоий буюртмани шакллантиришда алоҳида уринга эга.

Касб-ҳунарга тайёрлашнинг мақсади, вазифаси ва мазмунини аниқлашда бевосита иштирок этиб уз фикр-мулоҳазалари, малакавий талаблари билан таълим тизимини шакллантиришда фаол иштирок этади, таълим, фан ва ишлаб чиқаришнинг мажмуа тарзидаги интеграцияси учун тегишли шароитлар яратади.

Кадрларнинг ўқиши, малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш эҳтиёжлари учун ўзининг ихтиёридаги моддий-техника, молиявий, кадрлар ва бошқа ресурсларини тақдим этади.

Ишлаб чиқариш муассис, ҳомий ва бошқа сифатларда алоҳида мутахассисларни тайёрлашни, гуруҳларни ва уқув юртларини молиялаш жараёнида

*Ҳар қайси
инсон Оллоҳ
таоло ато
этган ноёб
қобилият ва
истеъдодини
аввало ўзи
учун,
оиласининг,
миллати ва
халқининг,
давлатининг
фаровонлиги,
бахт-
саодати,
манфаати
учун тўлиқ
бахшида
этса, бундай
жамият шу
қагар кучли
тараққиётга
эришадиги,
унинг суръат
ва
самарасини
ҳатто
тасаввур
қилиш ҳам
осон эмас.*

**Ислом
КАРИМОВ**

**Фақат
ҳаракатгина
эзгуликнинг
ҳақиқий қадр
қимматини
белгилайди.**

ЦИЦЕРОН

иштирок этиб, мутахассисларнинг касбий ривожланиши ва шахсий фаоллигини рағбатлантиради, уларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда бевосита иштирок этади.

Учинчи фаслда Кадрлар тайёрлаш миллий дастури, унинг асоси булмиш миллий модел баҳоли қудрат изоҳланди. Хуш, ушбу дастуримизда кўрсатилган вазифаларнинг ижроси қандай натижаларга олиб келиши мумкин, деган савол тугилиши табиийдир. Буниси энди алоҳида фаслнинг мавзуси.

Тўртинчи фасл

**БАРКАМОЛ АВЛОД ЁХУД
«ПОРТЛАШ ЭФФЕКТИ» НИМА?**

Биринчи фаслимизда қомусий олим Абу Наср Форобий орзусидаги авлод—**фозил фуқаро** ҳақида тўхталган эдик. Учинчи фаслимизда эса ШАХСларни тарбиялашга, етук мутахассисни тайёрлашга хизмат қиладиган давлатимизнинг «**Кадрлар тайёрлаш миллий дастури**»га эътиборни қаратдик. Ниятлар бир-бирига ухшаш. Ахир бугунги авлод томирида ажодлар қони оқмоқда. Маърифатга интилиш, маърифий жамият қуриш истаги, орзуси бизнинг қонимизда азал-азалдан яшаб келмоқда.

Бироқ бугунги амалга оширилаётган ишларнинг боболаримиз орзуларидан фарқли жойлари мавжуд.

Биринчидан, боболар ОРЗУ қилган бўлсалар, бугунги кун бу орзуларни рўёбга чиқариш **ДАВЛАТ ДАСТУРИ** ишлаб чиқилиб, у давлат сиёсати даражасида **босқичма-босқич** амалга оширилмоқда.

Иккинчидан, юқоридаги фикрни келтириб чиқарадиган асосий сабаб бор. Форобий бир олим сифатида маърифатли жамият гоёсини илгари сурди ва у гоё қонимизда орзу бўлиб оқди, китобларда орзу бўлиб муҳрланди. Бугунги маърифатли жамият, баркамол авлод тарбиялаш фикри

*Тафаккур буюк
фазилатдир ва
одамнинг
донолиги
ҳақиқатни
айтишида,
табиатга кулоқ
солган ҳолда унга
мувофиқ ҳаракат
қилишидадир.*

ГЕРАКЛИТ

фақатгина олимнинг эмас, балки давлат арбобининг — мустақил Ўзбекистон Президенти Ислам Каримовнинг уй-ҳаёлида, юрагида, қалбида сайқал топди, илмий асосланди.

Мазкур масала давлат сиёсатининг устувор йўналиши деб эълон қилиниши эса юртбошимизнинг сиёсий иродаси ва илмий жасоратини яна бир бор исботлайди.

Учинчидан, мамлакатимиз фуқаролари саводхонлиги қарийб юз фоиздир. Бу омил эса «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни урганишда, қабул қилишда ва амалга оширишда муҳим аҳамиятга эга.

«Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» ҳаётга тадбиқ этилгач у қандай натижалар, қанақа мевалар беради? У меваларнинг инсоният ҳаётига, хусусан Ўзбекистон халқига таъсири, фойдаси нималардан иборат бўлади? Уларни ҳозирданок тасаввур этиш бизга куч-қувват, ишонч, шижоат бермайдими?

Уш, бу саволларга қандай жавоб бериш мумкин, токи ёшларимиз, халқимиз бу қилинаётган ишларнинг моҳияти, мақсадига етсинлар.

*Жигдий, теран,
ҳақиқий ирода энг
аввало мақсадга
эришишга ишонч
тасаввури билан
уйғунликда
ифодаланган.*

Иоганн ГЁТЕ

Дарҳақиқат, Миллий дастурдан кузланган мақсадлар жуда кўпдир.

Аввало, бу мақсад ва вазифаларнинг тўла амалга ошиши мамлакатимиздаги ижтимоий-сиёсий муҳитнинг янада яхшила-нишига олиб келади, жамиятда янги шахс — комил инсонлар вужудга келади. Улар ҳаётга тамомила бошқача нигоҳ билан қарайдилар.

Иккинчидан, кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг тадбиқи кишининг жамиятда ўз ўрнини топиш жараёнини тезлаштиради. Зеро, ҳар бир инсон усмирлик, яъни вояга етиш арафасиданок

жамиятда уз урнини топа олиши ва белгилай билиши лозим. Акс ҳолда бу унинг ҳаёт йулларида сарсон, мақсадсиз булиб қолишига олиб келади. Бу эса ёшларнинг узига ишончини сундириши, айрим ҳолларда жамиятда уз урнини топа олмасликка, уз фойдаси ва жамият фойдасини таъминлай олмаслигига сабаб бўлади. Демакким, унинг шахс булиб шаклланиши гумон булиб қолади.

Кадрлар тайёрлаш миллий моделини ҳаётга тадбиқ этиш билан ана шундай салбий оқибатларнинг олди олинади.

Узи хоҳлаб, кўнглидаги касб бўйича ишлаганга не етсин! Бу уз-узидан танлаган ишидан, ҳаётдан қониқиш ҳиссини пайдо қилади.

Масалан, 1998-1999 ўқув йилидан бошлаб тажриба сифатида республикамизда 35 та (14 академик лицей ва 21 та касб-ҳунар коллежи) урта махсус, касб-ҳунар ўқув муассасалари ташкил этилди ва фаолият бошлади. Ушбу ўқув муассасаларини 3 йилдан кейин битириб чиқувчилар янги таълим тизимининг биринчи қалдирғочлари ҳисобланади. Яъни, **комил инсонларнинг** жамиятга, ишлаб чиқаришга кириб бориши бошланади. Табиийки, бу жараён йилдан-йилга такомиллашиб, салмоғи тобора оша боради ва уз навбатида қўзланган натижага эришишимизга замин тайёрлайди.

Учинчидан, Кадрлар тайёрлаш миллий модели жамиятимизнинг кенг потенциал салоҳиятидан фойдаланишда катта аҳамиятга эга.

Табиийки, жамиятдаги ҳар бир инсон узига хос салоҳиятга эга бўлади. Агар мазкур ички имкониятларини тула намоён этиш учун барча шароитлар яратилса, агар ҳар бир инсон уз имкониятлари

*Оз бўлса ҳам
билмоқ учун кўп
ўқимоқ зарур.*

МОНТЕСКЬЕ

*Ҳар қандай
билим бизни
қайратга унган
тақдирдагина
қимматлидир.*

Йожеб ЭТВЕС

ва истеъдодини, узининг, оила-сининг фаровонлиги учун, халқи ва юрти учун сарф этса бу жамият нақадар юксак натижаларга эришишини тасаввур этиш қийин эмас.

Туртинчидан, Миллий дастурнинг амалга оширилиши жамиятда мустақил фикрлайдиган шахснинг шаклланишига олиб келади. Бундай шахсларнинг кўпайиши жамиятда онгли ҳаёт кечириш тизимини вужудга келтиради. Одамлар оломон булиб яшашдан бош тортадилар, ҳар бир киши ўз ақли, ўз меҳнати, ўз хулосаси билан

яшай бошлайди. Энг асосийси бундай кишиларга четдан ҳеч қандай нопок куч, бузуқ гоёлар, қуруқ шиорлар, чақириқлар билан таъсир этиб булмайди. Бундай одамларни ўз танлаган йуллари, мақсадларидан ҳеч қандай куч тойдира олмайди. Айнан шу хислатлар, миллий хавфсизликнинг мустаҳкамланишига олиб келади.

Бешинчидан, Ўзбекистон халқи ўз олдига ҳуқуқий демократик жамият қуриш мақсадини қўйган. Бу йулда биринчи, лекин жуда муҳим қадамлар қўйилган. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг ҳаётга тадбиқ этилиши халқаро ҳамжамятда ўз урнимизни мустаҳкамлашга олиб келади. Негаки дуненинг бугунги ривожини шундай бир мавқедаки, ҳал қилувчи омил ҳарбий қудратда эмас, балки интеллектуал салоҳиятда, фикрда, ақлда, илғор технологиялардадир. Президент Ислом Каримов томонидан лутф этилган: «Куч — билим ва тафаккурда» деган ҳикмат бугун ва эртанги кун учун айтилгандир.

Хулоса қилиб айтганда: «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»да белгиланган вазифаларнинг амалга оширилиши баркамол шахсни — инсонни ва шу тариқа онгли жамиятнинг

шаклланишига, яъни янгича онгга, тафаккурга эга булган шахсларнинг кўпайишига ва бу ўз навбатида ижобий равишда «портлаш эффекти»нинг содир булишига олиб келади.

Бу тўғрида Ўзбекистон Президенти «Тафаккур» журнали бош муҳарририга берган интервьюсида айтганидан теранроқ баён этиш мумкин эмас:

«...Ишончим комил: агар бу ислохотни муваффақиятли равишда амалга ошира олсак, тез орада биз ҳаётимизда ижобий маънодаги «портлаш эффекти»га, яъни унинг самарасига эришамиз.

Бу нима дегани?

Кадрлар тайёрлаш миллий дастуримизда, шу жумладан, ҳали сиз тилга олган икки ҳужжатда назарда тутилган вазифалар тўлиқ амалга ошган тақдирда улар, биринчидан, ижтимоий-сиёсий иқлимга ижобий таъсир қилади ва натижада мамлакатимиздаги мавжуд муҳит бутунлай ўзгаради. Иккинчидан, таълимнинг янги модели ишга тушгач, инсоннинг ҳаётдан ўз ўрнини топиш жараёни тезлашади. Ҳар қандай одам ҳам ўсмирлик чоғида, эндигина вояга етиб келаётган даврида жамиятдан муносиб ўрнини топиши керак...»

«Биз жорий этилаётган мазкур таълим модели орқали аввало ана шу вазиятнинг олдини оламиз. Қолаверса, ёшларни муайян бир ихтисосга эга қилиб, ҳаётга йўлланма берамиз. Дунёга умид билан қадам қўйиб келаётган навниҳол инсон ҳаётдан муносиб ўрнини топса, турмушидан, тақдиридан, ватанидан рози бўлиб яшайди. Умр бўйи бунёдкорлик фаолияти билан машғул бўлади.

Бу ғоят муҳим ижтимоий-сиёсий аҳамиятга эга бўлган масаладир».

*Одами эрсанг
демагил одами,
ониким йўқ халқ
намидин нами.*

**Алишер
НАВОЙИ**

*Инсоний
вужуддан
мақсад — энг
олий бахт-
саодатга
эришувдир.*

*Бахт-
саодатга
эришув ва
туғма
қобилият-
ларининг
ривожлани-
ши ўз-ўзича
бўлавер-
майди,
балки бу
масалада
қандайдир
бир муаллим
ёки*

*рахбарга
муҳтожлик
туғилади.
Абу Наср
ФОРОБИЙ*

«Таълимнинг янги модели жамиятда мустақил фикрловчи эркин шахснинг шаклланишига олиб келади. Ўзининг қадр-қимматини англайдиган, иродаси бақувват, иймони бутун, ҳаётда аниқ мақсадга эга бўлган инсонларни тарбиялаш имконига эга бўламиз. Ана шундан кейин онгли турмуш кечириш жамият ҳаётининг бош мезонига айланади. Шунда одам оломон бўлиб, ҳар лаҳзада серкага эҳтиёж сезиб эмас, аксинча — ўз ақли, ўз тафаккури, ўз меҳнати, ўз масъулияти билан, онгли тарзда, озод ва ҳур фикрли инсон бўлиб яшайди. Бундай одамлар уюшган жамиятни, улар барпо этган маънавий-руҳий муҳитни сохта ақидалар, бақириқ-чақириқлар, ҳавойи шиорлар билан асло бузиб бўлмайди. Уларни ўзлари ақл ядрок ва қалб амри билан танлаб олган ҳаётний мақсадлардан чалғитиб ҳам бўлмайди».

«Таълимнинг янги модели жамияти-мизнинг потенциал кучларини рўёбга чиқаришда жуда катта аҳамият касб этади. Ҳар қайси инсонда муайян даражада интеллектуал салоҳият мавжуд. Агар шу ички қувватнинг тўлиқ юзага чиқиши учун зарур бўлган барча шарт-шароит яратилса, тафаккур ҳар хил қотиб қолган эски тушунча ва ақидалардан халос бўлади. Ва ҳар қайси инсон Оллоҳ таоло ато этган ноёб қобилият ва истеъдодини явалло ўзи учун, оиласининг, миллати ва халқининг, давлатининг фаровонлиги, бахт-саодати,

манфаати учун тўлиқ бахшида этса, бундай жамият шу қадар кучли тараққиётга эришадик, унинг суръат ва самарасини ҳатто тасаввур қилиш ҳам осон эмас. Олдимизда турган буюк мақсадларга эришишда жамиятимизнинг ҳар бир аъзоси қўшадиган ҳисса шу ҳисобдан беқиёс бўлиши муқаррар. Мен «портлаш эффекти» деганда айнан шундай ҳолатни назарда тутмоқдаман». Баркамол авлод орзусини руёбга чиқариш учун жамиятимизнинг ҳар бир фуқароси, фидоий инсонлари бир тан, бир жон булиб ҳаракат қилишса кузланган натижага эришилади. Бунга бизнинг шак-шубҳамиз йуқ.

Миллатни миллат қилиш, уни дунё миқёсида уз мустаҳкам ўрнига эга бўлиши, халқини озод ва обод куриш каби савоб, улуғ ишга қул урган Шахсни ва бу табаррук ишни амалга ошираётган фидоийларни авлодлар асло унутмайдилар.

*Таълим ва
уни ислоҳ
этишга
сарфланган
маблағ зое
кетмайди,
аксинча,
жамияти-
мизни
муваффа-
қиятли ва
изчил ислоҳ
этиш учун
қудратли,
таъсирчан
омил
бўлади,
пироварғида
«портлаш
эффекти»ни
беради.*

**Ислом
КАРИМОВ**

Махсус адабиётлар

1. Баркамол авлод — Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. Президент Ислом Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси IX сессиясида сўзлаган нутқи. Тошкент, 1997 йил.
2. Жамиятимиз мафкураси халқни — халқ, миллатни — миллат қилишга хизмат этсин. «Тафаккур» журнали, 1998 йил 2-сон.
3. Ўзбекистон, миллий истиқлол, иқтисод, сиёсат, мафкура. Ислом Каримов. 1 том «Ўзбекистон» нашриёти, 1996 йил.
4. Биздан озод ва обод Ватан қолсин. Ислом Каримов. 2 том «Ўзбекистон» нашриёти, 1996 йил.
5. Ватан саждагоҳ каби муқаддасдир. Ислом Каримов. 3 том «Ўзбекистон» нашриёти 1996 йил.
6. Бунёдкорлик йўлидан. Ислом Каримов. 4 том «Ўзбекистон» нашриёти 1996 йил.
7. Янгича фикрлаш ва ишлаш - давр талаби. Ислом Каримов. 5 том «Ўзбекистон» нашриёти. 1997 йил.
8. Ўзбекистон XXI аср бўсағасида: хавфсизликка таҳдид, барқарорлик шартлари ва тараққиёт кафолатлари. Ислом Каримов. Тошкент «Ўзбекистон» нашриёти, 1997 йил.
9. Тарихий хотирасиз келажак йўқ. «Мулоқот» журнали, 1998 йил 5-сон.
10. Халқимиз жипслиги — тинчлик ва тараққиёт гарови. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримовнинг Олий Мажлис XII сессиясидаги маърузаси. «Маърифат» газетаси. 1998 йил 29 август.

**Нашр учун масъул:
Тўхтапўлат РИСҚИЕВ**

**Тузувчилар:
Шавкат ҚУРБОНОВ
Ҳалим САИДОВ
Рустам АҲЛИДДИНОВ**

**БАРКАМОЛ
АВЛОД ОРЗУСИ**

Мухаррирлар А. РАҲИМОВ, И. ШОЙМАРДОНОВ
Бадий муҳаррирлар А. ШОКИРОВ, М. АЪЛАМОВ
Техник муҳаррирлар И. БЎРИБОЕВ, Д. ГАБДУРАҲМАНОВА
Мусахҳих Н. ОЧИЛОВ
Компьютерда тайёрловчи А. НАРМАНОВ

**“Ma'rifat-Madadkor” корхонасида тайёрланди ва
саҳифаланди.**

Босишга рухсат этилди 26.01.99. Бичими 60x90 1/16.
Таймс UZ гарнитураси. Офсет босма. Шартли босма табоғи 11,5.
Адади 30000. Буюртма № 3583
Баҳоси шартнома асосида.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонасида чоп
этилди. Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41.**

Ш. ҚУРБОНОВ ва бошқалар.

Баркамол авлод орзуси («Кадрлар тайёрлаш миллий дастури»ни амалга ошириш борасидаги публицистик мулоҳазалар) - Т.: «Шарқ» нашриёт-матбаа концерни. 1998. -184 б.